

CEZMİ KARASU
TUĞÇE M. SAKARYA
OKTAY BERBER

OSMANGAZİ İLKLER VE KARACAHİSAR

ODUNPAZARI BELEDİYESİ
KÜLTÜR YAYINLARI- 00

Yapım

FNF Reklam ve Danışmanlık

Görsel Yönetman

M. Akif TUTAR

Baskı

SEMİH OFSET MATBAA SANAYİ VE TİC. LTD. ŞTİ.

Büyük Sanayi Caddesi 1.cadde No:74

İskitler – ANKARA

(0312) 341 4075

ISBN.

978-975-6881-11-8

Odunpazarı Belediyesi

Kültür Yayınları -

ARALIK, 2010

OSMANGAZİ
İLKLER VE KARACAHİSAR

TAKDİM

Bir kültür hizmeti olarak sunduğumuz bu eser, Osmanlı Devleti'nin temellerinin atıldığı dönemde, Osmangazi'nin genişleme stratejisini ele almaktadır.

Osmangazi, 1281 yılında babası Ertuğrulgazi'den kendisine miras kalan Söğüt-Domaniç hattından hareketle, çevresindeki Rum tekfurlarına karşı belli bir sistematığı bulunan bir dizi askeri harekâta girişmiştir. Bunun sonucunda ilki Kulacahisar sonuncusu da İnegöl olmak üzere fetihler gerçekleştirmiştir.

Bütün bu harekâti içerisinde Karacahisar'a ayrı ve özel bir önem vermiş, burayı Osmanlı Devleti'nin ilk başkenti biçiminde tanzim etmiştir. Nitekim Karacahisar'ın "İlk Başkent" olma vasfı, Osmanlı tarihçilerinin üstadı sayılan Halil İnalcık başta olmak üzere tarihçilerce ittifakla kabul edilmiş bir husustur.

Elinizdeki çalışma Karacahisar'ın başkent olarak düzenlenmesi konusuna ve burada gerçekleşen ilklere dikkat çekmektedir.

Kuşkusuz Osmanlı Devleti'nin kurucularının nerede yaşamış oldukları veya türbelerinin nerelerde bulunduğu hususları da önemlidir. Ancak bir devletin ortaya çıkarılması için yapılan faaliyetler bambaşka bir önemdedir.

Orta çağlarda bir Türk devletinin kuruluşundan söz edildiği zaman akla öncelikle bu kuruluşun ilanının ne zaman ve nerede yapıldığı gelir. Bu durumda geleneksel devlet bağımsızlığı ilanı olarak "İlk Hutbe" önem kazanmaktadır. Tarihi kaynaklar ittifakla ilk hutbenin Karacahisar'da okunduğunu beyan etmektedirler.

Bundan sonra devletin (veya hükmeden kişinin) egemenlik gücünü kullandığını göstermesi gerekmektedir. Bu bahiste de kanun konulması, para bastırılması, tımar dağıtılması gibi temel girişimlere bakılmalıdır. Memnuniyetle ifade edebiliriz ki devlet gücünün göstergesi olan bu faaliyetler de şehrimiz çevresinde gerçekleşmiştir.

Elinizdeki kitap işte bu konular üzerinde yoğunlaşmakta ve Osmanlı Devleti'nin kuruluş faaliyetlerinin Eskişehir çevresinde gerçekleştirilmiş olması nedeniyle de devletin kuruluş yerinin Eskişehir olduğunu vurgulamaktadır.

Kitap; Cezmi Karasu öncülüğündeki bir grup genç araştırmacının Eskişehir, Bilecik, Kütahya, Bolu, Bursa sınırları içinde kalan ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşu ve ilk fetihler dönemi için tarih kaynaklarında geçen yerlerde yapılan alan çalışmalarına dayanmaktadır. Buralardan elde edilen bulgular kapsamlı bir literatür bilgisi ile genişletilmiştir. Gerekli görülen kaynak bilgileri ekler halinde kitabın sonuna konmuştur.

Bunların yanında Osmangazi'nin her bir hareketinin haritası oluşturularak, genişlemenin görsel biçimde daha anlaşılmasına yardımcı olunması amaçlanmıştır.

Kitapta ayrıca bugüne kadar bilinmeyen veya yanlış bilinen bazı noktalara da ışık tutulduğu gözlemlenecektir. Söğüt-Domaniç arasındaki yaylak-kışlak yolu; Osmangazi'nin Sakarya nehri ötesine yaptığı ilk ganimet seferinin güzergâhı bu cümleden bölümlerdir.

Doç. Dr. Sayın Cezmi Karasu beyefendiyi Eskişehir'e ve Ülkemize kazandırdığı, çalışması için kutluyor, kitabın her satırının tarihçilerimiz, toplumbilimcilerimiz en önemlisi de, tarih bilincini güçlendirmemiz gereken gençlerimize yeni ufuklar açmasını diliyorum.

Burhan SAKALLI
Odunpazarı Belediye Başkanı

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	05
Giriş	09
BİRİNCİ BÖLÜM	
XIII. YÜZYILDA ANADOLU'NUN GENEL GÖRÜNÜMÜ	11
KESİM: A	
XIII. YÜZYILDAKİ ÖNEMLİ SİYASAL GELİŞMELER	13
KESİM: B	
XIII. YÜZYILDA ANADOLU'NUN EKONOMİK DURUMU	20
KESİM: C	
XIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA DİNÎ HAYAT	24
KESİM: D	
UCLAR VE KUZEY-BATI ANADOLU UCU- ANADOLU'DA UC TEŞKİLATI	29
İKİNCİ BÖLÜM	
UCA GELİŞ VE ERTUĞRUL GAZİ	37
KESİM: A	
UCA GELİŞ VE ERTUĞRUL GAZİ	38
KESİM: B	
SÖĞÜT-ERMENİ BELİ-DOMANIÇ	42
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
İLK FETİH-İLK ŞEHİT-İLK VAKIF	51
İLK VAKIF	56
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	
KARACAHİSAR'IN FETHİ	59
KARACAHİSAR'IN FİZİKİ GÖRÜNÜMÜ	63
BUGÜNKÜ ASKERİ ALAN İÇİNDE KALAN KALINTILAR	67
BEŞİNCİ BÖLÜM	
SAKARYA ÖTESİ SEFERİ	69
KESİM: A	
SAKARYA ÖTESİ SEFERİ (BEŞTAŞ-GÖYNÜK-MUDURNU-TARAKLI)	70
KESİM: B	
HARMANKAYA	82
ALTINCI BÖLÜM	
İKİ BÜYÜK DARBE: BİLECİK VE İNEGÖL	87
İNEGÖLÜN FETHİ	92

İÇİNDEKİLER

YEDİNCİ BÖLÜM	
VE KARACAHİSAR BAŞKENT	95
KESİM: A	
İLK HUTBE-GÖR İMDİ ÂLEME KİM GELDİ OSMAN	96
KESİM: B	
İLK SİKKEYE DAİR	100
KESİM: C	
İLK KANUN-İLK VERGİ	102
KESİM: D	
KARACAHİSAR'DA BAŞKENT NİZAMI	104
KESİM: E	
ESKİ PLANLAR YENİ TAKTİKLER	105
KESİM: F	
YENİŞEHİR	107
SON SÖZ YERİNE	109
BİBLİYOGRAFYA	112
EKLER	
EK-1	
İZNİK KUŞATMASI HAKKINDA	118
EK-2	
PACHYMERES VE ESERİ HAKKINDA	123
EK-3	
PACHYMERES'İN ESERİNDE OSMANGAZİ İLE İLGİLİ KAYITLAR	132
EK-4	
OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞ TARİHİ HAKKINDA	134
EK-5	
İLK KAYNAKLARDA UCA GELİŞ İLE İLGİLİ KAYITLAR	137
EK-6	
SAKARYA ÖTESİ SEFERİ HAKKINDA İLK KAYNAKLARDAKİ KAYITLAR	139
EK-7	
BİLECİK, YARHİSAR VE İNEGÖL'ÜN FETİHLERİ İLE İLGİLİ KAYITLAR	140
EK-8	
İLK HUTBE HAKKINDA KAYITLAR	141
İNDEKS	143

Giriş

Erken dönem Osmanlı kaynaklarında Osmanlı Beyliğini ortaya çıkaran şartlar özellikle de XIII. yüzyılın ikinci yarısındaki gelişmeler hakkında bilgi yoktur. Oysa Osmanlı Devletinin kuruluşunun iyi anlaşılabilmesi, XIII. yüzyılda özellikle de bu yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'nun görünüşünün iyi belirlenmesine bağlıdır. Çalışmamızın içeriği bakımından hem genel olarak Anadolu'nun hem de kuzey-batı uçlardaki panoramanın iyi çizilmesi gerekmektedir. Bu genel görünüm esaslı bir şekilde anlaşılmadan Osmanlı Beyliğinin kuruluş zemininin de iyi anlaşılması mümkün olamayacaktır.

Bizim çalışmamızın kuşkusuz Osmanlı Beyliğinin kuruluş devrinin bütün sorunlarını aydınlatan bir "Osmanlı Devleti Kuruluş Dönemi Tarihi" olma gibi bir iddiası yoktur. İncelememiz bu devrin sadece bir yönünü ele alacaktır. Bu ele alacağımız unsur Osman Gazi'nin genişleme stratejisidir.

- Bu strateji hangi temellere oturmaktadır?
- Hangi esaslardan hareket etmektedir?
- Osman Gazi elindeki kaynakları nasıl kullanmıştır?
- Elindeki kaynakları gelişen ihtiyaçlara göre nasıl geliştirmiştir?
- Osman Gazi'nin siyasi hedefleri neler olmuştur?
- Bu hedeflere ulaşmak için nasıl bir strateji izlemiştir?

Bu incelemede yöntem olarak arazi çalışmasına ağırlık verildi. Halil İnalcık'ın Osmanlı kuruluş tarihi için en esaslı yöntem olarak kullandığı arazi çalışması metodu kuşkusuz yaptığımız incelemeler için yol gösterici olmuştur. Diğer yandan gelişen teknolojinin sağladığı uydu fotoğrafları işimizi kolaylaştıran bir unsurdur. Hemen şunu da belirtmeliyiz ki her bir gelişme için hazırladığımız haritalar çalışmamızı farklı kıldı ve daha anlaşılabilir hale getirdi. Böylelikle Osman Gazi'nin her hareketini -daha kolay anlaşılabilir bir teknik yöntemle- bilim dünyasının dikkatine sunmuş bulunuyoruz. Haritaların sunduğu görsellik, kelimelerle anlatılanlara daha somut biçimde dikkat çekmektedir.

Osman Gazi'yi ve stratejik hedeflerini ve hedeflerini gerçekleştirmede kat ettiği mesafeyi her bir adımında vurgulayacak küçük değerlendirme kutucuklarına bölüm/kesim sonlarında yer veriyoruz.

Yukarıda çalışmamızın bir "Osmanlı Kuruluş Tarihi" olmadığını sadece Osman Gazi'nin stratejisini esas alan bir niteliği bulunduğundan söz ettik.

Elinizdeki çalışma esas olarak Osman Gazi'nin -ilk hutbenin okunduğu 1299 yılına kadarki- stratejisini incelemektedir. Bu nedenle haritalarımız ve diğer görsel malzememiz Osman Gazi'nin uc beyi olarak babasının yerini aldığı 1281 yılından 1299'a kadar olan genişleme stratejisini anlatacak biçimde değerlendirilmiştir. Standart bir harita eşliğinde başlangıçtaki Söğüt-Domaniç hattından, ilk hutbeye kadar sağlanan genişleme izlenebilecektir. Haritalarımızda mavi elde mevcut olan yerleri; kırmızı renklerle gösterilen alan elde edilen nüfuz genişlemesini ifade etmektedir.

1. BÖLÜM

XIII.YÜZYILDA ANADOLU'NUN
GENEL GÖRÜNÜMÜ

Osmanlı Beyliği başlangıçta Anadolu Beyliklerinin içinde en küçük araziye sahip olanıdır. Ertuğrul Gazi'nin bir uc beyi olarak yerleştirildiği Söğüt-Domaniç hattından dünyanın en büyük imparatorluklarından birisinin temelleri atılmıştır. Birer uc beyi olarak Ertuğrul ile oğlu Osman'ın devirleri arasında çevre şartları bakımından kuşkusuz çok önemli farklılıklar bulunmaktadır. Özellikle XIII. Yüzyılın son çeyreğinde Anadolu genelindeki ve kuzey-batı Anadolu bölgesindeki değişimleri ve dönüşümleri anlamadan Osman Gazi'yi ve O'nun stratejisini anlamak mümkün olmayacaktır. Bu nedenle Osman Gazi'yi "Uc beyi"nden "Han"a çeviren gelişmeleri anlamak üzere XIII. yüzyılı gözden geçirmeliyiz.

KESİM: A

XIII. YÜZYILDAKİ ÖNEMLİ SİYASAL GELİŞMELER

Bu bölümde kuşkusuz XIII. yüzyıldaki tüm siyasal gelişmeler ele alınmayacaktır. Ne var ki Osmanlı Beyliğinin ortaya çıkmasını sağlayan gelişmeler için Moğol istilası, bu istilanın öncesindeki ve sonrasındaki durum, istilanın ortaya çıkardığı siyasal durumun gözden geçirilmesi Osman Bey'in stratejisinin iyi anlaşılması bakımından gereklidir kanaatindeyiz.

Belki Osmanlı Beyliğinin kurulduğu dönemin, XIV. Yüzyıl başlarına hayli uzak olduğu düşünülebilir. Ancak kaynaklarımızın erken Osmanlı devirleri için gönderme yaptıkları büyük Anadolu Selçuklu Sultanı I.Alâaddîn Keykubad dönemine kısaca bir göz atmak gerekmektedir. Böylelikle kaynaklarımıza göre Ertuğrul Gazi'nin Anadolu'ya ve kuzeybatı Anadolu ucuna geldiği zamanları daha iyi anlayabiliriz.

Sultan I.Alâaddîn Keykubad döneminin Anadolu Selçukluları tarihinin en parlak devresi olduğu, kaynakların üzerinde fikir birliği ettikleri bir konudur. Bu dönem Anadolu Selçukluları siyasi anlamda güçlerini iyice pekiştirdikleri gibi sosyo-ekonomik anlamda da sağlam bir manzara arz etmekte idiler. Hatta Mustafa Akdağ Anadolu'nun bu manzarasını "... milli gelişimini tamamlamış. Artık bir millet gibi düşünen bir toplum yapısı ..." olarak selamlamaktadır.¹

Bu toplumsal yapı içerisinde eğitim kurumları iyice yaygınlaşmış; yol şebekesi köprüleri ve kervansarayları ile güvenli bir yapıya kavuşturulmuştu. Kentler sosyal hayatın bütün canlılığıyla süre gittiği merkezler haline gelmiş; zanaatkârların çalışma hayatları belli bir düzende yürümekteydi. Gerek devlet yaşamının gerekse toplumsal yaşamın hemen her alanında belirgin bir kurumlaşma göze çarpmaktaydı.

Burada Anadolu'nun daha sonraki dönemlerini de etkileyecek olan Cengiz liderliğindeki Moğol istilasının Asya'nın batısına doğru kaymak-

¹Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I, (1243-1453), İstanbul, 1995. s.56 ve 97.

ta olduğuna dikkat çekmemiz gerekiyor. Keykubad akılcı politikasıyla bir yandan içerideki güvenliği sağlarken diğer yandan da sınırlarda Moğollara karşı güvenlik önlemlerini arttırmıştır. Keykubad dönemindeki sağlam toplum yapısı Moğolların istilası için her ne kadar dikkatleri toplayıcı bir özellik taşıyor idiyse de karşılaşabileceklerini düşündükleri önlemler Moğolları caydırmaya yetiyordu. Ayrıca Sultan Keykubad, Moğollarla iyi geçinme politikası izleyerek onları Anadolu'dan uzak tutmayı başarmıştı. Moğol Hanı Ögedey, Keykubad'ın gelmesi ve "İl" olması durumunda kendilerine dokunulmayacağını bildirdi. Kuşkusuz "İl" olmak Moğollara tabi olmak anlamını taşıyordu.² Her ne kadar Moğollara tabi olmak Keykubad'ın kolaylıkla kabullenebileceği bir durum değilse de o ülkesini bir istila tehdidinden olabildiğince uzak tutmak amacıyla olsa gerek Moğol Hanına armağanlar göndererek bir tür bağlılık bildirme girişiminde bulundu. Ancak kaynakların naklettiğine göre gönderdiği armağanlar henüz Moğollara ulaşmadan Sultan ölmüş ve hediyeleri götüren elçilik heyeti de geriye dönmüştü.

Bu toplumsal yapının Keykubad'ın oğlu II. Gıyaseddin Keyhüsrev'in kimi acemice ve yanlış politikalarıyla yavaş yavaş bozulmaya başladığını görüyoruz. İlk darbe Babai ayaklanmasıyla kendini gösterdi. Kaynaklara göre öteden beri Türkmen aşiretleri arasında propagandasını sürdürmekte olan Baba İshak ve Baba İlyas adlı dervişler önce güney-doğu Anadolu bölgesinde daha sonra da Tokat-Amasya civarında bir isyan hareketi başlattılar. İsyan hareketi dinsel bir karakter taşımaktaydı ve Baba İlyas'ın peygamberlik iddiası bu tablonun tamamlayıcı motifi idi.

Ancak isyanın merkez otoritesinin biraz dışında uçlardaki Türkmen aşiretleri arasında ortaya çıkmış olması dikkat çekiciydi. Birincisi ve en önemlisi bu kitlelerin Selçukluların en parlak çağında bile bir memnuniyetsizlik içinde bulundukları ortaya çıkmıştı. Bu memnuniyetsizliğin çeşitli boyutları olması mümkündür. Bize göre uçlardaki Türkmen aşiretlerin genel bir ekonomik gerilik içinde bulunmaları nedenlerden birisidir. Her ne kadar Selçuklu şehir hayatı üstün bir refah düzeyinde bulunuyor idiyse de genellikle Anadolu platosunu

² Moğollar yasaları gereği hasımlarını kendilerine tabi olmaya çağırıyorlardı. Buna uyanlara herhangi bir zararları dokunmuyordu. Bertold Spuler, İran Moğolları, (Çev: Cemal Köprülü), 2.bs. Ankara, 1987. s.450.

³ Ahmed bin Mahmud, Selçuk-Name (Haz. Erdoğan Mercil), c.II. İstanbul, 1972. s.152.; Müneccimbaşı, Camiü'd-düvel, (Selçuklulara Ait Kısmı) (Çev: Hasan Fehmi Turgal), İstanbul, 1934.s.52.vd.

⁴ Babailer ayaklanması hakkındaki en yetkin inceleme: Ahmet Yaşar Ocak, XIII. Yüzyılda Anadolu'da Baba Resül Babailer İsyanı ve Anadolu'nun İslamlaşması Tarihindeki Yeri, İstanbul, 1980. Ayrıca: aynı yazar, Kalenderîler (XIV-XVII Yüzyılları) Ankara, 1992. s.67.

çevreleyen dağlık kesimlerde yaşayan ve konar-göçer yaşam tarzlarını sürdürmekte olan uc Türkmenlerinin de aynı refah düzeyinde bulunmadıkları anlaşıyor.

Bize göre ikinci önemli neden ise merkezi idarenin içinde bulunduğu kültürel yabancılaşma ortamıdır. Türkmenler tarafından kurulmuş olan Anadolu Selçuklu Devletinin en parlak zamanındaki durumu Türkmenlerin geleneksel yaşam tarzlarına oldukça yabancılaşmış, saray hayatı ve bürokrasisi ile daha çok İran etkisinde kalmış bulunuyordu. Devletin hem ekonomik kaynaklarının kendilerince değil de başka kültüre mensup insanlarca kullanılması ve bu insanlara siyasi nüfuz sağlanması hoşnutsuzluk yaratan bir husustur. Ayrıca şehirlerde egemen olan gelenek dışı yaşam tarzı ve kültür hayatının konar-göçer Türkmenleri pek de memnun etmeyeceği kolaylıkla anlaşılabılır bir durumdur.⁵ Dolayısıyla ortaya çıkan genel hoşnutsuzluğun bir isyan ile de olsa dışa vurulması yukarıda sözünü ettiğimiz şartlarda yadırganacak bir husus değildir. Bu isyanın, alt refah düzeyinde bulunan toplumsal grupların en kolay harekete geçirilebilecek duygularının (yani dinsel motiflerin) kullanıldığı bir hareket olması da aynı şekilde değerlendirilmelidir.

Niteliği ve etkileri itibarıyla oldukça derin izler bırakan Babai hareketinin Moğol tehlikesinin Anadolu'nun kapılarında bulunduğu bir sırada ortaya çıkması Anadolu Türklüğü tarihi bakımından önemli bir olay olduğu açıktır. Özellikle Selçuklu ordusunun, bu kendileriyle aynı inanışta olan insanların çıkardığı isyanı bastırmakta gösterdiği tereddüt ve buna bağlı olarak meydana gelen başarısızlık, Selçuklu yönetimini kendi halkına karşı paralı Frank askerlerini kullanmasıyla sonuçlandı ki böyle bir gelişme Selçuklu Sultanlığı ile Anadolu halkının arasını soğutucu bir etki yaptı.

Bundan daha iyi bir fırsat bulamayacağını düşünen Moğollar da Doğu Anadolu bölgesine akınlar yapmaya başladılar. Nitekim 1243'te Köseadağ'da iki ordu arasında meydana gelen çarpışmada Selçuklu ordusu daha asıl güçlerini savaşa sokamadan dağılıp gitti.

⁵Benzer bir kültürel yabancılaşmaya tepki olgusunu Karamanoğullarının 1277 yılında Konya'yı işgalinde görüyoruz. Konya'yı işgal eden Karamanoğlu Mehmed Bey "... Bundan sonra Divanda, bargahta, dergahta ve seyranda Türkçeden başka dil konuşulmayat" içeriğini taşıyan duyurusunda onun Selçuklularda görülen fars etkisine karşı tepkisini gözlemek mümkündür. Faruk Sümer, Türkmenlerin hem kötü şartlarda yaşadıkları ve hem de istismar edildikleri inancındadır. Bkz: Oğuzlar, 3.bs. İstanbul, 1980. s.157 vd.

Bu savaş daha önce de sözünü ettiğimiz gibi Anadolu Türklüğünün tarihini derinden etkileyen bir gelişme niteliğinde idi. Köseadağ Savaşından sonra artık Anadolu'nun fiili hâkimleri Moğollardı. Ne var ki Moğollar izledikleri politika gereği Selçuklu hanedanını ortadan kaldırarak tepkileri çekmek yerine bu hanedanı ve hanedan üyeleri arasındaki çekişmeleri kullanarak fiili iktidarlarını pekiştirme yolunu seçtiler.⁶

Ancak 1249'da Keyhüsrev'in ölümü tekrar bunalıma yol açtı. Celaleddin Karatay'ın önerisi üzerine, Keyhüsrev'in henüz küçük yaşlarda bulunan üç oğlu II. İzzeddin Keykavus, IV. Rükneddin Kılıçarslan ve II. Alâeddin Keykubad birlikte sultan ilan edildiler ve Karatay saltanat naipliğine atandı. Bu düzenleme Karatay'ın öldüğü 1254 yılına kadar yaşandı. Keykubad öldürüldü, hayatta kalan iki kardeşin mücadelesinden Keykavus galip çıkınca Kılıçarslan hapsedildi.⁷

1256 yılında Moğol emiri Baycu, beraberinde çok kalabalık bir kitleyle yerleşmek üzere Anadolu'ya geldi. Sultan II. Keykavus ise toplayabildiği askerle Köseadağ'dan bu yana ilk defa Moğollarla savaşmaya karar verdi. Anadolu'yu Moğol uyruklarından kurtarmak için çabalayan sultan, Konya-Aksaray arasındaki Sultan Hanı yakınlarında yapılan savaşı kaybetti.⁸ Kaçan sultan, Baycu'nun davetine cezalandırılacağı endişesiyle uymadı ve Bizans'a sığındı. Ancak Hülagu Bağdat seferi için Baycu'yu da götürünce bunu fırsat bilen II. Keykavus Bizans İmparatoru Laskaris'in de desteği ile Konya'ya gelerek tahta çıktı. Pervane Müinüddin Süleyman ile birlikte Tokat'a kaçan Kılıçarslan Hülagu'ya başvurarak Sultanlığının devamını diledi. Bunun üzerine Hülagu ülkeyi Keykavus ile Kılıçarslan arasında ikiye böldü, vergileri yeniden belirledi. Bu devirde yıldızı parlayan bir devlet adamı olan Pervane Müinüddin Süleyman 1262'den 1277 yılına kadar ülkenin tek hâkimi oldu.⁹ Bu sırada Moğollar arasındaki İlhanlık mücadelesi Pervane'nin işini kolaylaştırmıştı. Zira taht mücadelesi nedeniyle Moğol otoritesi genellikle orta Anadolu ile sınırlı kalıyor. Selçuklu Sultanının ise varlığı bile

⁶ Geleneksel Türk devleti tipinde hükümdar ailesinin kutsallığı söz konusuydu. Aynı kültür çevresinde bulunmaları dolayısıyla bu özelliği iyi bildiklerinden olsa gerek, Moğollar göstermelik de olsa Selçuklu hanedanının varlığını sürdürmesine izin verdiler. Sadeddin Köpek gücünün doruğunda iken hükümdar olmayı aklına koymuş ancak hükümdar ailesinin kutsallığı nedeniyle düşüncesini doğrudan gerçekleştirme cesaretini gösterememiş; bir akrabalık bağı oluşturabilmek amacıyla kendisini Sultan I. Keyhüsrev'in gayrimişru çocuğu olduğu iddiasını ortaya atmıştı. Osman Turan, "Keyhüsrev II. " mad. IA. C.VI. s.622.

⁷ Osman Turan, "Celaleddin Karatay Vakıfları ve Vakıfıyeleri" Belleten, XII/45, (1948) s.32.vd.

⁸ Osman Turan, Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, 2.bs. Ankara, 1988. s.63 vd.; Nejat Kaymaz "Anadolu'da Moğollar Adlı Bir Yazı Dolayısıyla" DTÇF Dergisi, XXVI/3-4, (1968) s.144.

⁹ Pervane Müinüddin'in Faaliyetleri için bkz: Nejat Kaymaz, Pervane Müinüddin Süleyman, Ankara, 1970.

hissedilmiyordu. Esasen Keyhüsrev'den sonra çok genç yaşta tahta geçen ve Moğolların kuklası olarak bir varlık gösteremeyen Sultanların, Pervane gibi kudretli devlet adamlarının gölgesinde kalmaları çok doğaldı.

Pervane Süleyman Moğolların baskıcı tutumları karşısında onlarla dostluklar kurarak bir yandan Anadolu üzerindeki baskıyı hafifletirken diğer yandan kendi otoritesini pekiştirdi. Anadolu yönetiminde Muinüddin gibi güçlü bir adamı kullanıyor olmaları Moğolların da işlerini kolaylaştırmıştı. Belki de bu yüzden olsa gerek Moğol idaresinin karakteri Pervane'nin ölüm yılı olan 1277'den öncesi ve sonrası olmak üzere iki ayrı nitelik gösterir. İlk dönemde yani 1243-1277 arasında Moğollar Selçuklu idaresini işlerinde bir ölçüde serbest bırakmışlar ve bir Moğol komutan tarafından denetlemeyi yeterli bulmuşlardır. Buna karşılık 1277'den sonra idareye fiilen el koyarak Anadolu'yu İlhanlı Devleti'nin bir eyaleti gibi yönetmişlerdir.¹⁰

Selçuklu Hanedanının siyasi otoritesini yitirmesinden sonra Anadolu kuşkusuz Türk yönetiminden uzak kalamazdı. Moğolların en baskıcı yönetim zamanlarında bile yer yer bağımsızlık hareketlerinin çıkması bunu göstermektedir. Nitekim 1276 yılında Kayseri çevresinde ortaya çıkan Hatiroğlu isyanı ve 1277'deki Karamanoğlu Mehmet Beyin isyanı bu türden hareketlere örnek gösterilebilir.

Karamanoğlu Mehmet Bey Selçuklu yönetiminin artık bir daha ayağa kalkmasının zorluğunu görerek Memlûklulardan da gördüğü destekle baş kaldırdı. Hareketine meşruiyet kazandırmak amacıyla Selçuklu soyundan geldiğini ileri sürdüğü Siyavuş (kaynaklardaki küçültücü adıyla Cimri) adına hareket ederek Konya'yı işgal etti. Burada Siyavuş'u tahta çıkardı ve adına sikke kestirdi. Ancak ortak hareket eden Moğol ve Selçuklu ordusu karşısında tutunamayarak yenildi. Hem Mehmet Bey hem de Siyavuş öldürülerek cezalandırıldılar.¹¹

Bu hareketlerin Anadolu'da yaşamakta olan Türkmenlerin ruhlarında önemli etkiler bıraktığını düşünebiliriz. Moğol baskısının en yoğun zamanlarındaki bağımsızlık girişimleri bunun göstergesidir. Yukarıda

¹⁰ Zeki Velidi Togan, *Umumi Türk Tarihi'ne Giriş*, 3. Baskı, İstanbul, 1981, s. 234 vd.

¹¹ Ali Sevim, "Cimri Olayı Hakkında Birkaç Not", *Belleten*, XXV/ 97 (1965) . s.63 vd. ; Cevriye Artuk, "III. Keyhüsrev ve Sahte Selçuklu Sultanı Cimri Adına Kesilen Sikkeler ", *Malazgirt Armağanı*, Ankara, 1972. s.290 vd. ; Faruk Sümer *Siyavuş'u Türkmenlerin Moğollara karşı reaksiyonunu temsil eden gerçek bir prens olarak tanımlar. Bkz: "Anadolu'da Moğollar " Selçuklu Araştırmaları Dergisi, c.I.(1969). s.51.*

değindiğimiz üzere Moğol otoritesi genellikle Orta Anadolu'da yoğunlaşmıştı. Bu durum dolaylı olarak ucların güçlenmesi sonucunu doğurmuştu. Her ne kadar bu güçlenme ilk anlarda beylikler şeklinde ortaya çıkan bir parçalanma manzarası arz etmiş ise de Türkmenlerde bulunan dinamizmin ve devlet geleneğinin bütün canlılığı ile yaşıyor olduğunun da bariz göstergesidir.

Bu parçalanmaya rağmen görünürde bir (veya zaman zaman birkaç) Selçuklu Sultanının var oluşu ise tarih yazıcılığı bakımından kimi sorunları beraberinde taşıdı. Konumuz açısından bu sorunlara izleyen bölümlerde değineceğiz. Örneğin kaynaklarımızda Osman Bey'e menşur gönderen Selçuklu sultanının kim olduğu tartışmalıdır. Şunu da hemen belirtmemiz gerekir ki uclardaki Osman Bey'in bağımsızlık eğilimleri konusunda Anadolu'daki egemenlik parçalanması olgusunu iyi anlamamız gerekecektir.

Gerek Siyavuş (Cimri) gerekse daha sonraki tarihlerde Eşrefoğlu tarafından sikke kestirilmesinin Moğol idaresi tarafından şiddetle cezalandırılması burada dikkat etmemiz gereken noktadır. Sikkenin bağımsızlık alameti sayılması olgusu sözü edilen olaylardaki ilk ve asıl önemli durumdur. İkinci olarak bir beyin kendi adına sikke bastırması, metbuunun (bağlı olduğu hükümdarın) ekonomik etki alanından çıkması anlamına gelir. Bu nokta ise mutlak egemenlik sahibi hükümdarların asla kabul edemeyecekleri bir gelişmedir. Bu nedenle bir beyin kendi adına sikke bastırması çok zorlu bir sürecin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Osman Bey de benzer süreci yaşamıştır, yeri geldiğinde buna temas edilecektir.

-XIII. Yüzyılın ilk çeyreğinde Anadolu, özellikle şehir hayatı olarak, Selçuklular devrinin en parlak çağını yaşamaktadır.

-1239 Babai Ayaklanması sosyal düzeni bozan, buna ek olarak devletin savunma direncini kıran bir etki yapmıştır.

-1243 Yılında Köseadağ'ında dağılan sadece Selçuklu ordusu olmamış, ayrıca Selçuklu idari düzeni de bozulmuştur. Bundan sonra Selçuklu sultanlarının tahta geçişleri Moğol İlhanın onayına tabi olacaktır.

-Bu ara karışıklık döneminde zaman zaman Moğol idaresine karşı hareketler de görülür. Örneğin; 1258'de Selçuklu Şehzadesi Keykavus Moğollara karşı bir bağımsızlık hareketine girişti. Ancak sonuçta başarısızlığa uğrayarak Bizans'a sığınmak zorunda kaldı.

-Kuzeybatı Anadolu için bu yıllar başka bir öneme sahiptir. Çünkü IV. Haçlı Seferi ile ortaya çıkan Latin istilası sonucunda Bizans İmparatoru İznik'e sığındı. İznik'teki bu geçici imparatorluk ikameti 1261 yılına kadar devam etti.

-1277 yılı ise başka bir dönüm noktasıdır. Bu yılda Moğollar Anadolu'nun idaresine doğrudan el koymuşlardır. Yerlerinde bırakılan Selçuklu Sultanları artık tamamen bir gölge hükümdar haline gelmişlerdir. Konya'da bile sözleri geçmemektedir. Siyavuş(Cimri), Hatiroğlu, Karamanoğlu Mehmet Bey isyanları gibi olaylara ek olarak Moğol idareciler arasındaki çekişmeler Anadolu'da huzur bırakmamıştır.

KESİM: B

XIII. YÜZYILDA

ANADOLU'NUN EKONOMİK DURUMU

Elimizdeki bilgilere göre XIII. Yüzyılın ilk çeyreğinden itibaren Anadolu ekonomik bakımdan parlak bir duruma ulaşmıştı. Anlaşıldığı kadarıyla ticaret yolları üzerinde bulunan Anadolu'nun bu özelliği iyi kullanılmıştı. Ticaretin düzenli şekilde gerçekleştirilmesi için köprü gibi sanat yapılarıyla birlikte iyi bir yol şebekesi meydana getirilmiş ve kervanların konaklama ihtiyaçlarının giderilmesi için Sultan ailesinin öncülüğünde bir kervansaraylar sistemi oluşturulmuştu. Bu sistem ile Iğdır'dan Denizli'ye kadar doğu-batı yönünde veya Sinop'tan Antalya'ya kadar kuzey-güney yönünde ortaya çıkan Anadolu ticareti iyice kolaylaşmış ve güvenli hale gelmişti. Asya'nın iç bölgelerinden Avrupa'ya mal götüren tüccarlar güvenle mallarını kervansaraylarda koruyorlar, konaklamada meydana gelebilecek olumsuzluklara karşı bir tür sigorta sayılabilecek mali garanti altında ticaret yapabiliyorlardı. Bu dönemde meydana getirilen kervansarayların savaşlarda sığınak şeklinde kullanılabilecek ölçüde büyük ve sağlam yapılar olması dikkat çekicidir.¹²

Ticareti kolaylaştıran bu sistemin Akdeniz limanları üzerinden Anadolu dışına mal taşınmasında kullanıldığı kadar Anadolu kentlerindeki pazarların da ihtiyaçlarına cevap verdiğini düşünebiliriz. Osmanlı kroniklerinden de edindiğimiz izlenim odur ki pazar Türk kentlerinin ayrılmaz bir parçasıdır. Bir kentin Türk idaresine geçmesinden sonra ilk yapılan düzenlemelerden birisinin pazar olması dikkat çekicidir. Kuşkusuz kurulan bu pazarlardan Türkler kadar civardaki Türk olmayan unsurlar da yararlanmışlardır. XIII. yüzyılda Anadolu ticareti milletlerarası bir pazarın kurulmasına zemin hazırlayacak ölçüde gelişmiş bir düzeye sahipti.¹³ Şunu da yeri gelmişken eklemeliyiz ki Osman Gazi'nin faaliyet alanını meydana getiren coğrafya Bizans'ın kalbinin hemen yanı başında "uc" olması nedeniyle sözünü ettiğimiz kervansaray sistemi içinde değildi. Bu nedenle olsa gerek Osman Gazi diğer önemli ekonomik faaliyet alanı olan pazarları etkin bir biçimde kullanma yoluna gidecektir.

Esnaf örgütlenmeleri bakımından da Anadolu'nun kendi çağının

¹² Ayrıntılı bilgi için bkz: Osman Turan, "Selçuklu Kervansarayları", Belleten, X/39(1946) s.471-496.

¹³ Ayrıntılı bilgi için bkz: Faruk Sümer, Yabanlu Pazarı, Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar, İstanbul, 1985.

toplumlarına göre daha iyi bir durumda olduğunu düşünmemiz fazla bir iyimserlik sayılmamalıdır. Özellikle Sultan I.İzzeddin Keykavus ve I.Alâaddin Keykubad devirlerinde Anadolu'daki toplumsal yapıya girmeye başlayan fütüvvet teşkilatının daha sonraları ahiliğe dönüşerek Osmanlı düzeninin ayrılmaz bir parçası haline geldiğini biliyoruz. Sözünü ettiğimiz fütüvvet teşkilatı önceleri bir milis teşkilatı niteliğindedir. Teşkilat üyelerinin bu nitelikleriyle Moğolların ilk işgalleri sırasında bazı şehirleri savunmada önemli roller oynamış oldukları bilinmektedir. Özellikle Kayseri'de yaptıkları savunma bir ara Moğolları ümitsizliğe düşürerek şehrin kuşatmasından vazgeçmeyi bile düşündürmüştür. Son zamanlarda yapılan kimi araştırmalarda Kayseri'yi savunan gençlerin liderliğini, sonradan ahilerin piri sayılacak olan Ahi Evran ile eşi ve aynı zamanda Bacıyan-ı Rum teşkilatının kurucusu olan Fatma Bacı'nın yapmış olduklarına ilişkin bazı bilgiler ortaya çıkmıştır.¹⁴

Ancak yukarıda zikredilen siyasal gelişmelerin özellikle de Moğol istilasının Anadolu'nun bu ekonomik düzenini etkilemesi kaçınılmazdı. Moğol istilasının Anadolu için "genel bir felaket" anlamına geldiği söylenir. İzleyebildiğimiz kadarıyla Selçuklu hanedanı, Köseadağ Savaşından sonra sadece siyasal iktidarı kaybetmekle kalmamış aynı zamanda elindeki ekonomik gücü de yitirmiştir. Köseadağ Savaşı öncesinde ve sonrasında büyük yatırımlar niteliğinde bulunan cami, kervansaray, medrese, hastane vb. sanat yapılarının yapımcılarına (=banilerine) bakılacak olursa bu söylediklerimizi doğrulayacak bir tabloyla karşılaşırız. Yukarıda sözünü ettiğimiz türden yatırımların Köseadağ Savaşı öncesinde çoğunlukla başta Selçuklu Sultanı olmak üzere hanedan mensupları tarafından yapıldığını görüyoruz. Buna karşın Köseadağ Savaşı sonrasında artık hanedan mensuplarının yatırımlarına hemen hiç rastlanılmaz. Bunun yerine Moğol himayesine dayanarak güçlenen, Sahip Ata Fahreddin Ali,¹⁵ Seyfeddin Torumtay,¹⁶ Celaleddin Karatay,¹⁷ Pervane Muineddin Süleyman¹⁸ gibi kimi devlet

¹⁴ Daha fazla bilgi için bkz: Mikail Bayram, Selçuklular Devrinde Genç Kızlar Teşkilatı Bacıyan-ı Rum, Konya, 1986.

¹⁵ Sahip Ata Fahreddin Ali Köseadağ sonrası en çok sanatsal yapı meydana getiren devlet adamıdır. Yaptırdıkları arasında Konya İnce Minareli Medrese, Konya Sahip Ata Hanekâhı, Sivas Gök Medrese, Kayseri Sahibiye Medresesi, Sultandağ Kervansarayı bulunmaktadır. Bkz: Sadı Bayram-Ahmet Hamdi Karabacak, "Sahip Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakıfları", Vakıflar Dergisi, c.XIII.(1981) s.31-62.

¹⁶ İsmet Kayaoglu, "Torumtay Vakfı", Vakıflar Dergisi, c.XII(1978) s.91-112.

¹⁷ Celaleddin Karatay'ın yaptırdığı Konya Karatay Medresesi Selçuklu çini işçiliğinin başyapıtıdır. Ayrıca bkz: Turan, "Celaleddin Karatay Vakıfları ve Vakıfları", s.17-172.

¹⁸ Pervane Muineddin Tokat'ta ve Sinop'ta medreseler yaptırmıştır. Filiz Aydın "Sinop Alaiye(Pervane Süleyman) Medresesi" Vakıflar Dergisi, c.X(1973) s.251-271.

adamlarının; Moğolların fiili otoritelerinin artık iyice pekiştiği 1270'li yıllardan itibaren ise bizzat İlhanlı kökenli kimi idarecilerin (Nureddin Caca,¹⁹ Muzafferüddin Berucirdi, Şemseddin Cuveyni, Padişah Hatun, Cemaleddin Hoca Yakut vs.) benzer yatırımlarda bulunduklarını görüyoruz. Elimizdeki vakfiyeler ekonomik gücün artık saydığımız türden hanedan dışındaki idarecilerin eline geçmeye başladığını ve onların elinde büyük servetler biriktirdiğini ortaya koymaktadır.

Hamdullah Kazvinî tarafından düzenlenen 1339 yılına ait İlhanlı bütçesinde ise Anadolu'nun vergi gelirlerinin 3.600.000 dinar (36.000.000) gümüş dirhem olduğu kaydedilmektedir.²⁰ Selçuklu idaresinin artık tamamen ortadan kalktığı, beylik parçalanmalarıyla Anadolu'nun bir karmaşa yaşadığı bir döneme ait olan bu son rakam 1243 yılına oranla 100 misli bir artışı ifade etmektedir.²¹ Elimizdeki kaynaklarda Anadolu ekonomisinin 100 katı bir gelişme gösterdiğine ilişkin bir bilgi yoktur. Tersine kaynaklarımız Moğol devrinin zulüm karakterinin Anadolu'yu yoksullaştırdığı konusunda fikir birliği içerisindeyler. Her ne kadar dönemin enflasyonist gelişimi konusunda fazlaca bir bilgi sahibi değilsek de yine de bu rakamlara dayanarak ekonomik anlamda da bir zulüm ile karşı karşıya bulunduğumuzu ifade edebiliriz. Nitekim bizzat Moğollar da bazı vergi kitabelerinde vergi toplanmasında da zulüm yapıldığını itiraf etmektedirler.²²

Bu konuda son olarak Moğol devri vergileri hakkında da birkaç söz söyleyelim. Yukarıda Moğollara ödenen vergilerden söz etmiştik bu devirde ayrıca doğrudan halka salınan vergiler de vardır.²³

1. Araziden alınan KILAN,
2. Göçebelerin hayvanlarından alınan KOPÇUR,
3. Kentlilerin ticari faaliyetlerinden alınan TAMGA ve BAC.

¹⁹ Kırşehir valisi olan ve buradaki Cacabey Medresesini de yaptırmış bulunan bu İlhanlı yöneticinin Eskişehir'e kadar uzanan geniş coğrafya içinde büyük bir mülk edindiğini onun vakfiyesinden anlıyoruz. Bkz: Ahmet Temir ,

²⁰ "Zeki Velidi Togan, Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, c. I (1931), s. 21 vd.

²¹ Selçuklu Sultanının yılda 1.200.000 dinar, 500 parça ipek, 500 deve vb. ödemek ve Moğollar kendi topraklarında iken ne zaman at, yiyecek ve başka ihtiyaçları olsa onları sağlamak zorunda oldukları yolunda kayıtları da vardır. Bkz: William I. Langer- Robert P. Blake, " Osmanlı Türklerinin doğuşu ve Tarhşel Arka Planı" Söğüt'ten İstanbul'a (der: Oktay Özel- Mehmet Öz) , İmge Kitabevi, Ankara 2005, s.201.

²² Vasilij Wladimiroviç Barthold, "İlhanlılar Devrinde Mali Vaziyet", Türk Hukuk ve İktisat tarihi Mecmuası, c.I (1931) s.138. ayrıca Spuler, s.341 vd

²³ Şerefeddin Yaltkaya, " İlhanlılar Devri İdari Teşkilatına Dair Nasirüddin Tusî'nin Bir Eseri", Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, c.II. (1939) s.11 vd.

Kılan vergisi 1/10 oranında olup kentlilerden para olarak alınır.²⁴ Miktar olarak İslami ziraat vergisi olan ÖŞÜR'e benzediğinden olsa gerek bazı kırsal yörelerde 1/10 oranında aynı (genellikle buğday) olarak tahsil edildiği yolunda kayıtlar vardır.²⁵

Kopçur ise genellikle yüz hayvanda bir baş olarak tahsil edilirdi.²⁶

Baş ise daha çok ticari alışverişlerden elde edilen örfi bir vergi olup Osmanoğullarına da geçmiş, onların ilk vergisi olmuştur. Bu verginin konması konusu ileride ayrı bir başlık altında ele alınmıştır.

-1243'ten sonra Anadolu'ya hâkim olan Moğol idaresi ekonomik bakımdan tam bir yağma manzarası ortaya çıkarmıştır. Selçuklu Devri'nin sonunda Anadolu'dan sağlanan vergi gelirleri 1243 yılındakinin 100 katına ulaşmıştır. Bu oran yağmanın boyutları hakkında açık bir fikir vermektedir.

-Bu süreçte zenginlikler el değiştirmeye başlamıştır. Selçuklu ailesinin elinde bulunan sermaye Moğollar adına Anadolu'yu yöneten asker ve yöneticilerin eline geçmeye başlamıştır.

-Şehir merkezlerinde ve Orta Anadolu'daki bu yağma karakteri uclara doğru insan hareketliliğini artıran bir etken olmuştur.

-Moğollar ile beraber Anadolu'ya yeni vergiler de gelmiştir. Bunlardan "bac" Osmanlıların da ilk vergisi olacaktı.

²⁴ Togan, "Moğollar Devri İktisadi Vaziyet" s.19; Spuler, s.337.

²⁵ Paul Wittek, "Anadolu'da Bir İlhanlı Kitabesi", Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, c.I(1931) s.163.

²⁶ Barthold, s.152. öyle anlaşıyor ki kopçur vergisi Moğollardan önce Uygurlarda mevcuttu. Bürokrasisini genellikle Uygur memurlardan oluşturan Moğollar böylelikle bu verginin Türkistan'dan Anadolu'ya taşınmasında aracılık etmiş oluyorlar. Uygurlardaki kopçur vergisi için bkz: Özkan İzgü, Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre), Ankara, 1987. s.109.; İran'daki kopçur için bkz: Spuler, s.306.

KESİM: C

XIII. YÜZYILDA ANADOLU'DA DİNÎ HAYAT

Bu başlık altında kuşkusuz Anadolu'daki ve kuzey-batı Anadolu'daki bütün dinsel hayat yaşayış şekilleri hakkında bilgi verecek değiliz. Esasen böyle bir eğilim çalışmamızın amacını da hacmini de aşar. Ancak incelememizin içeriği bakımından özellikle Şeyh Edebalı tarafından temsil edilen tarikatları, Kumral Baba tarafından temsil edilen Horasan erenlerini (kaynaklardaki adıyla Abdalan-ı Rum'u) Dursun Fakih tarafından temsil edilen eğitilmiş Müslüman entelektüel çevreyi ana hatlarıyla da olsa bilmemiz gerekmektedir. Diğer yandan Osman Gazi'nin mücadelesini gaza; o ve onun yanında savaşlara katılanları gazi olarak nitelendiren eğilimi de gözden geçirmemiz gerekmektedir.

Değerlendirmelerimize en sondan başlayacak olursak; Osman Gazi döneminin (hatta daha öncesindeki Ertuğrul Gazi döneminin) genel karakterinin bir gaza (=kutsal savaş) ve kurulan devletin niteliğinin ise bir gaziler devleti olduğu yolunda görüşler bulunmaktadır. Bu görüşler erken dönem kaynaklarımızdan Ahmedî'nin eserinde ağırlıklı olarak aşağıdaki gibi ele alınmıştır.²⁷

Bir gün ol Sultan 'Alâaddîn sa'id
Bildî anı kim gaza key iş olur,
Gazi olan hak dinündür aleti
Gazi olan Tanrının ferâşidur
Gazi olan Hak kılıcıdır yakîn,
Ola kim ol Tanrı yolına şehid,
Hak katında rızık içindedür olar,
Pes heves etdi ki-ede ol bir cihâd
Leşkerini cem edüb girdi yola,
Dahî Gökâlp u Oğuzdan çok kişi

Sordı:"No'lur hal-i gazi vü şehid
Gazî olanun hasrî bîteşviş olur
Lâcerem hoş olasudur haleti.
Şîrk çirkinden bu yeri arıdur.
Gazîdür püşt ü penâh-ı ehl-i dîn.
Öldi sanma kim diridür ol sa'id.
Ölmediler, belki zindedür olar.
Ola kim gazi uralar ana ad.
Gündüz Alp, Er Duğrıl anunla bile.
Olmuş idi ol yolda anun yoldaşı.

Özellikle Paul Wittek Osmanlı Devletinin doğuşundaki temel dinamiği gazilere dayandırmaktadır. Elimizdeki ilk kroniğin yazarı Ahmedî'nin kayıtlarından esinlenerek Wittek, kuruluş dönemindeki dinsel eğilimlere de dikkat çekmiş olmaktadır.²⁸

²⁷ Ahmedî, gaziler hakkında şu dizeleri yazıyor: bkz: Dastan, s.7 vd

²⁸ Paul Wittek, Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu, (cev. Fatma Berktaş), Kaynak Yayınları, İstanbul 1985, s.25-26.

Anadolu'nun Türkleşmesi ve İslamlaşması gerek Anadolu tarihi ve gerekse Türk tarihi bakımından çok önemli kesişmeleri içeren bir evreyi ifade etmektedir. Sözüünü ettiğimiz kesişmelerin en önemlilerinden birisi Anadolu'ya gelen Türklerin bir İslamlaşma süreci yaşıyor olmalarıdır. Aşağı-yukarı X.yüzyılın ikinci yarısında başlayan Türklerin İslamlaşması, Anadolu beyliklerinin ortaya çıkmaya başladıkları XIII. yüzyılda bile tamamlanabilmiş değildi.²⁹ Her ne kadar Satuk Buğra Han Destanı gibi kimi halk rivayetlerinde binlerce hane halkının topluca İslam'a girdikleri naklediliyor ise de XIII. yüzyılda Anadolu'ya gelen konar-göçer ahalinin önemli bir kısmının henüz İslam'a girdiği ya da hiç girmediği yolunda bilgiler vardır. Hatta kimi tartışmalarda tezimizin konusunu oluşturan Osman Bey'in dahi İslam'a henüz girmiş birisi olduğu sorununun ortaya atıldığına tanık olabiliyoruz.³⁰

Aşıkpaşazade'de Hacı Bektaş Veli'den söz ederken Anadolu'daki sosyal sınıflar olarak dört topluluğun (=zümre) varlığını kaydeder "...Ve hem dahi bu Rumda dört tayfa vardur kim anılır müsafirler ve seyyahlar arasında; Biri Gazıyan-ı Rum ve biri Ahıyan-ı Rum ve biri Abdalan-ı Rum vede biri Bacıyan-ı Rum."³¹ Bu toplulukların Anadolu halkının kültür yapısı ve toplumsal eğilimleri içinde incelenmesi gerektiği konusunda kuşumuz yoktur.³²

Kabaca tanımlamalarla;

- Gazayân-ı Rum'un Ehl-i Kılıç olarak tanımlanan gazileri,
- Ahıyân-ı Rum'un (önceleri sivil milis örgütü durumunda iken daha sonra esnafın meslek dayanışma örgütüne dönüşmüş niteliğiyle) toplumun en sağlam dayanışma örgütünü,
- Abdalân-ı Rum'un Horasan Erenleri olarak tanımlanan gönüllü din yarıcı dervişleri,

²⁹ Özellikle Toroslarda yaşayan Tahtacılar (=Ağaçeriler) gibi kimi konar-göçer toplulukların yüzyılımıza kadar bu sürecin dışında kaldıklarını biliyoruz. Faruk Sümer, "Ağaç-Eriler", Belleten, XXVI/103, (1962) s.521-528.

³⁰ Örneğin Gibbons, Osman Bey'in Edebali tarafından Müslüman yapıldığını söyler. Bkz: Osmanlı İmparatorluğu-nun Kuruluşu, (çev: Ragıp Hulusi) İstanbul, 1928. s.15.

³¹ Aşıkpaşazade, s.237-238.

³² Halil İnalcık, Aşıkpaşazade'nin anlatımını yorumlarken "... Aşıkpaşazade bu dört grubun müsafir ve seyyahlar olduğunu, yani zamanla Anadolu'da Uca gelip yerleşmiş yabancı gruplar olduğunu anlatmak istiyor..." yorumunu yapmaktadır. Bkz: Doğu-Batı Makaleler I, 3. Baskı Ankara 2006, s.135. İnalcık bu görüşünü başka bir yerde de "dört misafir taaife" olarak tekrarlar. Bkz: Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, Türkiye İş Bankası yay. İstanbul, 2009. 29. Bize göre ise Aşıkpaşazade'nin metni sözü edilen grupların dönemin Anadolu toplumu içerisinde belirginleşmiş cemaatler olduğu ve bu belirginleşmenin Anadolu'ya gelen misafirler ve seyyahlar tarafından kolayca ve derhal fark edilir bir niteliğe sahip olduğu şeklinde yorumlanmalıdır. Nitekim Halil İnalcık'ın kendisi de başka bir çalışmada Anadolu Ahileri ve gazileri hakkında bu anlayış doğrultusunda ayrıntılı bilgiler verir. Bkz: Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, İstanbul, 2009, Türkiye İş Bankası yayınları, s:17-42.

-Bacıyan-ı Rum'un ise son araştırmalara³³ göre genç kızların dayanışma örgütünü ifade ettiğini söyleyebiliriz.

Yukarıda Horasan Erenleri, Alperenler gibi adlarla tanımlanan gönüllü din yayıcı dervişlerden söz etmiştik. Topluluk içinde saygın bir yeri bulunan ve Baba³⁴, Dede, Ahi, Şeyh gibi sıfatlarla anılan bu dervişlerin sunduğu inanç biçiminin Sünni dogmatizmden uzak, ibadet tarafı hafifletilmiş, eski inançların etkilerini ve izlerini taşıyan bir din anlayışı şeklinde olduğu anlaşıyor.³⁵ Nitekim Osman Bey devrinde eski Oğuz geleneklerinin yaşatıldığı kimi kayıtlardan anlaşılmaktadır.³⁶

Esasen Osmanlı ülkesinde Sünni anlayışın ancak şehirleşmenin gelişmesinden ve İran'dan kaynaklanan Şii propagandanın Osmanlı toplum yapısını etkilemesinden sonra egemen olmaya başladığını görmekteyiz. Sözünu ettiğimiz bu gelişmeler de ancak XIV. yüzyılın sonlarından itibaren gözlemlenen olgulardır. Bu dönemde aynı zamanda ilk Osmanlı kaynakları da kaleme alınmıştır. Bu yüzden olsa gerek Osman Bey devrinde henüz tam anlamıyla egemen olmayan Sünni anlayışa dayalı bazı kayıtlar kaynaklarımıza girmiştir.³⁷

Kuruluş döneminin en esaslı tarihi kaynakları Osman Bey devrine ait bilgileri Orhan Gazi'nin imamının oğlunun anlattıklarına dayandırırılar. Diğer yandan devrin en sağlam sayılan kaynağı olan Âşıkpaşazâde, eserini bir tekkede kaleme almıştır. O kendisini soy kütüğü bakımından Babai ayaklanmasının ünlü lideri Baba İshak'a dayandırır. Bir Vefai Tarikatı müridi olduğundan Osman Bey zamanının ünlü Vefai tarikat postnişini Şeyh Edebalı'yı devletin kuruluşunda öngörü sahibi olarak selamlar.³⁸

³³ Örneğin bkz: Mikail Bayram, Anadolu Selçukluları Devrinde Genç Kızlar Teşkilatı Bacıyan-ı Rum, Konya, 1986. Bununla birlikte şunu da hemen belirtmeliyiz ki bu teşkilat hakkında bildiklerimiz hâlâ çok sınırlıdır. Teşkilatın varlığı ve işleyişi çok tartışmaya ve yeni incelemelere muhtaçtır.

³⁴ Fuad Köprülü, "Baba" mad., İA., C.II, İstanbul 1993, s.165-166.

³⁵ Bu konuda ayrıntılı bilgi için şu araştırmalara başvurulabilir: Fuat Köprülü, Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 4.bs. Ankara, 1981. ; Ayrıca aynı yazarın İslâm Ansiklopedisi'ndeki "Abdal" ve "Baba" maddeleri.

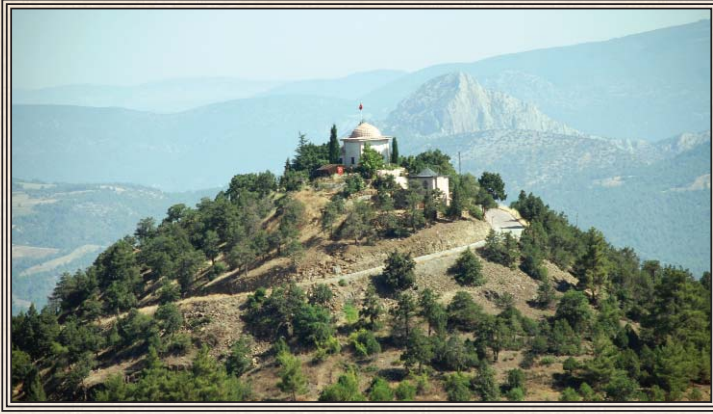
³⁶ Osman Gazi'nin beyliğinin divardaki diğer Türkmen beylerince kabulü "Oğuz Resmince" vuku bulmuştur. Bu törende Osman Gazi beylere kendi eliyle kırmız sunmuş, kendisine de sunulan kırmızın hep birlikte içilmesiyle beylerin bağlılığının kabulü gerçekleşmiştir.

³⁷ Gerek Ertuğrul Gazi'nin oğlu Osman Gazi'ye ve gerekse Osman Gazi'nin oğlu Orhan'a bıraktıkları rivayet edilen vasiyetler buna örnek olarak gösterilebilir. Bkz: Hüseyin Algül, "Osman Gazi'nin Oğlu Orhangazi'ye Nasihatları" Osman Gazi ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri, Bursa, 1996, s.99 vd.

³⁸ Halil İnalcık, "Âşıkpaşazade Tarihi Nasıl Okunmalı", Söğüt'ten İstanbul'a, (Der: Oktay Özel- Mehmet Özi), s.131 vd.

Hâkim unsur olarak konar-göçer Türkmen grupları gördüğümüz uc bölgelerindeki köy, kasaba ve şehirlerin nasıl iskân edildiği de önemli bir konudur. Var olan köy ve kasabaların dışında yeni iskân için kurulan yerleşim yerlerinin oluşumunda, Abdalân-ı Rum.³⁹ (Rum Abdalları) adını taşıyan kimselerin büyük önemi bulunmaktadır. Söz konusu Abdallar genellikle bulundukları bölgeye hâkim bir tepe ya da yamaç gibi noktaları seçerek, buraların şenlendirilmesinde büyük pay sahibi olmuşlardır. Onların bu görevlerine uygun olarak daha sonra kendilerine "Kolonizatör Türk Dervişleri" denilmiştir.

Örnek bir şenlendirme mekânı olarak Söğüt-Küre

Burada kullandığımız "şenlendirme" tabiri de dervişlerin yerleştikleri bölgeleri birer sosyo-kültürel merkez haline dönüştürmelerini açıklayan bir kavramdır. Köy ve kasabalarda yaptıkları propaganda faaliyetleri ile birlikte etraflarında büyük gruplar oluşturabilmekteydiler. Onların yaptıkları propaganda faaliyetlerinin bu derece etkili olması ise, çoğunlukla Türkmen aşiretlerinin yaşadığı köy ve kasabalardaki dini hayat ve sûfiyâne hareketlerin şehirlere göre çok daha canlı ve birbirine etkili bir hareket ortamı bulmasıyla ilgilidir.⁴⁰

³⁹ Bu tabir Aşıkpaşazade'de kullanılmaktadır. Bu kişiler, içerisinde eski Türk inanisından izler taşıyan, gelenekten farklı dini itikatlarıyla hareket eden dervişlerdir. Dervişler, kaynağını Türkistan'dan alan ve Ahmet Yesevi tarafından yakılan "Sufizm" mesalesinin temsilcileridir. Faaliyet alanlarına göre kolonizatör Türk dervişleri ikiye ayrılmaktadır. Bunlardan biri büyük şehir ve kasabalarda faaliyet gösterenler, diğeri ise daha çok konar-göçer Türkmen grupların yaşadığı küçük köy ya da kasabalarda bulunanlardır.

⁴⁰ "Kolonizatör Türk Dervişleri" hakkında daha fazla bilgi için bkz. Fuad Köprülü, a.g.e., s. 94-102; Ömer Lütfi Barkan, "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeleri", Vakıflar Dergisi, S. II, Ankara, 1942

-Kaynaklarımız Osman Gazi'den başlayarak Osmanlı beyliğinin temelindeki "Gaza" ruhuna dikkat çekerler.

-Selçuklular zamanında şekillenen ve Osmanlı kuruluş döneminde ciddi etkileri ve katkıları bulunan topluluklar (Cemaatler) bulunmaktadır. Bunlar Abdallar, Gaziler Ahiler ve Bacılardır.

-Osman Gazi dönemindeki genişlemeyi ekonomik alan yaratma anlamında destekleyenler bu cemaatlerin mensuplarıdır. "Kolonizatör Türk dervişleri" denilen ve baba, dede gibi isimlerle adlandırılan bu insanlar Osman Gazi'nin topraklarını "şenlendirerek" ekonomik bakımdan bir cazibe (çekim) merkezi haline getirdi.

KESİM: D

UCLAR VE KUZEY-BATI ANADOLU UCU- ANADOLU'DA UC TEŞKİLATI

1071 Malazgirt Savaşı ardından öncesine oranla daha büyük sayılarla yerleşmek üzere Anadolu'ya gelen Türk unsurlar, kendi yaşamlarını sürdürebilecekleri alanlara yerleşmeye başlamışlardır. Bu doğrultuda özellikle akın geleneklerini sürdürebilecekleri bölgeleri kendilerine yurt olarak seçmişlerdir. Onların bu yerleşimleri ise, Anadolu Selçuklu Devleti'nin sınır bölgelerinde Türkmen unsurların toplandığı kuzey, batı ve güney uc bölgelerini ortaya çıkarmıştır. Uclara yerleştiklerini gördüğümüz bu Türkmen boyları da kaynaklarda genellikle "Etrâk-i Uc" (Uc Türkleri) veya "Türkmenü'l-Uc" (Uc Türkmeni) adıyla kullanılmıştır.

Anadolu'da kurulan uc bölgelerine bakıldığında karşımıza ilk olarak Danişmend Taylu'nun oğlu Gümüş-tekin Ahmed Gazi tarafından fethedilen Sivas şehri çıkmaktadır. Zamanla Tokat, Niksar, Turhal, Çorum, Amasya ve Malatya gibi şehirleri de içine alan bu uc bölgesinin yöneticisi konumundaki Ahmed Gazi, Trabzon Rumları, Ermeniler ve Haçlılarla mücadele etmek suretiyle, Anadolu'nun fethedilmesi ve Türk yurdu hüviyetini kazanmasında büyük öneme sahiptir.⁴¹

II. Kılıç Arslan, sağlığında Türk devlet yapısında görülen "ülkenin hanedan mensuplarının ortak yönetiminde olduğu" ilkesi doğrultusunda,⁴² Anadolu Selçuklu topraklarını on bir oğlu arasında paylaştırmıştı.⁴³ Bu bölünme siyasi bütünlüğü bozan bir organizasyon değildi. Bu nedenle Anadolu Selçuklu sınırları Bizans'a karşı korunmuş, ayrıca fetihlere devam edilmişti. Bizans uc bölgelerinde bulunan Gıyaseddin Keyhüsrev, Rükneddin Süleymanşah ve Türkmenler, Karadeniz, Kastamonu, Safranbolu'da ve Batı Anadolu'da Bizans'a karşı başarılı mücadeleler vererek, yeni kale ve yerleşim yerleri fethetmişlerdi.⁴⁴

⁴¹ Salim Koca, Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon, 2001, s. 14-15

⁴² Nitekim aşığıda Osman Bey'in ilk yaptığı düzenlemelerden birisinin elde edilen yerleri etrafındaki yakınlarına ve alplara dağıttığını göreceğiz.

⁴³ Türk devlet geleneğinin esaslı bir parçası olan toprakları paylaşırma anlayışını Osman Gazi'de de göreceğiz. Kılıçaslan'ın yaptığı bu paylaşıma göre; Kutbeddin Melikşah'a Sivas ve Aksaray, Rükneddin Süleymanşah'a Tokat ve çevresi, Nureddin Sultansah'a Kayseri ve çevresi, Muğiseddin Tuğrulşah'a Elbistan, Muizzeddin Kayserşah'a Malatya, Gıyaseddin Keyhüsrev'e Uluborlu ve Kütahya civarı, Nasrüddin Berkayruksah'a Niksar ve Koyluhisar, Nizameddin Argunşah'a Amasya, Arslanşah'a Niğde, Sancarsah'a Niğde ve güney uc bölgesi verilmiş oğullarını "melik" ünvanıyla bu bölgelere atamıştı. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal, TTK, Ankara, 1988, s. 118; İbn Bibi, Selçuknâme, Terc. Mükrimin Halil Yinanç, Haz. Refet Yinanç-Ömer Özkan, Kitabevi, İstanbul, 2007, s. 20

⁴⁴ Ali Sevim, Yaşar Yücel, Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi), TTK, Ankara, 1989, s. 135-136

Kılıç Arslan'ın ülkeyi oğulları arasında bu şekilde paylaştırmasının yanı sıra Anadolu'nun idari yapısında karşımıza dört ana bölge çıkmaktadır. Bu bölgeler şu şekilde sıralanabilir:

1-Anadolu Selçukluları'nın başşehir olan Konya'yı merkez alan "Yunan Vilayeti",⁴⁵

2-Sivas merkezli "Danışmendiye Vilayeti",⁴⁷

3-Diyarbakır, Urfa, Musul, Halep gibi yerlerden oluşan "Güneydoğu Türkmen Bölgesi",

4-Kastamonu'dan Ankara'ya ve oradan Afyonkarahisar üzerinden Antalya'ya kadar uzanan "Üc Vilayetleri" sahası.

Batı Anadolu'nun Türkleşmesinde büyük katkıları olduğunu gördüğümüz uc sahasının başlıca görevi Selçuklu yönetiminin Bizans ile olan mücadelesinde Batı Anadolu'nun güvenliğinin sağlanması idi. Uc bölgelerine yerleştirilen Türk unsurlar, milli geleneklerini koruyan ve merkeze çok sıkı bağlarla bağlanamayacak kimselerdi. Bu özellikleriyle düşman saldırılarını önlemekte ve ileriye doğru hareketleri ile düşman ülkeler içine giriyorlardı.⁴⁸ I. Alâeddin Keykubad ile devlet otoritesi bu bölgelerde artırılmış, onlara yeni görevler tahsis edilerek, merkez ile aralarında bir uyum meydana getirilmişti. Ancak Keykubad'ın hâkimiyetinin son yıllarında uclarla merkez arasındaki uyum bozulmuştu.

1243 yılı ile başlayan Moğol baskısı ile Anadolu'daki Selçuklu otoritesi sarsılmış, yönetim Moğol valilerinin eline geçmiştir. Bu valiler Selçuklu şehzadelerini kontrolleri altına alarak, daha önceden oluşturulan bu Selçuklu idari taksimatını kullanmak suretiyle Anadolu'yu parçalamaya çalışmışlardır. Moğol baskı ve zulmünden kaçan Türk gruplar da uc bölgesi olarak adlandırdığımız yerlere doğru hareket ederek, buraların Türkleşmesine katkıda bulunmuşlardı. Bu sayede Türkmenler uc bölgelerinin hâkim unsuru haline gelmişlerdir.

⁴⁵ Mustafa Akdağ, Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi, C. I, Cem Yayınevi, İstanbul, 1977, s. 83

⁴⁶ "Karaman Sahası" ya da "Eski Yunan Vilayeti" olarak da geçen ve Alaiye, Konya, Larende (Karaman), Ermenek'ten oluşan bölge, Aksaray, Niğde, Kayseri ve bir ara Ankara'nın da katıldığı bölgeyi ifade etmektedir. Yukarıda sözünü ettiğimiz gibi başşehir olan bölge merkezîyet usulü ile idare edilen bölge idi. Buranın merkez oluşu yalnızca idari düzenin değil, aynı zamanda kuzeyden güneye, doğudan batıya pek çok yolun kesişme noktası olarak sosyo-kültürel açıdan da merkez olmayı sağlayan bir mekide bulunmasından ileri geliyordu.

⁴⁷ "Rum" sahası da denilen bu bölge, Kayseri, Sivas, Niksar, Tokat, Sinop ve Çorum çevrelerini içine alan idari bölgeydi. Danışmendiye olarak adlandırılmasının sebebi ise, Selçuklu hâkimiyetinden önce bu bölgenin Danışmendîler elinde bulunmasından kaynaklanmaktaydı.

⁴⁸ Fuad Köprülü, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, TTK, Ankara, 1994, s. 73

Selçuklu hâkimiyeti altındaki Anadolu'da uc sahası, Sinop ve Kastamonu'dan başlayarak Antalya'ya kadar uzanan bölgeyi ifade etmekteydi. Bu saha genel olarak batı, kuzey ve güney uc bölgelerinden oluşmaktaydı. Batı uçları ise eski Türk devlet geleneğinin bir uygulaması olarak "sağ ve sol" olmak üzere iki kol halinde örgütlenmişti.⁴⁹ Sağ Kol Uc Vilayeti, merkezi Kastamonu'daki Sağ-Kol Uc Beylerbeyliği'nden; Sol-Kol Uc Vilayeti de Ankara ve kimi zaman da Kütahya merkezlerine bağlı olarak Sol-Kol Uc Beylerbeyliği'nden idare edilmekteydi.⁵⁰

Kuruluş amacına bakıldığında, uc bölgelerinin daha çok askeri bir görev ile kurulduğu görülmektedir. Çünkü onların esas faaliyetleri, yeni arazilerin fethi ve sınırların Hristiyan saldırılarına karşı korunması idi. Bu da uc bölgelerinin idari olmaktan çok, askeri ve siyasi bir yapı olarak değerlendirilmesini gerektirir.

Ucların nüfuz alanları
(Yeşil taralı alan sağ kol ucu, kırmızı taralı alan sol kol ucu göstermektedir.)

⁴⁹ Eski Türk geleneğinde güneşin doğduğu tarafa dönmek suretiyle, doğuya ön, batıya arka, kuzeye sol ve güneye sağ denilmekteydi. Böylece kurulan devletlerin idari taksimatı da belirlenen bu yönlere göre yapılmaktaydı.

⁵⁰ Akdağ, s. 83-84; Koca, s. 15

Uc Beylerbeyleri, Anadolu Selçuklularına bağlı olarak sultandan aldıkları yetki ile yeni yerler fethederek, topraklarını ve hâkimiyetlerini genişletebilmekteydiler. Ancak burada sözünü ettiğimiz hâkimiyetin gerçek sahibi Anadolu Selçuklu hükümdarları idi. Ucların yöneticileri konumundaki bey ve Beylerbeyiler Anadolu Selçuklularının öncü kuvvetleri olarak hareket etmekteydi ve devletin açtığı seferlerde uc beylerine müracaat edilmekteydi. Bu bölgelerdeki şehirlere merkez tarafından kadı tayini yapılmakta, kullanılan paralar Sultan'ın adına basılmaktaydı. Ayrıca hutbe yine Sultan adına okunmaktaydı.⁵¹

Uc Beyleri denilen ve başında bulundukları boyların yöneticileri olan kişiler, çoğunlukla kasabalarda bulunmaktaydılar. Her ne kadar boyların başında hareket etseler de göçebe reisi durumunda değillerdi. Bunların bağlı olduğu Uc Beylerbeyi de daimi olarak şehirlerde oturmaktaydı. Ancak bulundukları şehirler uc bölgelerinde değil, burayı idare edebilecek daha geride bulunan büyük şehirlerdi. Her iki yönetici grubu sefer zamanında Uc Türklerinden topladıkları birliklerle savaşa katılırlardı. Ayrıca "kul ve nöker"lerden oluşan şahsi birlikleri de mevcut idi. Uc Beylerbeyi başta olmak üzere "Uc Ümerası", servetlerine oranla, halka ziyafet vermek, tanınmış şair ve âlimleri sofralarına alarak onlara iyilik etmek görevleri arasında yer almaktadır. Uc beyinin yanında ise görevi ucta alınan kararları Sultan'a iletmek olan bir naib yani vekil olduğu söylenmektedir.⁵²

Selçukluların merkezi otoritesine bağlı olan uc beyleri Sultan'a vergilerini ödemekle yükümlüydüler. Ancak merkez bölgelere göre daha serbest hareket etmeleri dolayısıyla onların vergi ödemelerini aksattıkları ya da vergilerini ödemeksizin hareket ettikleri de olmaktaydı. Çünkü özellikle merkezi otoritenin zayıfladığı dönemlerde, uc beylerinin taht kavgası gibi durumlarda kardeşlerden birinin tarafını tutmak yoluyla yönetimin değişmesinde pay sahibi oldukları bilinmektedir.⁵³ Mesela, II. Kılıçarslan'ın oğlu Melikşah, babasının veliâht olarak Gıyaseddin Keyhüsrev'i belirlemesi ardından Uc Türkmenlerinin desteğini alarak merkeze karşı isyan etmişti.⁵⁴ Buna benzer ortamları kullanarak kendi nüfuzlarını artırmaları ve ödemekle yükümlü oldukları vergiyi ödememeleri de -zaman zaman karşılaşılan- bir durumdu.

⁵¹ Koca, s. 16

⁵² Akdağ, s. 104

⁵³ Köprülü, s. 76

⁵⁴ Sevim-Yücel, s. 137

Uc bölgelerini yöneten Beylerbeyiler, tıpkı her boyun başında gördüğümüz Beyler gibi, bir boya mensup olsalar da fiilen boy beyi sıfatına sahip değillerdi. Çünkü yukarıda da değinildiği gibi, Beylerbeyi adını taşıyan kişiler büyük şehirlerde yaşamaktaydılar ve doğrudan köylele ya da göçebelerle ilgileri yoktu.

XIII. asrın başlarında Anadolu'daki Türkmenlerin en yoğun yaşadıklarını gördüğümüz batı uçları diye tabir edilen sağ kolda Beylerbeyi olarak Kastamonu merkezindeki Hüsameddin Çoban bulunmaktaydı. Yine aynı dönemde sol kolun başında ise Ankara'da oturan Seyfeddin Kızıl (Emir Kızıl) Beylerbeyi sıfatıyla yer almaktaydı.

Sağ-Kol Uc Beylerbeyliği Hüsameddin Çoban'dan sonra oğullarına geçmiştir ki, bunlardan biri da Alp Yürek'tir.⁵⁷ Buna mukabil Sol-Kol Uc Beylerbeyliği Emir Kızıl'dan sonra kendi oğulları yerine Selçuklu Veziri olan Fahreddin Ali'nin oğullarına kalmıştır. Bunlar aynı zamanda Sahib Ata oğulları olarak da bilinmektedir. Bu geçiş sol kolun merkezinin değişimini beraberinde getirmiş, böylece merkez Ankara'dan Afyonkarahisar'a taşınmıştır. Daha sonra Germiyanogulları'nın başında bulunan Alişir ailesi ile birlikte sol kol merkezi Kütahya'ya geçmiştir.⁵⁸ Kütahya'nın erken Osmanlı döneminde değişik konulardaki önemini daha sonra göreceğiz.

Bizans'ın gün geçtikçe zayıfladığı dönemde batı bölgelerde bulunan uc beyleri, kendilerine istedikleri kadar asker sağlayabilecek Türkmen unsura sahip oldukları halde, Bizans'tan yeterince toprak kazanımı elde etmemişlerdi. Bu durum, beylerin Sultan'ın izni olmadan arazi kazanmaya yetkilerinin olmaması ile açıklanabilir. Sultana göre bu beylere verilecek daha fazla yetki, beylerin elde ettikleri arazilerle birlikte güçlenecekleri, bunun sonucunda artan nüfuzları ile Sultan'a karşı hareket edebilecekleri anlamına gelmekteydi. Ancak Moğol istilasının Selçuklu yönetimi ve dolayısıyla Anadolu'da yaptığı tahribatla birlikte uc bölgelerinin yapısı da değişmeye başlamıştır. Çünkü Moğol yönetiminin Anadolu'da uygulamaya çalıştığı yeni idarede uc bölgelerinin merkezle bağlantıları zayıflatılmıştır. Böylece uc bölgesinde güçlü olarak görülen Çoban oğulları ve Germiyanlıların eski önemlerini kaybetmeleri sağlanacaktı. Bu doğrultuda Moğol idaresi, kendilerine karşı gelen uc

⁵⁵ Akdağ, s. 104-105

⁵⁶ Akdağ, aynı yer; Koca, s. 16

⁵⁷ Yaşar Yücel, XIII - XV. Yüzyıllar Kuzey - Batı Anadolu Tarihi: Çoban-Oğulları, Candar-Oğulları Beylikleri, TTK, Ankara, 1980, s. 40

⁵⁸ Koca, s. 17

bölgelerinin bağlı bulunduğu Beylerbeyilik kurumunu ortadan kaldırmıştır. Eskişehir Pazarı ile ilgili kayıtlarda olduğu gibi merkezi idarenin tutumunu artık Germiyanlılar aleyhine dönmeye başlaması Osman Beyin işini kolaylaştıran bir başka olgudur. 1277 sonrasında ucta yaşanan bu merkezi otorite eksikliğini en iyi değerlendiren kişi şüphesiz Osman Gazi olmuştur.

Fakat XIV. yüzyıl başında uc bölgelerinin en önemli kısmı haline gelen sol kolda Germiyanogulları, devletin merkezi otoritesi ortadan kalktığından, yeni bir devletin temellerinin atılması yönünde uygun şartlara kavuşmuştu. Böylece Sakarya'dan Antalya'ya kadar olan bölgede bu devlet şekillendirilmişti.⁵⁹ Ancak tarihi seyre bakıldığında yeni bir siyasi otorite kurma misyonu Germiyanlılardan çıkarak Osmanlı'ya geçmiş ve Anadolu'nun sarsılan siyasi yapısı Osmanlılar tarafından yeniden sağlanmıştı.

Selçuklular tarafından uc bölgelerinin; denizlere paralel dağların iç kısımlarında bir hat olmak üzere kurulduğunu yukarıda belirtmiştik. Böylelikle Selçuklu, uc bölgeleri sayesinde sınır güvenliğini sağlayabilmiştir. Ayrıca bu bölgelere yerleştirilen Türkmenler sayesinde fetih yoluyla başta Bizans olmak üzere, güneyde Ermeni Kontluğu ve kuzeyde Trabzon Rum İmparatorluğu'ndan toprak kazanımları elde edilmişti.

Uc bölgelerine yerleşenlerin Selçuklu yönetimi tarafından getirilenler ve Moğol baskısından kaçarak gelen Türkmenler olduğu görülmektedir. Bu Türkmen grupları Orta Asya'dan gelen konar-göçer yaşam tarzlarında kendilerine en uygun noktalar olarak Anadolu'daki uc bölgelerini görmüşler ve buralara yerleşmişlerdir. Bu bakımdan uc bölgelerinin baskın unsuru konar-göçer Türkmenlerdir. Ayrıca bu bölgeler, bilhassa Moğol tehdidi altındaki Anadolu'da, merkezi otoritenin nispeten gevşek olduğu bölgelerdir. Bu sebeple konar-göçer Türkmenler açısından tercih sebebi olmuştur.

Sosyal yaşantılarını daha iyi anlayabilmek için Türkmen grupların yerleşimlerine de bakmak gerekir. Genellikle göçebeliliğin hâkim olduğu yaşam tarzında yaylak ve kışlak olmak üzere iki yerleşim bulunmaktaydı. Bunun yanında uc bölgelerinde ayrıca göçebeliği bırakarak köy, kasaba ve şehirlere yerleşenler de vardı.⁶⁰ Uc bölgelerinde devam eden fetih faaliyetleri ile elde edilen toprakların büyük çoğunluğu konar-

⁵⁹ Akdağ, s. 106-109

⁶⁰ Köprülü, s. 77

göçerliği bırakarak bu şekilde yerleşik hayata geçenler sayesinde Türklerin elinde kalmıştır.

Uc bölgelerinin yeni fethedilen yerler olması dolayısıyla buralarda yerleşime açılan büyük şehirlerden söz etmek doğru değildir. O halde fethedilen yerin elde kalmasını sağlayacak, bir başka deyişle hâkimiyetin sembolü olacak yerlerin elde edilmesi gerekir ki, bu da kalelerdir. XI. yüzyılın son çeyreğinden başlayarak, XIII. yüzyıl sonlarına, hatta XIV. yüzyılın başlarına kadar Anadolu'da devam eden fetih hareketlerinde kalelerin elde edilmesi, Anadolu'nun da elde edilmesi gibi algılanmaktadır.⁶¹ Fetihden hemen sonra kale içine iskân suretiyle bu bölgelerde Türk yerleşimi sağlanmıştır. Osmanlı'nın ilk dönemi olan Osman ve Orhan Gaziler zamanında da bu şekilde yapılmıştır.⁶² Kalelerin etrafında ise günlük yaşamın devam ettirildiği kasabalar bulunmaktadır. Yani Uc Etrakının (Türklerinin) çoğu yaylalarda yaşasa da bu kasaba ve kalelerde hayatlarını sürdüren gruplar bulunmaktadır. Ayrıca uc beylerinin birer kasabaları, onların bağlı olduğu Beylerbeylerinin de sürekli olarak ikamet ettikleri şehirler bulunmaktaydı. Ancak bu şehirler konumları itibarıyla uc bölgelerinden daha geride yer almaktaydı. Bu sebeple bir boyun başında bulunduğunu gördüğümüz uc beyleri, göçebe durumda değillerdi. Ancak onların birliklerini oluşturan Uc Etrakı (Türkleri) içerisinde konar-göçer karakterini sürdürenler bulunmaktaydı.

Batı Anadolu'daki şehir ve kasabaların Türkler tarafından fethinden hemen sonra karakteristik birer Türk şehri olarak karşımıza çıkması durumunu ise, hayvancılıkla geçinen konar-göçer Türkmenlerin fetihden hemen sonra bu bölgelere yerleşmeleri ile açıklamak da mümkün gözükmemektedir. Çünkü karakteristik yaşam tarzı olarak var oluşlarından beri yaylaları ve ziraat alanlarını kendine seçen Türkmenlerin birden bire yaşam tarzlarını değiştirip tamamen yerleşik kültüre geçmeleri sosyolojik olarak açıklanabilecek bir durum değildir. O halde başta büyük şehirler olmak üzere yerleşim birimleri, Orta ve Doğu Anadolu şehir ve kasabalarından gelenlerce iskân edilmiş olmalıdır. Bu şekilde yerleşilen ya da yeni iskan alanları olarak karşımıza çıkan birimlerin adlarına bakıldığında kurucularının tamamıyla şehir ahalisinden olduğu, çoğunun ise esnaf grubuna dahil olduğu görülecektir. Ayrıca bu şekilde yerleşim yerlerine adlarını veren kişilerin bir kısmı da tarikat şeyhi gibi gruplara aittir.

⁶¹ Tuncer Baykara, "Anadolu'nun İlk Türk İskânında Kaleler", XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994), Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK, Ankara, 1999, C. III, s. 665

⁶² Tuncer Baykara, "Osmanlılar ve Şehir Hayatı", XIII. Türk Tarih Kongresi (4-8 Ekim 1999), Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK, Ankara, 2002, C. III / III, s. 4

-Uc bölgelerinin sosyo-ekonomik yapısı konusunda özet olarak; Nüfusça hâkim unsur geleneksel konar-göçer yaşam tarzını devam ettiren Türkmenlerdir.

-Türkmenlerin yaşam tarzları sebebiyle uc bölgeleri geleneksel Türk kültürünün yaşatıldığı bölgelerdir.

-Türkmenlerin yaşam tarzlarına uygun olarak uclarda yaylak ve kışlak olmak üzere iki yerleşim bulunmaktadır.

-Kolonizatör Türk Dervişleri uc bölgelerinde faaliyetlerini sürdürerek Türkmenlerin iskân edilmesinde ve böylece fethedilen yerlerin Türk toprakları olarak kalmasında önemli rol oynamışlardır.

-Buralarda yaşayan Türkmenlerin büyük çoğunluğu hayvancılıkla uğraşmaktadır. Türkmenler yerleşik halde yaşayan ve zanaatla uğraşan Hristiyan halk ile ekonomik olarak bir bütünlük oluşturmaktadır.

-Bölgenin siyasi önderleri konumunda bulunan uc beyleri kasabalarda, uc beylerbeyi olanlar ise daha içerideki büyük şehirlerde oturlardı.

2. BÖLÜM

UCA GELİŞ VE ERTUĞRUL GAZİ

KESİM: A

UCA GELİŞ VE ERTUĞRUL GAZİ

XIV. Asra girerken Osmanlıların oluşturduğu siyasi teşekkülün tam olarak anlayabilmek için onların bu siyasi birlikteliği sağlamadan önce hangi evrelerden geçtiklerini iyi anlamak gerekir. Bu bakımdan Ertuğrul Bey'in bir uc beyliğine giden süreci değerlendirmek zorunluluk olarak görünmektedir.

Kaynaklarda Ertuğrul Gazi ve babası hakkında fazla bir bilgi yer almasa da onların Ankara yakınlarındaki Karacadağ bölgesinde, malikâne usulü maaş olmak üzere yerleştirilmiş olduklarını görmekteyiz. Ancak onların buraya gelişi konusunda kaynaklar yine farklı ifadeler kullanmaktadır. Ayrıca kaynaklarda verilen bilgilere göre bir başka sorun da Ertuğrul Gazi'nin babasının adıdır. Kaynakların büyük çoğunluğu Ertuğrul Gazi'nin babası olarak Süleyman Şah'ı işaret etmektedir. Bu konuda tam bir görüş birliği yok ise de kaynakların Süleyman Şah konusunda yanılmış olabileceği söylenebilir. Çünkü Anadolu'nun fethinde önemli bir etken olan Kutalmış oğlu Süleyman veya aşağıda verdiğimiz suda boğulma olayı ile Ertuğrul Gazi'nin babasının birbirine karıştırılmış olma ihtimali yüksek görünmektedir.⁶³ Bu sebeple aşağıda bazı kaynaklardan aktararak verdiğimiz olaylarda Süleyman Şah adı geçse de Ertuğrul Gazi'nin babasının adının kesin sayılamayacağını, Gündüz Alp de olabileceğini düşünmekteyiz.

Ertuğrul Gazi ve aşiretinin Anadolu'ya gelişine kadar inen bu meselede en yaygın olarak bilinen rivayet şu şekildedir: Onlar önce Ahlat'a yerleşmişler, oradan Erzurum ve Erzincan'a geçmişler ve daha sonra ise Halep'e göçmüşlerdir. Onların lideri konumundaki Süleyman Şah ise Caber Kalesi yakınlarında Fırat'ı geçerken boğulmuş, bunun üzerine aşiret ikiye bölünmüştür.⁶⁴ Bu gruplardan biri Erzurum'un Pasin ovasında yer alan Sürmeli Çukur'a göçmüştür. Ancak aralarındaki bir anlaşmazlıktan dolayı bu bölgeden de ayrılan aşiretin bir kısmı ana yurtlarına geri dönerken, dört yüz çadır halkı diye anlatılan diğer kısmı da Ertuğrul ve kardeşi Dündar Bey emrinde batıya doğru hareket etmiştir.⁶⁵ Bu hareket sırasında kesin olarak bilemediğimiz bir yerde Selçuklu ve Moğol ordularının savaştıklarını gören Ertuğrul Gazi

⁶³ Daha fazla bilgi için bkz. Karasu, s. 70-73

⁶⁴ Aşıkpaşazade, Bab 2. s. 93

⁶⁵ Ahmet Şimşirgil, Kayı (Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi), Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul,

Selçuklu birliklerine yardımda bulunmuştur. Onun yardımı sayesinde Moğol ordusu yenilerek kaçmış, Sultan Alâeddin de Ertuğrul Bey'e Söğüt'ü kışlak, Domaniç ve Ermeni Beli'ni ise yaylak olarak vermiştir.⁶⁶ Burada Söğüt'ün Ertuğrul Gazi'ye Sultan tarafından verildiği bildirilmesine karşın Osmanlı hakkında bilgi veren ilk dönem kaynaklardan Ahmedî'de ise Söğüt'ün kılıçla, yani mücadele yoluyla alındığı belirtilmektedir.⁶⁷

Yazıcızade Ali ise, Kastamonu'da bulunan Sağ-kol Beylerbeyi Hüsameddin Çoban'ın Selçuklu Sultanı adına Kıpçak ve Suğdak'a sefere gittiğini, bu sebeple Selçukluya karşı hareket eden Bizans (İznik) İmparatoru'nu geri püskürtmek üzere Sultan'ın uca gitmek mecburiyetinde kaldığını söylemektedir. Ancak doğudan gelen Moğol tehlikesi sebebiyle İznik'e karşı düşen uc bölgelerin savunmasını Hüsametdin Çoban oğullarına ve Kayı boyundan Gündüz Alp, Gök Alp ve Ertuğrul'a bıraktığını aktarmaktadır.⁶⁸ Bu anlatım Selçukluların uc teşkilatına da uygun bir ifadedir. Çünkü her uc bölgesinin savunmasının beylerbeyine bağlı olarak bir beye verildiğini ve uclarda gerçekleştirilen askeri hareketlerin bu beyler tarafından yapıldığını yukarıda kaydetmiştik. Buna göre, İznik'e karşı gelen sağ-kolun bağlı bulunduğu Hüsameddin Çoban, beylerbeyi; ucta fiili hareketlerde bulunacak olan Gündüz, Gök Alp ve Ertuğrul da uc beyi konumunda yer almaktadır.

Gerek destanı anlatımlar ve gerekse diğer kaynakların verdiği bilgiler derlendiğinde, Ertuğrul Gazi'nin XIII. yüzyıl ortalarına rastlayan bir tarihte uc beyi olduğu düşünülebilir. Rivayetlerde aktarılan I.Alâeddin Keykubad dönemi (1220-1237) çok erken görünmektedir. Halil İnalcık uca geliş tarihinin 1260'lar olabileceğini söyler ki çok makul görünmektedir.⁶⁹

Ertuğrul Gazi döneminde sol-kol uc sahası olan Eskişehir ve Afyonkarahisar'a kadar olan bölge ile iç el diye tabir edilen Karaman sahasındaki dağlık bölgenin Türkmen halkı, Moğol nüfuzundaki Selçuklu yönetimine isyan etmişlerdi. Onların bu isyan hareketi uzun süre devam etmiş ve Anadolu'da Selçuklu yönetiminin ortadan kalkmasına değin sürmüştü. Türkmenlerin bu isyanı ise uc teşkilatının bozulmasına sebep olmuştu. Buna karşılık sağ-koldaki ümera diye tabir

⁶⁶ Şimsirgil, s. 18

⁶⁷ Ahmedî, s. 8

⁶⁸ Akdağ, s. 135-136

⁶⁹ İnalcık, Devlet-i Aliyye, s.5.

edilen yöneticiler ve halk merkeze itaatkâr bir görüntü vermişlerdi. İşte onların bu itaatkârlığı kendilerinin itibarını merkezi hükümet nezdinde artırmıştır. Bu durum Ertuğrul Gazi ve onun ardından yerine geçen Osman Bey'in uc bölgesinde bir hayli önem kazanmasına sebep olmuştur.

Artan Moğol baskısı ve yönetimin Moğol valilerinin eline geçmesi ile birlikte Anadolu'da yönetime karşı isyanlar başlamıştı. Özellikle, Karaman-Alaiyye-Afyon hattı Selçuklu-Moğol idaresine karşı ayaklanma halindeydi.⁷⁰ Buna karşılık sağ-kol uc bölgesi ise, daha sakin görünmektedir. Çünkü sağ-kol ile ilgili kaynaklarda isyan niteliği taşıyabilecek herhangi bir durumdan söz edilmemektedir. Sağ-kol bölgesine dâhil olan Ankara ve çevresi ile Eskişehir'e uzanan ve oradan da İznik'e giden yol etrafı da isyan niteliğinde hareketlerin yaşandığı bir bölge değildir. Bu sebeple Gündüz Alp ve oğlu Ertuğrul'un hayatı kaynaklarda yeterince verilmemiştir. Edindiğimiz bilgilerin çoğu da destanî özellikler yansıtmaktadır. Ancak hem Ertuğrul Gazi'nin hem de Osman Bey'in ilk dönemlerinde Ankara yakınlarındaki Karacadağ'da malikâne olarak oturdukları, Eskişehir ve oradan İznik'e uzanan hat üzerinde sadece askeri görevleri gereği bulundukları belirtilmektedir.

Osmanlı'nın bir beylik olarak faaliyet göstermesinden önce hakkında yeterince bilgi sahibi olamamamızın sebebi ise kendilerinin ayrı bir uc beyi olmamaları ve Çobanoğulları'nın nüfuzunda kalan bir bölgede bulunmalarındır. Akdağ bu konuda verdiği örnekte, Germiyanogulları'nın hakkında fazlaca bilgi sahibi olunmasını, bulundukları bölgenin bir gereği olarak oynadıkları önemli role bağlamaktadır. Ayrıca bu duruma bir başka etken olarak da hükümdarın şahsen bulunmayacağı fetih hareketlerinin Bizans'a karşı düşen önemli bir mevkiye gerçekleşmesine müsaade etmeyeceğini göstermektedir.⁷¹ Yani bir uc beyinin İznik yolu üzerine düşen bir bölgede hükümdar olmaksızın fetih yaparak nüfuzunu artırması merkezi yönetim tarafından hoş karşılanmayacaktır. Zaten uc bölgelerinde önemli fetih hareketleri Moğol etkisindeki Selçuklu idaresi otoritesini kaybettikten sonra başlamış ve müstakil beylikler ortaya çıkmıştır.

Burada değinilmesi gereken önemli hususlardan biri de Ertuğrul Bey'in Kayılara dâhil olup olmadığı meselesidir. Bu konu günümüzde de

⁷⁰ Akdağ, s. 136

⁷¹ Akdağ, s. 138

oldukça tartışma yaratan bir durumdur. Şunu belirtmek gerekir ki, kaynaklarda Ertuğrul Bey'in faaliyet gösterdiği dönemde Kayılara ait herhangi önemli bir olaya rastlamamaktayız. Ancak Ahmedî'nin Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman, Şükrullah'ın Behcetüttevarih ve Aşıkpaşazade'nin Tevârih-i Al-i Osman gibi Osmanlı'nın kuruluş dönemi hakkında bilgi veren kaynaklarda Ertuğrul Gazi'nin soyu Kayılara ve dolayısıyla Oğuzlara bağlanmaktadır.⁷² Oğuzculuk ve Kayı boyu mensubiyeti fikrinin XV. Yüzyıldan itibaren Osmanlı siyasi hayatına girdiğini; bunun da zamanın birtakım ideolojik ihtiyaçlarından ortaya çıktığını düşünmekteyiz.⁷³ Bunun yerine Osmanlıların Kayı boyu ile hemen hemen aynı bölgelerde yaşamakta olan Karakeçili aşiretinin mensupları olduğu fikri bize daha gerçekçi görünmektedir.

-Ertuğrul Gazi ve aşiretinin uca gelip yerleşmeleri hakkında değişik rivayetler vardır. Bu rivayetler dolambaçlı bir güzergâh çizerler ki bunların inandırıcılığı hayli zayıftır.

-Ertuğrul Gazinin babasının adı ve hangi Türkmen boyuna mensup oldukları meselesi tartışmalıdır.

-Osmanlıların Karakeçili aşireti mensubu oldukları ve 1260'lı yıllarda kuzey-batı Anadolu ucuna gelip yerleştikleri yolundaki fikirler dikkate alınması gereken makul görüşlerdir.

⁷² Ahmedî, s. 8; Şükrullah, Behcetüttevarih, Çev. Nihal Atsız, Türkiye Yayınevi, İstanbul 1949, s. 51; Aşıkpaşazade, s. 92.

⁷³ Bu konuda ayrıntılı tartışma için bkz: Cezmi Karasu, "Osmanlı Vakayinamelerindeki Soy kütükleri Hakkında Notlar", Türkler, c.9, Ankara, 2002.s.89-98. Bu çalışmada özellikle Fuad Köprülü'nün konu üzerindeki delilleri çürütülmüştür.

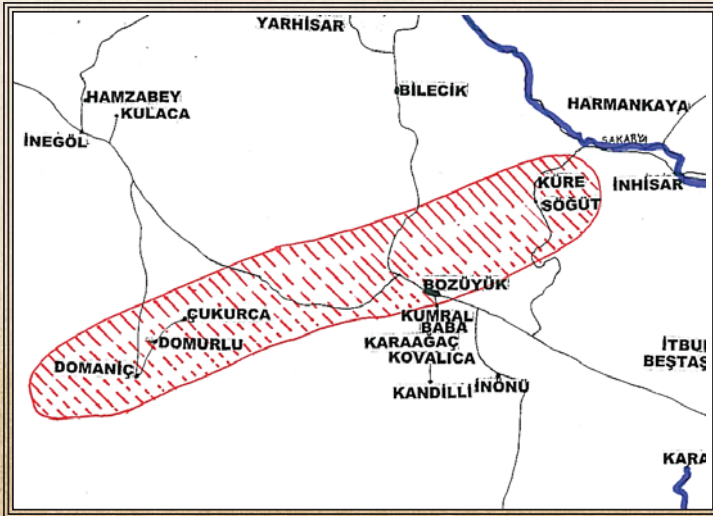

KESİM: B

SÖĞÜT – ERMENİ BELİ – DOMANIÇ

Aşıkpaşazade Ertuğrul Gazinin Anadolu'ya kuzey-batı Anadolu ucuna gelip yerleşmesi hakkında şunları söyler:⁷⁴

"... Er Dunrıl Gaziniün Ruma gelmesinde bir niçe rivayet vardır. Eseh-i kavil budur ki bu fakir zikr ettiğümdür. Ol bir oğlu Sarı Yatıyı, Sultan Alâaddin'e göndürdi. Dedi kim'Bize dahi yurt gösterün. Varalum gaza ideliüm' dedi. Sarı Yatı atasının habarın Sultan Alâaddin'e getürdi. Sultan Alâaddin dahi gayet de ferah oldı bunların geldüklerine. Sultan Öni'nün ve Karaca Hisar'un tekfurı muti idi. Sultan Alâaddin Karaca Hisar ile Bilecik arasında Söğüt'i bunlara yurt gösterdiler. Domalıc dağını ve Ermeni Bel'i'ni bunlara yayla verdiler. Sarı Yatı atasına geldi. Bu habarı verdi. Er Dunrıl dahi kabul etdi. Ol vaktin yüürüb Engürü'ye geldiler. Yerlerinde sakın oldılar. Er Dunrıl Gazi zamanında ceng ve cidal ve kıtal olmadı. Yaylakların yayladılar ve dahi kışlakların kışladılar."

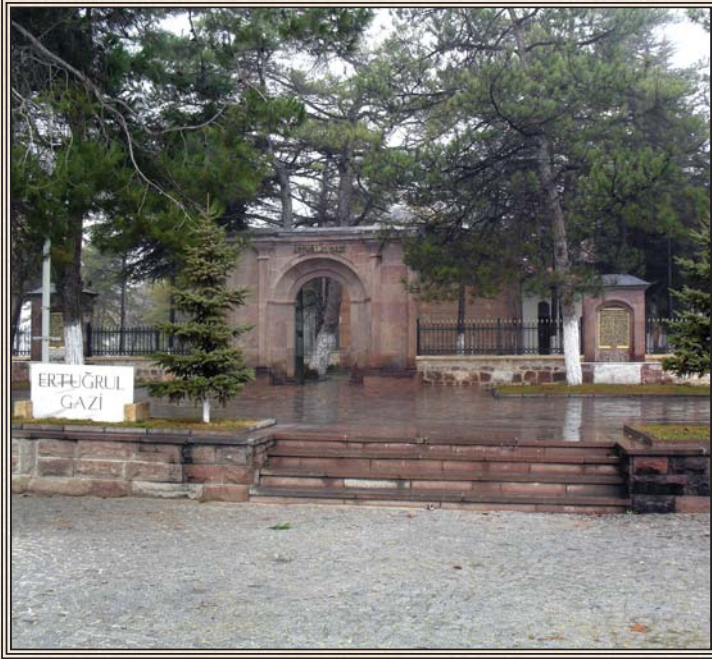

Söğüt-Domaniç Yaylak ve kışlağı

⁷⁴ Aşıkpaşazade, 2. Bab, S.93.

Yukarıda anlatıldığı üzere (Saru Yatı hakkındaki bazı çelişkiler hariç tutulursa⁷⁵) Selçuklu Sultanı Ertuğrul Gaziye Söğüt'ü kışlak Domanıç'i ise yaylak olarak tahsis etmişti. Ertuğrul Gazinin bu bölgedeki faaliyetlerine geçmeden önce Söğüt'ün durumu hakkında biraz bilgi vermeyi uygun görüyoruz. Söğüt çok sarp bir coğrafyada, bugünkü Eskişehir-Bilecik yolunun doğusunda yer almaktadır. Ertuğrul Gazi'nin türbesi Söğüt'ün Bilecik yolu çıkışında yer almaktadır.

Türbenin bahçesinin dışardan görünümü

⁷⁵ Savcı (=Saru Yatı) ile ilgili kaynaklarda göze çarpan çelişki şuradadır. Ertuğrul Bey'in 1281 yılı dolaylarında öldüğü ve yerine Osman Bey'in geçtiği kabul edilmektedir. Kaynaklarda Osman bey'in küçük kardeşi olarak geçen Savcı Bey 1281 yılında yapılan bir savaşta ölmüştür. Osman Bey 1258 yılında doğmuştur. Dolayısıyla kendisinden daha küçük yaşta bir kardeşinin 1230'lu yıllarda sultana elçi olarak gönderilmesi mümkün görünmemektedir. Çünkü bu yıllarda elçilik yapabilecek yaşta olacak birisinin aşağı-yukarı Ertuğrul Bey ile aynı yaşlarda bulunması gerekir. Böyle bir durum ise mümkün değildir. Sonuç olarak Ertuğrul Bey'in Sultana elçi yollamış olsa bile bunun oğullarından birisi olmadığı söylenebilir.

Ertuğrul Gazi türbesinin içten görünümü

Ertuğrul Gazi türbesinin bahçeden görünüşü

Türbe bahçesinde Ertuğrul Gazi'nin eşi Halime Hatun ile oğlu Sarıyatu (Savcı Bey)'in mezarları bulunmaktadır.

Halime Hatun'un mezarı

Ayrıca gerek Ertuğrul Gazi'nin gerek Osman Gazi'nin yanında çeşitli gazalara iştirak etmiş olan Abdurrahman Gazi, Pazarlı Bey, Samsa Çavuş, Turgut Alp, Gündoğdu Bey, Aydoğdu Bey gibi gazilere izafe edilen manevi kabirlerine de hazire bahçesinde yer verilmiştir.

Bahçedeki temsili türbelerden ikisi

Ertuğrul Gazi'nin ilk yerleştiği ve Osman Gazi'nin de beyliğe geçtiği yer olarak Söğüt kuşkusuz Osmanlı kuruluş tarihi bakımından son derecede önemli bir manevi konuma sahiptir.

Sultan II. Abdülhamit Söğüt'e diğer Osmanlı Sultanlarından daha farklı bir önem vermiştir. Bu özel ilgisiyle bugün hala ayakta olan bir hayli yapı inşa ettirmiştir. Ertuğrul Gazi türbesinin bugünkü şekline kavuşmasında Sultan II. Abdülhamit döneminde yapılan tamirat ve restorasyonların büyük katkısı bulunmaktadır. Her eylül ayında Söğüt'te yapılan Ertuğrul Gazi'yi anma ihtifalini (bugün şenlikler olarak düzenlenmektedir) ihya eden de yine Sultan II. Abdülhamit'tir. O bütün bunlara ek olarak "akrabalarım" olarak nitelendirdiği Karakeçili aşiretinden bir muhafız kıtası oluşturmuştur. Bu muhafız kıtasını oluşturan Karakeçili aşiretinin Osmanlı Sultanı tarafından akrabalarım olarak nitelendirilmesi son derecede önemlidir. Zira bu tanımlama II. Murat ve onu izleyen dönemlerdeki "Romantik Oğuzculuk ve Kayıcılık" eğilimi gibi herhangi bir ideolojik kaygı taşımaz. Tamamen akraba ve yakın hissetme ile ilgili bir durumdur. O nedenle yukarıda söylediğimiz gibi Osmanogullarını Kayı boyu mensubu saymaya dayalı geleneği dile getirirken Karakeçili aşireti mensubiyeti mutlaka dikkate alınmalıdır. Bizce konunun sadece kaynaklara dayalı olarak açıklanması zor görünmektedir. Bölgede⁷⁶ esaslı bir toponimi çalışması yapılmasına ihtiyaç bulunmaktadır.

II. Abdülhamit döneminde yapılmış bir bina

⁷⁶ Karasu, Soy kütükleri, s.95

Söğüt'teki Ertuğrul Gazili ve Osman Gazili yıllar günümüze kadar uzanan bir inancın doğmasına yol açmıştır. Bu inanç Osmanlı Devleti'nin Söğüt'te kurulmuş olduğuyula ilişkilidir. Ertuğrul Gazi'nin bütün, Osman Gazi'nin ise başlangıçtaki kariyerlerinin Söğüt'te geçmiş olmasından başka Söğüt'ün kuruluş devrinde herhangi bir rolü yoktur. Devletin bağımsızlığına giden yoldaki hamlelerin hiç birisi Söğüt'te yapılmamıştır. Söğüt'ün kuruluş devri için sadece manevi yönünün vurgulanması Söğüt'ün rolü için yeterli sayılabilir. Fakat yukarıda değinildiği gibi Söğüt ve havalisi için esaslı bir toponomi çalışmasına ihtiyaç vardır.

Ertuğrul Gazi'ye tahsis edilen yaylak, Söğüt'ün daha batısında yer alan Domanıç ve Ermeni Beli'dir. Domanıç bugün Kütahya il sınırları içinde yer alan sarp ve ormanlık bir bölgedir. Dolayısıyla yaylak için ideal bir ortama sahiptir. Ermeni Beli ise Domanıç'ın alt yanından İnegöl'e doğru uzanan bir yükselti silsilesidir.

Kaynaklarda Domanıç Beli olarak da zikredilen Ermeni Beli Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterinde şöyle tarif edilmektedir: "*Domanıç Beli dimekle ma'ruf ve meşhur derbent ki bir başı Karye-i Çukurca'dadır. İçinde raiyetten ve müselleme taifesinden ve piyade taifesinden mütemekkin bazı evler vardır. Ve bir başı İnegöl Kadılığında Karye-i Mızal'dır ki içinde külliye yayalar sakindir.*"⁷⁷

Ermeni Beli batı ucu(arka plandaki koyu renkli bölge)

⁷⁷ Barkan-Meriçli, s.180.

Şimdi artık Ertuğrul Gazi ve Osman Gazi dönemlerinde yaylak kışlak güzergâhının incelenmesine geçebiliriz. Çünkü uzun yüzyıllar Osmanlıların yaylak ve kışlak yeri olarak Söğüt Ermeni Beli ve Domanıç zikrediliyor olmakla birlikte yaylak-kışlak arasında göç edilirken hangi güzergâhın takip edildiği meselesine hemen hiç temas edilmemiştir. Aşağıda bu güzergâh üzerinde yaptığımız alan çalışmalarına dayalı harita ve fotoğrafları vereceğiz. Güzergâhın ayrıntılarına ise Kulaca'nın fethi bahsinde gireceğiz.

Söğüt-Domanıç Güzergahı

(Yeşil-mavi yol Halil İnalıc'ın gösterdiği yoldur. Kırmızı ile gösterilen güzergah bizim belirlediğimiz yoldur. Bilecik tekfurı ile yapılan anlaşmadan sonra Bilecik üzerinden dolaşacak şekilde uzamıştır.)

Osmangazi
İlkler ve Karacahisar

Söğüt-Domaniç hattının uydu görüntüsü

Ermeni Beli'nin Domaniç'ten Görünümü

-Ertuğrul Gazinin kışlak olarak yerleştirildiği uc bölgesi olan Söğüt sarp bir coğrafyada yer almaktadır.

-Buradan Bozüyük üzerinden Ermeni Belinin yanındaki boğazdan dolaşarak Domaniç'e yaylaya gidilirdi.

-Bu güzergah Osman Gazi zamanında Bilecik tekfurı ile yapılan anlaşma üzerine Söğüt-Bilecik-Bozüyük şeklinde uzamıştır.

-Ermeni Beli aynı zamanda Osmanlıların İnegöl tekfurı ile yaptığı çatışmaların ve Bay Hoca, Sarıyatu gibi ilk şehitlerin verildiği yerdir.

3. BÖLÜM

İLK FETİH İLK ŞEHİT - İLK VAKIF

Söğütle Domaniç arasındaki gidiş dönüş yolu aynı zamanda Osman Gazi'nin çevredeki tekfurlarla çekişmesini başlatan bir yoldur. Neşri'nin "...Osman ile İnegöl Tekfuri arasında âdavet var idi. Biri birinden muhterizlerdi."⁷⁸ kaydında anlattığı gibi özellikle İnegöl tekfuru ile baştan beri bir rekabet durumu söz konusu olmuştur. Halil İnalıcık bu rekabeti "...Osman'ın aşireti, Söğüt ile Domaniç arasında göç sırasında İnegöl bölgesinden geçerken (herhalde sürülerin kaçınılmaz tahribatı dolayısıyla) bu tekfurla düşmanlık ve çatışma durumuna gelmiş, ilk çatışma bu yol üzerinde Domaniç-Beli'nde vuku bulmuştur. Osman ilk gazasını İnegöl tekfuruna bağımlı Kulaca Hisarını alıp yağmalamakla gerçekleştirmiştir..."⁷⁹ şeklinde tasvir etmektedir. ⁸⁰ Osman Bey'in genişleme stratejisi içinde İnegöl tekfuru ile mücadelede ilk önemli atak İnegöl'ün hemen yakınında yer alan Kulaca'nın fethi olmuştur. " ... Osman Gazi himmet kılıcın beline muhkem bağlayub bir gice yarenleriyle sürüb İnegöl'e gelüb yanında Kulaca'nın kaleyi oda vurub kâfirini kurdı."⁸¹ Kuşkusuz Kulaca'nın fethinin Osman Bey'in gazaları içindeki yeri son derece önemlidir. Kaynaklardan da anlaşılacağı üzere bu fethin nedeninin İnegöl tekfuru ile yaşanan gerginlik olduğu açıktır. Osman Gazi bölgedeki iki güçlü tekfurdan Bilecik tekfurunun dostluğunu sağlayarak İnegöl'e karşı askeri harekâta girişmiştir. Osman Gazi elindeki imkânların darlığı nedeni ile doğrudan

Kulaca

⁷⁸ Neşri s. 81

⁷⁹ Halil İnalıcık 'Osmanlı Devletinin Kuruluşu Problemi', Doğu Batı Üçüncü bs. Ankara 2006 s. 132.

⁸⁰ Halil İnalıcık bu görüşünü pek çok defalar konferans vs gibi gerekçelerle tekrarlamaktadır.

⁸¹ Neşri, s 85

İnegöl tekfuruna karşı bir hareket yapmak yerine kendisi için daha rahat galebe fırsatı sağlayan Kulaca'ya saldırmayı uygun görmüştür. Kulaca'nın fethinin İnegöl tekfuru için önemli bir gözdağı olduğu anlaşıyor. Osman Bey ile İnegöl tekfurunun böyle bir düşmanlık ilişkisi içinde bulunmalarının nedeni bölgedeki nüfuz mücadelesi imiş gibi görünmektedir. Halil İnalıc bu nüfuz mücadelesinin nedeninin göç yolu tahribatı olduğu düşüncesindedir; biraz açacak olursak yukarıda aktarıldığı gibi Osman Bey'in aşiretinin Söğüt-Domaniç arasındaki yaylak-kışlak göçlerinde İnegöl üzerinden geçtiğini savunmaktadır. Bu göçler sırasında doğaldır ki göç kafilesindeki hayvanların ve insanların araziye ve ekinlere zararı dokunmaktadır. İnalıc, İnegöl tekfurunun düşmanlığını kendi arazisinde konar-göçerlerce ortaya çıkarılan işte bu tahribata bağlamaktadır. Karşılaştırmalı haritamızda görüleceği üzere Söğüt-Domaniç arasında İnegöl yakınlarından geçen bir güzergâh izlemek, göç yolunu zorlaştırmaktan başka bir işe yaramamaktadır. Çünkü uydu fotoğrafından da kolaylıkla anlaşılabileceği üzere hem Söğüt'ten İnegöl'e hem de İnegöl'den Domaniç'e giden hat bugün bile ulaşımı çok zor sarp bir yoldur. O halde Söğüt-Domaniç göç yolu için başka bir güzergâh aramamız gerekmektedir. Yaptığımız araştırmalarda bu yolun bugünkü Söğüt-Bozüyük hattından Bursa yoluna döndüğünü; buradan da İnegöl'e varmadan Ermeni Beli'nin altından, yoldan ayrılıp Domaniç'e ulaşan hat olduğunu tespit etmiş bulunuyoruz. Bu belirlediğimiz ve karşılaştırmalı haritada gösterdiğimiz güzergâh hem

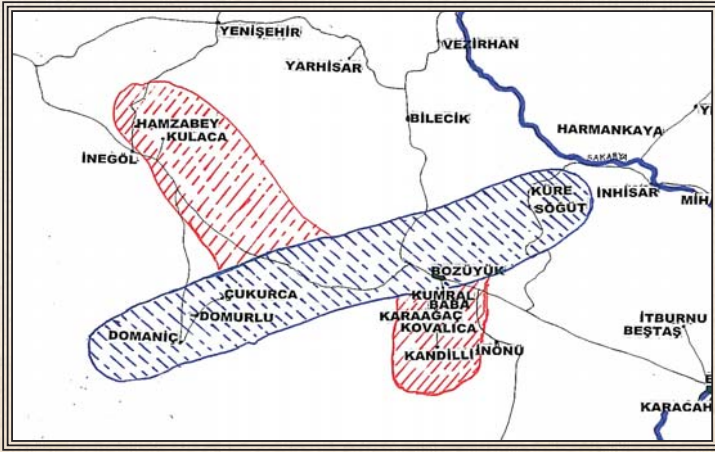

İlk Osmanlı şehidi Bay Hoca'nın Hamza Bey Köyündeki Türbesi

daha kısa hem de (yüzlerce hayvan ve insandan oluşan) bir göç ker-
vanının yolu için daha az engebeli bir hattır. Yolu böylece belirledikten
sonra açıklığa kavuşturmamız gereken bir konu daha kalmaktadır. O da
İnegöl tekfurı ile yapılan çatışmanın yeri ve bu çatışmada şehit düşen
Osman Gazi'nin yeğeni Bay Hoca'nın türbesidir. "... Pes Karaca-Hisar'un
tekvur'ı karındaşı Kalonoz'a leşker koşub İne-göl'e muavin gönderdi. Osman Gazi dahi
bu kaziyeyi tuyub guzzâtı cem idüb İkizce'ye gelüb Tomanic bilin aşduk yirde küffârile
bulışub ceng-i azim itdiler. Osman'un biraderi Sarı-yatı'yı anda şehit etdiler. Ol yerde bir
çam vardır, Kandillü çam dirler. Zirâ gâh-gâh anda bir şule görünür. Saru-yatı anun
dibinde şehid oldu."⁸²

Kulaca'nın fethiyle genişleyen arazi.
Aşağıda kırmızı ile gösterilen yerler Kumral Baba vakıf köyleridir.

Kandilli Çam yakın zamanlara kadar Domaniç'e bağlı Domurlu
köyünün 2 km kadar dışında bulunuyordu. Bugün artık çam yerinde
olmadığı gibi burada bulunan eski mezar taşları da kaybolmuş bulun-
maktadır.

Araştırmalarımız sırasında Bozüyük ilçesine bağlı Kandilli köyünün
hemen üst tarafında bulunan korunun içinde Saru-Yatı'ya ifade edilen
bir türbe tespit ettik. Köylülerce ısrarla Saru-Yatı'nın (Savcı beyin) bura-
da bulunduğu iddia ediliyorsa da bu durum tarihi kayıtlara uymamak-
tadır.

Bozüyük Kandilli köyünde bulunan türbenin dış görünümü

Bozüyük Kandilli köyünde bulunan türbenin iç görünümü

Anlaşıldığı kadarıyla; İnegöl Tekfurunun nüfuz alanı Bozüyük'e doğru uzanıyordu. Bu nedenle de tekfur, Osman Gazi ve aşiretinin yayla ve kışla göçünü (en azından kendi nüfuz bölgesinden geçen kısmında zorlaştırıyordu)⁸³ ve bu hat üzerindeki göçler, tekfurunu rahatsız ediyordu. İnegöl'e göre daha güney-doğuda bulunan Kulaca'nın fethi tekfurun bu yöndeki nüfuz alanını budayacak bir darbe anlamını taşıyordu.

Yukarıdaki anlatımdan çıkarılabilecek bir başka sonuç ise Osman Gazi'nin İnegöl tekfurunun nüfuz alanını kuşatma ve daraltma eylemleri içinde Bozüyük'ün tahmin edilenden daha fazla bir rolü olduğudur. Bu rolü değişik bir yönüyle de ele alalım.

İLK VAKIF

Osman Gazi'nin ilk olarak verdiği vakıf yeri Bozüyük'tedir. Osman Gazi'nin Kumral Baba ile yaptığı konuşma Aşıkpaşazade'de şöyle geçmektedir:

"... Şeyh Edebalı kim Osman Gazi'nin düşünü ta'bir etdi ve padişahlığı kendüye ve neseb ü nesline muştuladı, yanında şeyhün bir müridi var idi adına Derviş Durdı oğlu Kumral Dede derler idi.

Ol derviş eyidiür :Ay Osman! Sana padişahlık verildi. Bize dahı şükranı gerek, dedi.

Osman Gazi eyidiür: Her ne vaktün kim padişah olam, sana bir vereyim, dedi.

Derviş eyidiür: Bize köycügez yeter. Şehirden vaz gelimdi, dedi.

Osman Gazi eyidiür: Ben kağıt mı yazarın kim benden kağıt istersin dedi. Osman Gazi eyidiür: İşde bir kılucum var. Atamdan ve dedemden kalmışdur. Anı sana vereyim. Ve bir maşraba dahı sana vereyüm. Bile senün elünde olsunlar. Ve bu nişanı saklasunlar ve ger Hak Taalâ beni bu hizmete kabul eder ise benüm neseb ü neslüm dahı ol kılıcı göreler, kabul edeler, köyünü almayalar dedi. Verdi. Şimdi dahı ol kılıc Kumral Dede nesli elindeldür."⁸⁴

Bozüyük'ün İnegöl tekfuruna yönelik harekât için kullanılmasındaki ilk önemli örneğimiz Kumral Baba'ya verilen vakıf arazidir. Günümüzde de aynı isimleri koruyan bu vakıf köylerinin Bozüyük'ün arka tarafında Domanıç yönünde kaldığını söylemeliyiz.

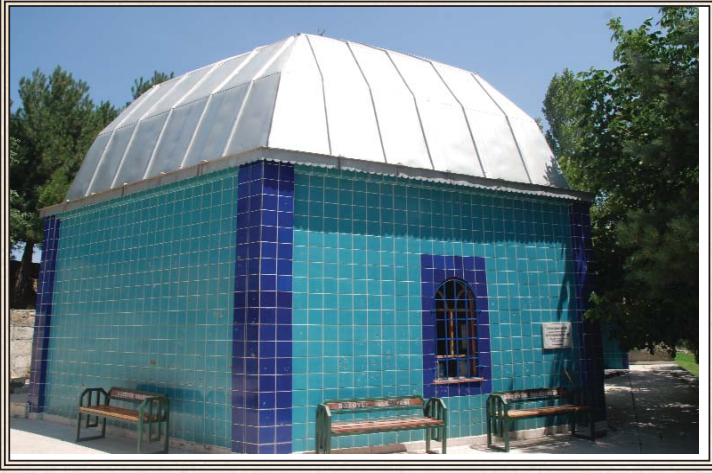
⁸³ Aşıkpaşazade bu durumu anlatırken "Aya Niküle derler idi, bir kâfir var idi İnegölde. Osman Gazi yaylaya ve kışlaya gittükleri vaktün bunların göçün üşendürür idi." demektedir. Bab 3 s. 94

⁸⁴ Aşıkpaşazade, Bab. 4., s. 95.

Osmangazi
İlkler ve Karacahisar

Kumral Abdal Türbesi'nin dış görünüşü

Kumral Abdal Türbesi içeriden görünüşü

Türbede Kumral Baba'nın dışında Horasan erenlerinin kabirleri de bulunmaktadır. Türbe 1997 yılında restore edilerek çini kaplanmıştır.

Kumral Abdal'a vakıf olarak verilen Karaağaç ve Kovalıca köyleri, aynı isimle günümüzde de mevcuttur.

Osmanoğullarının tahsis ettiği bu ilk vakfın stratejik önemi iyi anlaşılmalıdır. Osman Gazi en erken beylik devirlerinden itibaren planladığı gelişme stratejisi için kendi şartları ve kaynakları çerçevesinde adım adım hareket etmeyi uygun görmüştür.

-Osmanlı tarihindeki ilk fetih İnegöl'e karşı bir ileri karakol olması nedeniyle seçilen Kulaca'dır.

-Osmanoğullarında kayıtlara geçen ilk şehit Osman Gazi'nin yiğeni Bay Hoca'dır. Türbesi İnegöl yakınlarındaki Hamza Bey köyündedir.

-Osmanlılarda ilk vakıf bizzat Osman Gazi tarafından Kumral Abdal'a verilen ve Bozüyük'ün arkasında Karaağaç, Kovalıca köyleri civarındaki arazileri kapsayan vakıftır.

4. BÖLÜM

KARACAHİSAR'IN FETHİ

Kale girişi

Karacahisar Osman Gazi'nin ilk başkenti olan yerleşim yeridir. Bugün Eskişehir'in bir mahallesi haline gelmiş olan Karacaşehir köyünün üst tarafında yer almaktadır. Karacahisar'ın fethi Osman Gazi'nin ilk fetihleri içinde en önemli olanlarındandır. O halde Karacahisar'ın fethinin şartları iyi anlaşılmalıdır.

Şunu öncelikle belirtmeliyiz ki Aşıkpaşazâde'ye göre birisi Ertuğrul Gazi, diğeri Osman Gazi zamanında olmak üzere Karacahisar iki defa fethedilmiştir. İlk fetihden sonra Karacahisar'ın tekfurı, Selçuklu sultanına vergi ödemek şartıyla yerinde bırakılmıştır.

Diğer kaynaklarda bu ilk fetihden söz edilmese de tekfurun Selçuklu sultanının haraçgüzârı olduğu kaydedilmektedir. Dolayısıyla Karacahisar'a yapılacak doğrudan müdahale aynı zamanda Selçuklu sultanının hükümrânlığına müdahale anlamına gelecektir.⁸⁵ Bu nedenle olsa gerek Osman Gazi, Karacahisar'a müdahale etmek için en uygun şartların gerçekleşmesini beklemek durumundaydı. Bu uygun iklim için bazı önemli siyasal gelişmelerin ortaya çıkması gerekmiştir.

Birincisi; 1277 yılında özellikle Pervane Muinüddin Süleyman'ın serbest hareketlerinin doğurduğu tepkiyle idam edilmesi ve Moğol

⁸⁵ İnalcık, Devlet-i Aliye, s.11.

İlhanlığ'nın Anadolu'daki idareyi doğrudan üzerine almasıdır. Bu olaylar sonucunda artık tamamen bir gölge hükümdar haline gelen Anadolu Selçuklu sultanının otoritesi ülke genelinde ortadan kalkmıştır. Bu otorite kaybı özellikle uc bölgelerde bazı parçalanmalara ve bazı yerel beylerin bağımsız hareketlerine yol açmıştır. Bu bağımsızlıkçı hareketlerin kuzeybatı Anadolu ucundaki en önemli örneği Sahipataoğulları'dır. Selçuklu otoritesinden boşalan yeri kuşkusuz Moğollar dolduracaktır.

İkinci önemli gelişme Moğol idaresinin de uçlardaki gücünü zayıflatan iç çekişmeleri ve özellikle Sülemiş isyanıdır.⁸⁶ Osman Gazi'nin aşiretin başına geçtiği 1281'de ve izleyen birkaç yılda Moğolların Kuzeybatı Anadolu'daki garnizonunun Kütahya merkezine 60 km uzaklıktaki Çavdarhisar'da olduğu bilinmektedir. Muhtemelen bu garnizondan gelenler veya bu garnizonla ilişki içinde bulunan Germiyanlılar'ın ilk devirdeki bazı bağımsızlık alametlerinin ortaya çıkmasında özellikle de ilk hutbenin okunması ve ilk örfi verginin konulmasında çok önemli rolleri olduğu bilinmektedir.⁸⁷ Bu konulara aşağıda İnegöl'ün fethinden sonra gerçekleştirilen faaliyetlerde daha ayrıntılı olarak temas edeceğiz. Şimdi yeniden Karacahisar'ın fetih şartlarına dönelim.

Yukarıda anlatılanların ışığında Osman Gazi'nin Karacahisar'ı fethetmesi için esaslı bir gerekçesinin bulunması gerektiği açıktır. Bu gerekçe aynı zamanda Selçuklu sultanına veya onun yerini alan Moğol idaresine başkaldırı niteliğinde olmamalıdır. Çünkü Osman Gazi'nin bu ilk devirlerde sahip olduğu asker miktarı ve diğer kaynakları birkaç cephede birden mücadele etmesine yetecek düzeyde değildir. Bu nedenle mücadelesini daha çok batı yönünde geliştirmek isteyen Osman Gazi Moğollarla ayrı bir cephe açmayı uygun görmemektedir. Bu yüzden fetih için bulacağı gerekçe Moğolların hışmını kendi üzerine çekmemelidir. Olayın gelişimi Âşıkpaşazâde'de şöyle anlatılır:⁸⁸

"...İmdi Sultan Alâaddîn'e⁸⁹ habar vardı kim Osman Gazi'nün üzerine kâfirler galaba leşker ile varmışlar; kardaşı Saru Yatu'yu şehid etmişler. Her kankı kâfirün leşkerü vardiye bildürdiler. Sultan dahı eyitmiş kim : "Ma'lum oldı kim Karacahisar tekyürü bizüm ile yağı olmuş dedi Ve hem Germiyanoglı o garibleri sevmez" dedi. " Ekseri o kâfir-

⁸⁶ Zeki Velidi TOĞAN, Umumi Türk Tarihine Giriş, 3. bs. Enderun Kitabevi, İstanbul, 1981.

⁸⁷ Wittek, s.23. Wittek burada garnizona adını veren ünlü Moğol komutanı Çavdar'a bağlı "Çavdar ulusunu" yani kroniklerdeki Çavdar tatarları ile Çavdurlu Türkmenleri arasındaki bir ilişkiyi hiç de sürpriz saymayacağını kaydetmektedir.

⁸⁸ Âşıkpaşazâde 6. bab s. 97.

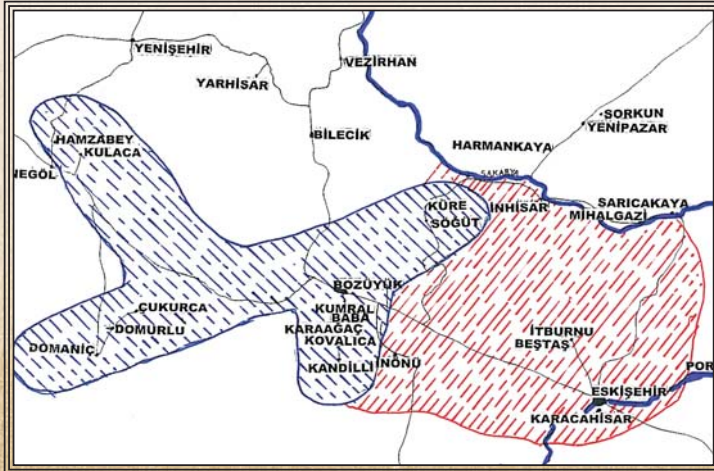
⁸⁹ Bu tarihte Anadolu Selçuklu Sultanı Alâaddîn Keykubad değil Gıyaseddin Mesud'tur. Bkz. İbrahim Kafesoğlu "Selçuklular" maddesi, İ.A., C.X, Ankara 1993, s.384.

lerün hareketinin ihmalindendir ben hod bilirün " dedi. Emr etdi "tez leşker cem olun-sun" der. Kim ol kâfirler bunun gibi iş ederler. Ve "ya gayret-i İslam bizde yok mudur" deyüb leşkeri azim cenk olındı hucum etdiler Karaca Hisarun üzerine düşdiler. Osman Gazi dahi geldi. O da bir taraftan cenge meşgul oldı. Bir iki gün ceng olunca feryatçılar geldiler kim "Bayuncar Tatar geldi Eregli'yi aldı. Ve yıkdı. Ve halkını kıldı. Ve şehrinin oda urdı" dediler. Sultan Alaüddin dahi Osman Gazi'yi okıdı getürdi. Hisar için getirdükleri silahları cem'isini verdi. Eyidiür: "oğul Osman Gazi sen de saadet nişanları çokdur. Sana ve nesline âlemde mukabil olıcı yoktur. Benüim duam ve Allah'un inayeti ve evliyanın himmeti ve Muhammediün mucizatu senün ile biledür." dedi. Ve kendisi vilayetine gitti. Sultan kim gitti, Osman Gazi dahi birkaç gün sabr etdi. Ahır kalayı yağma etdi. Feth olundu. Tekvürini dahi dutdı. Gazileri dahi doyum etdi. Şehriniün evlerini gazilere ve gayrıya verdi. Anı müsülman şehir etdi."

Metinden anlaşılacağı üzere Osman Gazi, Karacahisar'a saldırma gerekçesini Karacahisar tekfurunun sultana asi olmasına dayandırmaktadır. Böylelikle, bağımsız hareket eden bir uc beyi olmak yerine sultanın ve onun metbuu olan Moğol ilhanının haklarını koruyan bir bey vasfını elde etmiş bulunmaktadır.

Karacahisar fethiyle genişleyen Osman Gazi arazisi

Yukarıda Aşıkpaşazâde'nin metninde dikkatimizi çekmesi gereken bir nokta daha vardır: Selçuklu Sultanı uçlardaki ahalinin uc beylerbeyi konumundaki Germiyanlılar tarafından yeterince korunmadığı görüşündedir. Vekayinamelerimiz bu yolla da Osman Gazi'nin harekâtı için bir diğer meşruiyet zemini sağlamış olmaktadırlar. Daha sonra kaydedilecek olan ilişkilerle birlikte uc beylerbeyliğinin Germiyanlılar'dan Osman Bey'in eline geçiş süreci Karacahisar'ın fethiyle başlamış olmaktadır. Demek ki, Karacahisar'ın fethiyle bağımsız bir Osman Bey göremezsek bile artık daha serbest hareket eden bir Osman Bey tarihi bir vakıa olarak karşımızda durmaktadır. Bu ulaştığımız netice çalışmamızın başlangıcında Osman Bey'in bağımsız olup olmadığına ilişkin sorduğumuz sorunun da cevabı olmaktadır.

KARACAHISAR'IN FİZİKİ GÖRÜNÜMÜ

Karacahisar bugün Eskişehir iline bağlı Karacaşehir mahallesinin üst tarafındaki tepe üzerindedir. Şehir Fatih Sultan Mehmed döneminde susuzluk vb. nedenlerle aşağıya bugünkü Karacaşehir'in bulunduğu yere taşınmıştır. Bu taşınmayı anlatan vakıf kaydı şöyledir:

"Evkaf-ı cami-i Karacaşehir: kadimden merhum Sultan Mehmed Han Beratıyla mezkûr camiye hatib olanlar, aşağıda mezkûr berata mutasarrıflarmış. Karacaşehir asıl yerinden intikal edüb emr-i padişahîyle Karacaşehir altında bir yerde müctemi olub şehir olmuşdur. Cami-i mezbur kalede harab kalmıştır. Ba'dehu Karacaşehir emr-i padişahi ve فرمان-ı sultan gelüp şehir olduktan sonra defterdar Hüssam Bey mezkûr şehir içinde bir camii ve bir muallimhane ihdas edüp vakf edüp emr-i padişahi ile Cuma kılınıp talim-i Kur'an okunur ve mezkûr camiye yevmi Hazreti Resulullah Sallallahü ve sellem ruhuyçün bir hatme okunmuş. Mezkûran camiye ve muallimhaneye bir hamam vakf eylemiştir."⁹⁰

Tepenin Kütahya yoluna bakan ucunda surlarla çevrili bir kale kalıntısı mevcuttur. Kaleyi çevreleyen surlar oldukça belirgin bir durumdadır.

⁹⁰ Halime Doğru, XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları -5, Eskişehir 2005, s.61.

Kale duvar kalıntıları

Kale girişi

Kale kapısı harap bir vaziyettedir. Halil İnalçık'ın girişimiyle başlatılan kazı çalışmaları 2000 yılından bu yana Anadolu Üniversitesi tarafından sürdürülmektedir.

Kale kalıntısı bugüne kadar yapılan çalışmaların ışığında sivil bir yerleşimden daha ziyade bir askeri garnizon görünümündedir. Kazılarla ortaya çıkarılan mekânlar genellikle birbirlerine bitişik olarak inşa edilmiş küçük odacıklardır. Şu âna kadar birkaç tane de 30-40 metre karelik, diğerlerine oranla büyükçe sayılabilecek mekanlar ortaya çıkarılmıştır.

Ayrıca kalenin ortalarına rastlayan yerde kalenin su ihtiyacını karşılamak üzere yapılmış bir havuz da bulunmaktadır.

Karacaşehir kale kalıntısındaki havuz

Kroniklerimiz Osman Bey tarafından fethedilmiş olan Karacahisar'ı tarif ederken burada birçok kilise bulunduğunu ve bu kiliselerin fetihten sonra mescide çevrilmiş olduklarını kaydederler.⁹¹ Bu kayıtlardan hareketle mevcut yerleşimde bir tanesi büyük olmak üzere birden fazla kilise olabilecek büyüklükte mekân aramalıyız. Ancak şu âna kadar kale kalıntılarını içinde yapılan yüzey araştırmaları ve kazılarda bu ölçüde büyük mekanlara ulaşılmamıştır.

⁹¹ * Kaçan kim Karacahisar'ı aldı, şehrin evleri boş kaldı. Ve Germiyan vilayetinde ve gayri vilayetten hayli adamlar geldiler. Osman Gazi'den evler dilediler. Osman Gazi dahi verdi. Ve sehel zamanda ma'mur oldu. Ve bir niçe kiliseler dahi vardı kim mescit etdiler. Ve bazar dahi durgırdılar. * Aşıkpaşazade, bab 14, s. 103.

Kale içinde kazıyla ortaya çıkarılan bir mekan

Diğer yandan yine kroniklerimizin verdiği bilgilere göre fe- tihten sonra Karacahisar'da bir pazar kurulmuş ve ilk Osmanlı vergisi de bu sözü edilen pazarda Osman Bey tarafından konulmuştur.⁹² Şu halde biz Karacahisar'ın bulunduğu tepede Pazar kurmaya müsait bir alan da aramalıyız.

Halime Doğru kale kalıntılarının güney-doğu yönünde kalan askeri alana dikkat çekmiştir.⁹³ Bu alanda özel izinle yaptığımız yüzey incelemesi sonucunda aranılan sivil yerleşim yerinin bu bölge olabileceği sonucuna varmış bulunuyoruz. Askeri bölge içinde kalan bu alanda büyük mekânların, sokak olabilecek geniş aralıkların varlığı göze çarpmaktadır.⁹⁴ Bu alanda yapılacak çalışmalar ve muhtemel kazı sonuçları Karacahisar'ın fizik yapısı hakkında çok daha kapsamlı ve sağlam verilere ulaşmamızı sağlayacaktır.

⁹² Nitekim Âşıkpaşazâde şu şekilde ifade etmektedir: " Kadı konuldu. Ve sübaşı konuldu. Ve bazar dürdi", bkz: Bab 14- 15, s.103- 104.

⁹³ Doğru s.60 dn 132

⁹⁴ Bu konuda özel izni sağlanmasında ve yüzey araştırmalarında çalışmalarımıza yardımcı olan 1. Taktik Hava Kuvvet Komutanlığı personeline şükran borçluyuz.

BUGÜNKÜ ASKERİ ALAN İÇİNDE KALAN KALINTILAR

Kale kalıntısı ile bugün askeri bölge içinde kalan ve sivil yerleşimin var olduğunu düşündüğümüz alan arasındaki boş düzlük ise pazar kurmaya en müsait yer olarak görünmektedir. Dolayısıyla ilk Osmanlı vergisinin konulduğu Karacahisar pazarının askeri ve sivil alan arasındaki düzlükte güvenli bir biçimde kurulmuş olduğunu kabul etmemek için bir sebep yoktur.

Osmangazi
İlkler ve Karacahisar

-Karacahisar, Osman Gazi'nin fetihleri içinde en stratejik olanlardan birisidir. Bu fetih Osman Gazi'nin Selçuklu Sultanı ile olan ilişkisinde de bir dönüm noktasıdır.

-Özellikle Germiyan cephesinde olması nedeniyle önemli yere sahip olan Karacahisar Osman Bey'in de ilk başkenti olacaktır.

-Bugün kale içinde yapılan kazıların tamamlanmasıyla ve kalenin karşısındaki askeri alanda bulunan yerlerde yapılacak çalışmalarla Karacahisar'ın gerçek fiziki altyapısı ortaya çıkacaktır.

5. BÖLÜM

SAKARYA ÖTESİ SEFERİ

KESİM: A

SAKARYA ÖTESİ SEFERİ

(BEŞTAŞ-GÖYNÜK-MUDURNU-TARAKLI)

Aşıkpaşazade, Osman Gazi'nin Mudurnu Göynük seferini kaydederken, Osman Bey'in Beştaş Tekkesi'nden aldığı yardımı zikrettikten sonra, Samsa Çavuş kılavuzluğunda Sakarya Nehrini geçtiklerini anlatır. Osman Gazi Sakarya nehrini geçtikten sonra Sorkun'a çıkar, buradan Mudurnu vilayetini, Göynük ve Taraklı'yı vurduktan sonra tekrar Sorkun üzerinden Karacahisar'a çıkar.⁹⁵

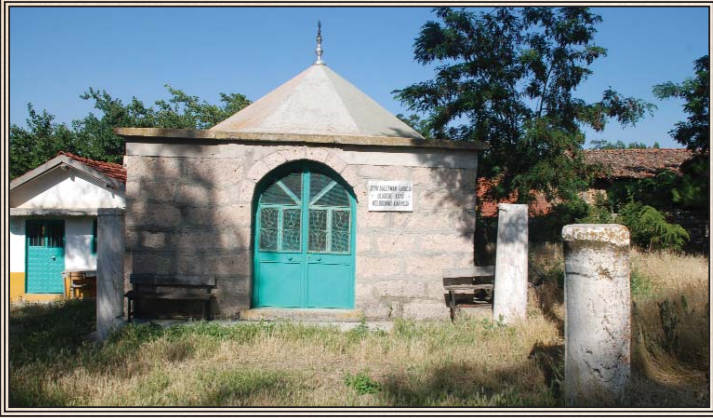
"...Bir gün Osman Gazi Mihal'e eydür: Darakçı Yenicesi'ne sergirdeliüm derüz, sen ne dersin? Mihal eydür: Hanum! Sorkun üzerine Sarıkaya'dan, Beş Daş'tan geçeliüm ki Sakarya suyunu geçebilerüz. Ve hem gaziler ol taraftan gelürler, dedi. Mudurnu vilayetinin dahi ırmağa kolaydur, dedi. Ve hem ol vilayet ma-murdur der. Ve Samsa Çavuş dahi ol vilayete yakın yerde olur. Ve ona dahi habar edeliüm ki bir fırsat olduğu dönemde bize bildire. Ve hem anun gibi ettiler. Vardılar. Beş Daş'un tekkesine kondular. Şeyhine sordular: Su geçüt verür mi? Şeyh: eydür, gazilere geçüttir, Allah fazlıyle, der. Atları yemin kesüb bindiler. Su kenarına vardılar. Samsa Çavuşu su kenarında buldular, hazır ve müheyya buldular. Aldı bu gazileri, doğru Sorkun üzerine ilettiler..."⁹⁶

Metinde sözü edilen Beştaş tekkesi bugün Eskişehir Tepebaşı ilçesinde bulunan Uludere Köyündedir. Köyün eski kaynaklardaki adı İtburnu'dur. İtburnu Köyü'nün içinde bir bahçe içinde bulunan tekke kalıntısı "Büyük Şeyhin Tekkesi" olarak zikredilmektedir. "Büyük Şeyh" ise Şeyh Edebalı olarak kabul edilmekte; buna bağlı olarak da köyün içindeki tekke Şeyh Edebalı'nın ilk tekkesi sayılmaktadır. Kaynaklarda Mal Hatun ile ilgili kayıtlarda İtburnu adının zikredilmesi bu rivayeti güçlendiren diğer bir unsur olmaktadır. Bugün köyün içindeki tekkenin bahçesinde tekkenin daha sonraki postnişinlerinden Şeyh Süleyman'ın türbesi bulunmaktadır.

⁹⁵ Aşıkpaşazade, Bab:10, 99-100

⁹⁶ Aşıkpaşazade, Bab: 10. s. 99

Uludere (İtburnu) Köyündeki Tekke'nin yerinde bulunan Şeyh Süleyman Türbesi

Beştaş Tekkesi'nin kalıntıları ise İtburnu (Uludere) Köyü'nün 3 km dışında Eskişehir'e bakan bir tepe yamacında bulunmaktadır. Beştaş adı tekke kalıntılarının karşısındaki yükseltinin üzerinde bulunan taşlardan gelmektedir. Bugün hâlâ burada var olan ve antik dönemdeki bir yapıya ait olduğu düşünülen Beştaş'ın ne zaman ve hangi amaçla buraya getirildiklerine ilişkin bir bilgi yoktur. Ayrıca yakın çevrede bu taşların alınmış olabileceği düşünülen bir antik yapı kalıntısına da rastlanmaz. Ancak karşı tepedeki tekkeye adını veren Beştaş yüzyıllara rağmen hâlâ burada bulunmaktadır.

Beştaş Tekkesine adını veren antik dönemden kalma beştaş

Beş Kardeşler tepesindeki Beştaş Tekkesi kalıntıları

Yaklaşık 20 km. mesafeden Eskişehir'i çıplak gözle gören Beştaş Tekkesi yöresini iyi tanıyan bir konumdadır. Bu nedenle Osman Gazi Sakarya Nehri'nin karşı yakasına geçerken bu tekkenin şeyhlerinden ve müritlerinden yardım almıştır.

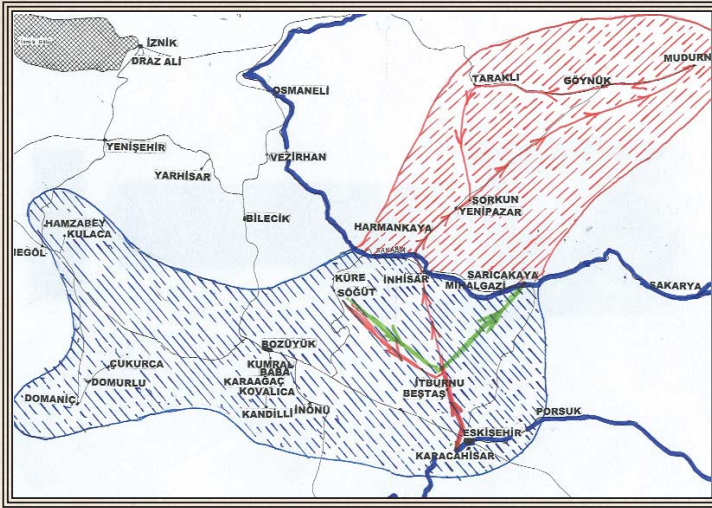
Beştaş Tekkesi'nden Eskişehir

Göynük-Mudurnu Seferi Osman Gazi'nin faaliyetleri içinde ayrıcalıklı bir öneme sahiptir. Bu seferi diğerlerinden ayıran özellik, seferin fetih amaçlı değil, ganimet amaçlı olmasıdır.

Burada cevaplanması gereken soru Osman Gazi'yi o zamana değin yapmadığı böyle bir sefere zorlayan etkenlerin neler olabileceğidir. Kaynaklarımızda Osman Gazi'nin Bey olarak aşiretin başına geçmesinden sonra etraftaki aşiretlerden pek çok Türkmenin kendisine gelerek tabi oldukları kayıtlıdır. Bu katılımların arka planında daha önce sözünü ettiğimiz bir olguyu görmekteyiz. Bu olgu Anadolu'yu talan etmiş ve etmekte olan Moğol idaresidir. Ve bu zulüm yönetimi yüzünden Anadolu'nun İç ve Orta kesimlerindeki Türkmenlerin, yurtlarını terk ederek uclara göçmeleridir. İşte bu göçlerin kuzey-batı Anadolu'ya doğru gerçekleşmelerinden önemli bir kısmının istikameti Osman Gazi ve aşiretinin yanı olmuştur.

Sakarya Ötesi Seferi

(Yeşil ile gösterilen güzergah Halil İnalçık'a aittir. Kırmızı ile gösterilen yol ise bizim belirlediğimiz güzergahdır. Seferin sonunda Karacahisar'a çıktılar ibaresi göz önünde bulundurulursa seferin başlangıç noktasının Karacahisar olması da muhtemeldir. Haritada her iki yol da gösterilmiştir.)

Katılan insanların ihtiyaçlarının karşılanması ve bağlılıklarının pekiştirilmesi kuşkusuz -eski Türk devlet geleneği gereği- bey olarak Osman Gazi'nin sorumluluğundadır. Osman Gazi kendisine katılanlar nedeniyle genişleyen ihtiyaçlarını karşılamak üzere böyle bir ganimet seferi düzenlemek gereği duymuştur. Sakarya Ötesi Seferini "ganimet seferi" olarak tanımlamamız için yeterli bilgi mevcuttur.

- 1-Seferde diğerlerinden farklı olarak fetih amacı güdülmemiştir.
- 2-Seferin hedefi olarak, ganimete uygun şekilde "mamur ve şenlikli" yerler olarak Göynük, Mudurnu, Taraklı gibi bölgeler seçilmiştir.⁹⁷
- 3-Seferde esir alınmamış sadece ganimetle yetinilmiştir.⁹⁸
- 4-Seferin güzergâhı ganimet getirilmesi için en uygun güzergâh olarak seçilmiştir. Fotoğraflarımız ve haritamızda görüldüğü üzere bu güzergâh Beştaş Tekkesi ve İnhisar hizasından Sakarya Nehri'ni geçmektedir.⁹⁹

Sakarya Nehrinden Sorkun'a çıkan boğaz (Boğazın yanındaki köy Çayköy'dür)

Bugün Çayköy adlı yerleşimin yanından başlayan boğaza giriş yeri nehri geçiş için uygun sıklıktadır. Nehir burada ekibimizce birkaç kez geçilmiştir.¹⁰⁰ Boğaz yaklaşık 40 km kadar devam etmektedir. Boğaz Akköy ve Harmankaya'nın altından geçerek Yenipazar'a ulaşmaktadır.

⁹⁷ Nitekim bölgenin durumunu anlatan Köse Mihal buraların çok mamur olduğunu belirterek "ve hem ol vilayet mamurdur" demektedir. Aşıkpaşazade, Bab 10.s.99.

⁹⁸ Esasen Osmanlı seferlerinin başansı alınan esirlerle ölçülürdü. Ancak, bu kez sadece ganimetle yetinilmesine rağmen seferin başansından söz ediliyor olması seferden sağlanan ganimete ne kadar önem verildiğini göstermektedir. Bkz: Halil İnalcık, "Osmanlı Devleti'nin Doğuşu Meselesi", Söğüt'ten İstanbul'a, (Der: Oktay Özel- Mehmet Öz), s.225-232.

⁹⁹ Halil İNALCIK, bu seferde Osman Bey'in Sakarya Nehri'ni bugünkü Sarıcakaya'dan geçtiğini düşünmektedir. Buna kanıt olarak da Sarıcakaya'daki eski ve yeni köprülerin yerinin nehrin geçilmek için uygun yer olduğunu göstermektedir. Bkz: Makaleler II, Doğu Batı yay., Ankara,2008. s.88. Oysa Sarıcakaya Beştaş Tekkesi hizasından çok yukarıda kalmaktadır. Şunu da hemen ekleyelim ki Cumhuriyetin ilk yıllarında yapılmış olan eski köprü yıkılmıştır. Bugün sadece 1950'li yıllarda yapılmış olan yeni köprü mevcuttur.

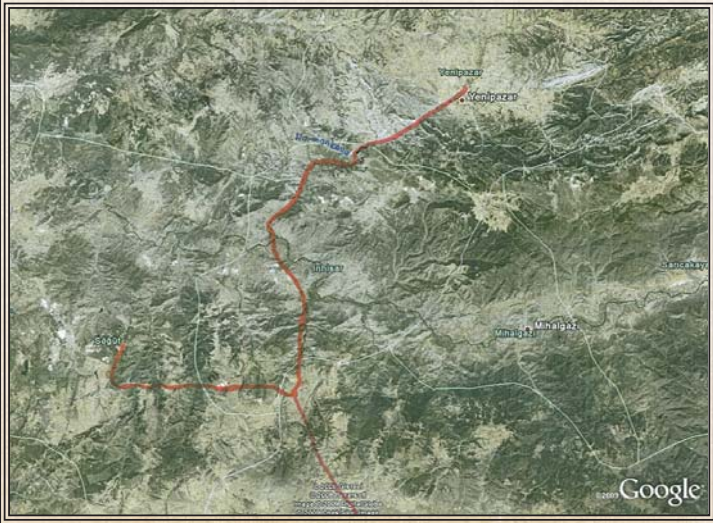
¹⁰⁰ Alan çalışmamızda Sarıcakaya'nın yukarısından başlayarak Söğüt hizasına kadar yaklaşık 40 km.lik nehir yatağı bu seferin şartlarına uygun olup olmadığını anlamak üzere incelenmiş ve nehrin uygunluğunu belirlemek üzere nehir pek çok kez geçilmiştir.

Osmangazi
ilkler ve Karacahisar

Boğazın girişinden Sakarya Nehrinin görünüşü.
(Burada suyun atlarla geçmeye uygun sıklıkta olduğu rahatlıkla görülebilmektedir.)

Söğüt-Beştaş Tekkesi- Sakarya-Harmankaya'nın altından Sorkun (Yenipazar Çöte Mahallesi)

Boğazın iç kısımları

Kaynaklarda geçen Sorkun¹⁰¹ bu devirde Yenipazar'ın yukarısında dağ eteğinde bir köy idi.¹⁰² Köy, köylülerin ifadesine göre muhtemelen XVIII. Yüzyılda susuzluk nedeniyle kasabanın yakınına taşınmış ve bugün Yenipazar kazasının bir mahallesi (Çöte Mahallesi) haline dönüşmüştür. Dağ eteğinde eski köyden hatıra olarak bugün sadece bir türbe mevcuttur. Türbe Selçuklu kümbetleri tarzında iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Eski Sorkun'dan bir görüntü

¹⁰¹ Bugün bölgede Sorkun adını taşıyan tek köy Eskişehir Mihalıçık İlçesinin Nallıhan Beypazarı yoluna bağlayan karayolu üzerinde Sarıyar barajına yakın bir yerde bulunmaktadır. Bu köy konumu itibarıyla Göynük Mudurnu seferi için çok uzak bir yerde kalmaktadır. Dolayısıyla buradan geçecek bir Mudurnu seferi yolu tarafımızdan çok makul görülmemektedir.

¹⁰² Sorkun 16 yy da Göynük'e bağlı bir köydür. Bkz: Barkan-Meriçli, s.525.

Osmangazi
İlkler ve Karacahisar

Yenipazar Çöte Mahallesi

Sorkun'a gidiş güzergahı
(Kırmızı çizgiler bizim belirlediğimiz yolu göstermektedir. Siyah çizgiler Halil İnalçık tarafından belirlenen Sarıcakaya güzergahıdır. Haritada daha doğuda, Mihalıççık'tan Nallıhan-Bey pazarı hattına çıkan yol üzerinde bugün var olan Sorkun köyünün yeri gösterilmiştir.)

Eski Sorkun'daki türbe

Eski Sorkun'daki türbe alt kat

Sorkun'a ulaşan bu boğazın tabanında yazları kuruyan bir dere yatağı bulunmaktadır. Bu boğaz genişleyen yerlerinde bahçe tarımı yapılmaya uygundur. Köse Mihal'in de belirttiği gibi gazilerin geçişine uygun bir boğaz görünümündedir.

5-Seferin en uygun şartlarda gerçekleştirilmesi için bölgeyi iyi bilen ve bölgedeki Hristiyanlarca da tanınan Samsa Çavuş kılavuz seçilmiştir.

6-Harmankaya'nın hemen alt tarafından geçmekte olan yol Harmankaya tekfurı Köse Mihal'in kontrolünde idi. Bu yolu öneren ve Osman Gazi'ye yardım eden de o olmuştu.¹⁰³

7-Bu sefer sonucunda sadece ganimet elde edilmekle kalınmamış aynı zamanda Sakarya Nehri ötesindeki tekfurların bağlılığı da sağlanmıştı.¹⁰⁴

Mudurnu

Görüldüğü üzere Osman Gazi'nin erken dönem harekâtı içinde Sakarya ötesi seferi ayrıcalıklı bir yer taşımaktadır. Bu sefer ile Osman Bey ilk kez yaylak ve kışlaklarında sağladıkları üretimden daha fazlasını elde etmeye çaba göstermiştir. Başlangıçta sadece ganimet (kaynaklardaki şekliyle doyumluk) elde etmek amacıyla girilen sefer Osman Bey'e Sakarya Nehri ötesi tekfurlarının bağlılığını da getirmiş olmaktadır. Böylelikle Osman Bey batı yönündeki harekâtı için iki önemli avantaj sağlamış olmaktadır: Birincisi, Sakarya Nehri ötesi tekfurlarının zapt ü

¹⁰³ Aşağıda Mihalgazi ve Harmankaya için ayrı bölüm halinde daha ayrıntılı bilgi verilmektedir.

¹⁰⁴ Niçin esir alınmayıp ganimetle yetinildiği açıklanırken Âşıkpaşazade "Esir almadılar. Mal ve ganimet çok aldılar. Anun için kim halkı kendülere tabii etmek için..." açıklamasını getirmektedir. Bab 10, sayfa 100.

rapt altına alınması askeri bakımdan Osman Bey'in işini kolaylaştırıcı bir faktör olmuştur. Çünkü Osman Bey batı yönündeki harekâtı için elindeki güçlerini dağıtmadan gerisini sağlama almış olarak daha rahat hareket etmiştir. İkincisi, ekonomik anlamda çok önemli bir genişleme alanı tesis etmiş, hem kendisi hem izleyenleri tarafından Sakarya Nehri ötesinin kaynakları Osman Bey'in ve beyliğinin etrafında bir cazibe merkezi meydana getirmiştir. Nitekim bu bölgenin çok geçmeden Osmanlı Beyliği'nin yönetimi altına girdiği ve özellikle de ekonomik kaynakları bakımından beyliğe çok önemli bir güç kattığı görülecektir.

Göynük

Bölgede daha Osman Gazi'nin ilk zamanlarında nüfuz tesis edilmeye çalışılması, kuşkusuz, uclardaki Türkmen hareketliliği ve Osman Bey'e katılmalar açısından olağanüstü önemdedir. Çünkü Osman Gazi'nin batıya doğru genişleme eğilimi şekillenmeye başlamıştır ve bu genişleme için sağlam ekonomik kaynaklara ve kapsamlı insan gücüne ihtiyaç vardır. Bu noktalardan hareketle Sakarya ötesi seferini başarıyla gerçekleştiren Osman Gazi'nin isabetli bir strateji izlediği ortadadır.

Taraklı

-Sakarya ötesi seferi Sakarya ötesindeki toprakları Osman Bey'in nüfuzu altına sokan bir ganimet seferidir.

-Bu sefer Osman Gazi ile Köse Mihal'in işbirliği sonucunda ortaya çıkmıştır.

-Seferin kılavuzları Beştaş tekkesi dervişleri ve Samsa Çavuş'tur.

-Sefer güzergâhı tarafımızdan Söğüt-Beştaş-İnhisar hizasından Sakarya geçişi Harman kaya-Sorkun(bugünkü Yenipazar civarı) üzerinden Mudurnu-Göynük-Taraklı şeklinde belirlenmiştir.

-Osman Gazi bu seferde sadece ganimet almış esir getirmemiştir.

-Sefer özellikle yeni ekonomik kaynak alanlarının bulunması ve Osman Gazi'ye katılan Türkmen grupların ihtiyaçlarının karşılanması bakımından son derece önemlidir.

KESİM: B

HARMANKAYA

En arkadaki dağ Harmankaya'dır

Harmankaya, bugün Sakarya Nehri'nin karşı yakasında nehir kıyısında Sakarya Nehri'nden Sorkun'a giden boğazın sol üst yanında yer alan sarp bir kayalıktır. Bu kayalığın alt yanında yer alan yerleşim yeri erken Osmanlı dönemi kaynaklarında Köse Mihal adlı tekfurun yönetiminde bir yer olarak gösterilir.¹⁰⁵

Köse Mihal, Osman Bey'e ilk katılan "nökerlerden"¹⁰⁶ birisi olup Osman Gazi'nin daveti üzerine din değiştirecek İslamiyet'i seçmiştir.¹⁰⁷ Osman Gazi'nin erken dönem seferlerinde -özellikle de Sakarya ötesindekil-erde- yer almış ve kılavuzluk etmiştir. Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla bölgeyi iyi bilmektedir. Colin Imber, Köse Mihal'in aslında var olmayan bir kişilik olduğu ve onun hakkındaki bilgilerin

¹⁰⁵ Neşri, s.89.

¹⁰⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz. Halil İNALCIK, Devlet, i'Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2009, s.28-33.

¹⁰⁷ Mihal Gazi'nin İslama girişini Neşri, s.121'de şöyle anlatır: "Osman Gazi eyitdi: köse Mihal'ı okuyalum. Gelsün. İslama davet idelüm. Eğer müsliman olursa hoş. Her nereye dırseniz varalım. Eğer olmazsa evvel anun vilayetini Harmankaya'yı cevabını ile talan idelüm didi. Zira bu Köse Mihal Harmankaya kâfirlerinin tekfurı idi. Gayet bahadır idi. Andan hemen saat Köse Mihal'e âdem gönderüb eyitdiler: tizecek gelesün. Azim seferümüz vardır. Cemî-i esbabı müheyya olmuştur.heman ancak sana muntazırız didiler. Köse Mihal hemen kim bu haberi işidüp esbabın tehiye idüb ale'l-ta'cîl gelüb Osman Gazi huzurunda hazır olub el öbdüğünleyn an-samim il-kalb Osman Gazi'ye eytdi. Bana iman arz it Müslüman olavım didi. Köse Mihal Osman Gazi öntünde İslama girib beyler ve pasalar cem-şad oldılar. Andan Osman Gazi Köse Mihal'e bir âlemlî trâz-ı zâz-ı eyinine virüb hil'ât geydüldü..."

Aşıkpaşazade'ye sonradan eklendiği görüşündedir.¹⁰⁸ Imber, bu görüşünü Hüdavendigâr Livası tahrir Defteri'ndeki kaydına dayandırmaktadır. Bu kayıt defterdeki şekliyle şöyledir:¹⁰⁹

556-Çiftlik 2 Aded:

Cilt 166: 1)Çiftlik, Harman-kaya [539] da Durasi, hasıl 200.

2)Çiftlik, Harman-kaya' Mehmed [514: 1], hasıl 200.

Zikr olan çiftlikler Mihal-oğlu Mehmed Beğ'in mülki idüğüne ellerinde hükm-i şerifleri var, mazmûnunda münderiç olan budur ki:

'Anadolu Beğlerbeğisi Karagöz dâme ikbâlehu tevkî'-i refî'-i hümayun vâsıl olıcak ma'lum ola kim, Harman-kaya'da Durasi Çiftliği ve Mehmed Çiftliği, ki ikişer yüz akçe hasılyazar, Mihal-oğlu Ali Beğ'ün emlakinden olub, hâliyâ merkurum oğlu Vulçitrin Sancağı Beği Mehmed Beğ Bâb-ı Se'adet katıma gelüp şöyle 'arz olunduki:

Bu zikrolan mülk bir kimesneye timarlığa virilüp mülkiyet üzere tasarrufa mâni' olurmuş. İmdi bunda 'Atebe-i 'Ulyam'da olan Defter-i Hakanî'ye müraca'at olunub, görülib, Harman-kaya'da Durasi Çiftliği ve Mehmed Çiftliği, ki ikişer yüz akçe hasıl yazılıb mezkûr iki çiftlik Doğan [540] buyurdum ki:

Zikrolan iki çiftlik her kimse timarlığa virilmiş ise girü alınub dahi kemâkân merhum cânibinden mülkiyet üzere tasarruf ettiresin ve dahi hasılından bir mikdar nesne alınmış ise girü alıversin ve Defter'de dahi kayd ettiresin, ki min-ba'd sehv ile timara virilmek ihtimali olmaya, şöyle bilesin.

Ypr. 64

563- Muhtelif Vakıflar, Orhan Beğ'den:

1- B, C: Nefs-i Göl [477] de merhum Mihal Beğ bir zaviye bina idüp, mezkûr zaviye için bir hamam bina idüb vakf etmiş.

Zikrolan hamam harab olub imarete muhtacdır ve zaviye-i mezbur dahi mu'attaldır, deyiş kayd olunmuş.

¹⁰⁸ Colin Imber, 'İlk Dönem Osmanlı Tarihinde Düstur ve Düzmece' Söğüt'ten İstanbul'a içinde 2. Baskı Ankara 2005 s. 291vd.

¹⁰⁹ Ömer Lütfi Barkan-Enver Meriçli, Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri 1, TTK Yayını, Ankara 1988, s. 316-317.

Yakın plan Harmankaya

Bu kayıtlarda adı geçen Mihaloğlu Ali'nin Harmankaya Köyü'nü satın aldığı ve şimdi onun oğlu olan Mehmet'in burayı mülk olarak tasarruf ettiği görülmektedir. Buradan hareketle Imber Mihaloğulları'nın bölgeye muhtemelen 15. yüzyılın sonlarında veya 16. yüzyılın başlarında geldiği sonucunu çıkarmaktadır. Imber daha da ileri giderek 1473'de Uzun Hasan'a karşı yapılan seferde Aşıkpaşazâde'nin Mihaloğlu Ali'yi tanıdığını ve ondan Köse Mihal'in hikâyesini dinleyerek eserine eklediğini söylemektedir. Fakat Imber'in Aşıkpaşazade ile ilgili yorumu Köse Mihal hakkında diğer kroniklerde, örneğin Neşri'de verilen bilgileri açıklamaya yetmemektedir. Neşri Mihal Gazi'nin ihtidası ve Osman Gazi'nin nökeri olduğu yolunda Âşıkpaşazâde'ye benzer ifadeler kullanmaktadır. Neşri'nin kaydına göre "...Akabince gelenlerle Osman dahi ceng iderek, hay diyince Osman'ın yanına haylı yiğit cem olub dönüb Eskişehir Beyiniün halkını münhezim kılub Harmankaya kâfirlerüniün tekfurı Köse Mihal'i tutdılar. Andan Osman Bey, Köse Mihal'i -bahadır olmağın- öldürmeye kıyamayıb günahın af idüb azad idti. Köse Mihal dahi hemen c'an-ü dilden Osman Bey'e etbaiyle nöker olub gerçek muhibbi oldu. Ol Harmankaya'yı dahi Köse Mihal'in şimdi oğlu oğlanları malikâne nutasarnıflandır..."¹¹⁰ Colin Imber'in mantığına göre Köse Mihal'in oğlu bu durumda Neşri'yi de tanımış olmalıdır. Imber'in yorumunun Âşıkpaşazâde kaydının zorlanması olduğu açıktır. Paul Wittek "...Günümüzde de varlığını sürdüren ünlü Osman Gazi ailesi Mihaloğulları soylarını Osman'a iltihak etmiş bir Hristiyan dönmesine dayandığını hiç unutmamışlardır..." diyerek kroniklerdeki kayıtlara katılmaktadır.¹¹¹

¹¹⁰ Neşri, s.77.

¹¹¹ Wittek, s.54.

Harmanköy'de Köse Mihal'in türbesi

Colin Imber'in de kullandığı Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterlerindeki bir başka kayıt Köse Mihal'in gerçek bir kişilik olduğunu bize söylemektedir. Bu kayıta Orhan Bey zamanında Gölpazarı'ndaki vakıflardan söz edilirken "...Nefs-i Gölde merhum Mihal Beğ bir zaviye bina idüb mezkûr zaviye için bir hamam bina idüb vakf etmiş. Zikr olan hamam harap olub imarete muhtaçtır ve zaviye-i mezbur dahi muattaldır..."¹¹² denilmektedir. Şüphe yok ki anlattıklarımızın ışığında Köse Mihal Osman Gazi devrinde yaşamış bir kişiliktir.

Mihal Gazi türbesinin içeriden görünüşü

¹¹²Barkan- Meriçli, s.320.

-Köse Mihal erken devirlerden itibaren Osman Gazi'nin yanında yer almış nökerlerdendir.

-Bir süre Osman Gazi'nin yanında savaşlara katılmış, daha sonra da müslüman olmuştur.

-Yönetici olarak elinde bulundurduğu Harmankaya daha sonra ahfadı elinde vakıf olarak çiftlik şeklinde bulunmuştur.

6. BÖLÜM

İki Büyük Darbe: Bilecik ve İnegöl

Kaynaklardan anlaşıldığı kadarıyla Bilecik erken dönem Osmanlı Tarihi için özel bir yer işgal etmektedir. Çünkü Ertuğrul Gazi, Söğüt Domanıç bölgesinde yaşadığı on yıllar boyunca çevredeki tekfurluklar ile barış siyaseti gütmüştür. Beyliği daha doğrusu Söğüt-Domanıç hattını, babasından devralan Osman Gazi de bu dostluk siyasetine -en azından 1281'i izleyen 5-6 yıl içinde- riayet etmiştir.

Osman Gazi'nin Bilecik tekfuru ve hatta Bileciklilere karşı izlediği dostane politikanın temelinde kuşkusuz İnegöl tekfuru ile ilişkileri dengeleme stratejisi hissedilmektedir. Çünkü, Osman Gazi'nin aşiretin başına geçtiği ilk zamandan itibaren bölgedeki iki güçlü tekfurdan biri olan İnegöl tekfuru Osman Gazi'ye karşı bir husumet içerisinde bulunuyordu. Nitekim yukarıda izah edildiği gibi bu husumete karşı Osman Gazi ilk olarak Kulaca'yı fethetmiştir.

"...Osman ile İnegöl Tekfuru arasında âdavet var idi. Biri birinden muhterizlerdi. Bir gün Osman Beğ diledi ki yetmiş kişiyle Ermeni Derbendinden geçüp, geliüp İnegöl'ü yakup yıka. Aya Nikola'nun casusu var idi. Geliüp tenbih idub pusuya bi-kıyaz er kodular. Osman'un bir martalozu var idi. Bil (bel) dükendüğü yerde kâfir pusuya er kodı dehü ilan itti. Osman Gazi dahi hâkteâlâya tevekkül idub toğru pusunun üzerine sürüp kâfirler ile buluştılar. Osmaniler cümlesi yayağidi. Kâfir dahi çoğidi. Ceng- i azim olup Osmanun biraderi Saru-Yatoğlu Bay Hoca anda şehid olup, Ermeni beli dükendüğü yerde Hamzabeğ-Köyiniün nevalisinde defnolundu. Şimdi mezarı çivarında bir kârbân-saray viranesu vardur. Andan Osman Gazi geliüp yaylaya çıktı..."¹¹³

Osman Gazi'nin İnegöl'e karşı Bilecik'i dengeleme politikası iki yönlüdür. İlki, bu iki tekfuru kendisine karşı ortak bir düşman haline getirmeme prensibidir. Bunu sağlamak için Osman Gazi Bilecik Tekfuru ile yaylaya gidişler ve dönüşler ile ilgili olarak bir anlaşma yapmıştır. Kaynaklardan naklettiğimiz bilgilerden de anlaşılacağı üzere Osman Gazi aşiretin ağırlıklarını yaylaya giderken Bilecik'e bırakacak bunun karşılığında yayla dönüşünde ürettikleri kimi mallardan (tereyağ, peynir, kilim, halı vs) Bilecik tekfuruna verecekti.¹¹⁴

Osman Gazi bu yolla iki yönlü yarar sağlayacaktır. Birincisi aşiretin yaylada olduğu sırada geride kalan mallarının korunması temin edilmış olacaktır. İkinci ve daha önemli olan yarar yayla yolu güzergâhı üzerine yapılan anlaşma aynı zamanda bu güzergâh için itirazları hatta

¹¹³ Nesri s. 81

¹¹⁴ Asıkpaşazade, bab 9, s.98-99.

şikayetleri bulunan İnegöl tekfuruna karşı Bilecik tekfurunu tarafsız hale getirecektir. Bilecik tekfurunun bu tartışmada tarafsız kalması hayati önemdedir. Zira yayla gidiş dönüşlerinde Bilecik tekfurunun arazisinin uğradığı zarar - yolun yakınlığı dolayısıyla- kuşkusuz İnegöl tekfurunkinden kat kat daha fazladır. Görüldüğü üzere Osman Gazi'nin Bilecik tekfuru ile anlaşması çok esaslı bir stratejik öngörünün eseridir. Ve Osman Gazi bu stratejik anlaşmayı Bilecik'in etrafını fetihlerle tamamen kuşatıncaya kadar devam ettirecektir.

Osman Gazi'nin İnegöl'e karşı Bilecik'i bir denge unsuru olarak tutma politikasında ikinci olarak Bilecik'in Hristiyan ahalisinin de önemli bir yeri bulunmaktadır. Eskişehir pazarındaki mücadelelerde Osman Gazi'nin Bileikli Hristiyan bardak satıcılarını Germiyan'dan gelen Müslümanlara karşı koruduğunu görmüştük. Bu demektir ki Osman Gazi oluşturmaya gayret gösterdiği güvenli ticaret bölgesinde Bilecikliilere ayrı ve özel bir ihtimam gösteriyordu. Bu özeni şöyle açıklıyordu: "...Osman Gazi Bilecük kâfirlerine gayetde hümet eder idi. Sordular kim: "Bu Bilecük kâfirlerinin senün katunda hümeti var. Nedendür" dediler. Eyitdi kim: "Konşılarımızdır. Biz geldük bu vilâyete garib. Bunlar bizi hoş dutdular. İmdi bize vâcibdür kim bunlara hümet edevüz dedi..."¹¹⁵

Yukarıda belirtilen strateji ile birleştirildiğinde Osman Gazi'nin Bilecik'i kendisi için müstakbel bir sahip olunacak şehir; Bilecik ahalisini de müstakbel ahalisi olarak gördüğü düşünülebilir.

Bilecik'in İnegöl'e karşı dengelenmesinde üçüncü bir unsurun Bilecik ve İnegöl tekfurlarının nüfuz alanlarının kesiştiği Bozüyük-Ermeni Beli boğazı olduğunu görüyoruz. Osman Gazi'nin Bozüyük'e de özel bir önem verdiğini ve burayı Kumral Baba'ya vakfederek sağlama aldığına Domanıç ve Ermeni Beli bölümünde değinmekteyiz.

Bu üç unsur göz önünde bulundurduğumuzda Osman Gazi'nin Bilecik için erken devir genişleme stratejisi içerisinde ayrı ve özel bir rol biçtiğini rahatlıkla görebiliriz.

Bilecik kalesinin fethi kaynaklarda oldukça tafsilatlı bir biçimde anlatılır. Çünkü burası kolay fethedilir bir yer gibi görünmemektedir. Osman Gazi fetih için Bilecik tekfurunun düğününü fırsat bilir. Yarhisar tekfurunun kızı ile evlenecek olan Bilecik tekfurundan özel bir düğün

¹¹⁵ Aşıkpaşazade, Bab 10, s.100.

tertibi ister. Buna göre düğün açıklık bir yerde yapılmalıdır ki, Osman Gazi aşireti ile birlikte düğüne katılabilsin. Düğünden sonra da yaylaya gideceklerinden söz konusu evlenme merasimi ilkbahar aylarında olmalıdır. Tekfur teklifi kabul eder. Boşalan kalenin ele geçirilmesi kolay olur. Düğün yeri de baskından nasibini alır. Tekfur tez zamanda yakalanarak öldürülür.¹¹⁶ Osman Gazi, Yarhisar tekfurunun kızını oğlu Orhan'a nikahlar ki erken devirin ünlü kadınlarından Nilüfer Hatun işte bu sözü edilen kişidir.

Şeyh Edebali Türbesi ve Camii

Türbenin imaret tarafından görünüşü

¹¹⁶ Aşıkpaşazade, bab 12, s.10 vd. tam metin için bk.

Bilecik yukarıda saydığımız nedenlerle erken dönemin önemli merkezlerinden birisi olmuştur. Aşağıda toprak dağıtımında Osman Gazi'nin Bilecik'te kayınpederi Şeyh Edebalı'yı ve eşini yerleştirdiğini göreceğiz.

İNEGÖL'ÜN FETHİ

İnegöl Tekfuru ile Osman Gazi arasındaki düşmanlıktan yukarıda söz etmiştik. Osman Gazi'nin stratejisi içinde İnegöl daima Bilecik ile birlikte düşünülen ve hesaba katılan bir yer olmuştur. Bilecik, Osman Gazi'nin eline geçince İnegöl Tekfuru ile büyük bir hesaplaşmanın olacağı da açıldı. Bu nedenle Osman Gazi, Bilecik'i ele geçirir geçirmez derhal İnegöl'e saldırmıştır. İlerideki mevzi olarak Yarhisar'ı da güven altına almayı ihmal etmemiştir ki bu O'nun artık iyi bildiğimiz tedbirli politikasının bir ürünüdür. Bilecik fethi sonrasındaki İnegöl taarruzu kaynağımızda şöyle anlatılır:

"...Tezcek Turgut Alp'ı İnegöl'e saldırdılar kim Aya Nikola kim İnegöl tekvürüdür, işidüp kaçmasun dediler. Durgut Alp Dahi erdi. İnegöl'i çevirdi. Osman Gazi Dahı her ne kim aldılar, Bilecüğe getürdiler. Masalihi neyse gördiler. Andan İnegöl'e geldiler. Heman kim geldi, yağma etti. Gaziler yağma adın işitdiler, hay deyince hisar içine koyuldılar. Tekvürini para para etdiler. Erkeğini kırdılar. Dışisini esir etdiler. Anun için kim çok müsülmanlar kırılup şehit olmağa bu kâfir bu sebep olmuş idi..."¹¹⁷

Alındı İnegöl kırıldı kâfir	Gaziler mal ü nimet aldı vafir
Harap etdiler ol küfrin diyarın	Getürdiler yerine nur-ı zahir
Gör imdi aleme kim geldi Osman	Neyi kim dutdı âsân etdi kadir..

"Bu fethün tarihi hicretün altı yüz doksan dokuzunda vaki oldu."¹¹⁸

İnegöl'ün fethi metinde de anlatıldığı üzere Osman Gazi'yi çok rahatlatmış olmalıdır. Çünkü başta Bay Hoca ve Sarıyatu (Savcı) olmak üzere erken devirdeki şehitlerden İnegöl tekfuru sorumlu tutuluyordu.

Bilecik ve hemen arkasından İnegöl'ün Osman Gazi'nin hâkimiyeti altına girmesi onun bölgedeki konumunu güçlendirmiştir. Haritamızda görüldüğü gibi İznik ve Bursa hariç Bizans tekfurlukları artık Osman Gazi'nin elindedir. Yukarıdaki alıntıda İnegöl'ün fethi tarihini kalın harflerle imledik. Dikkat çekmek istediğimiz nokta H.699/M.1299

¹¹⁷ Asıkpaşazade, bap 12, s.102.

¹¹⁸ Asıkpaşazade, Bab 13, s.103.

yıldır. Bilindiği üzere Osman Gazi'nin bağımsızlığı için kaynaklarımızda yine bu tarih verilmektedir. Ancak verilen tarihin gerekçesi farklı olarak zikredilmektedir. Kaynaklarımız ilk hutbe bölümünde daha ayrıntılı olarak anlatıldığı üzere 1299 yılında Selçuklu Sultanından hâkimiyet alametleri geldiğinden bahisle Osman Gazi'yi bu tarihte bağımsız sayarlar. Sağlıklı görülmeyen bu rivayetleri ciddiye almak gerekmemektedir. Bunun yerine, daha somut bir dayanak temeli olarak Osman Gazi'nin fetihlerle bölgede elde ettiği gücü esas almak daha uygundur görüşündeyiz.

İnegöl

-Bilecik ve İnegöl'ün fethi ile Osman Gazi'nin İznik yönündeki fetihlerinin ilk adımı tamamlanmış bulunmaktadır. Bundan sonra İznik ve daha sonra Bursa gibi merkezlerin önce kuşatılması ve sonra fetihleri için çabalar başlayacaktır.

-Bu ilk dönemin sonunda Osman Gazi meydana getirdiği nüfuz alanı ile kendisini "kılıcı ile memleket açan han" olarak görmüştür. Bu görüşü doğrultusunda kendi adına hutbe okutma yetkisine sahip olduğunu düşünmektedir.

-Böylelikle elde edilen topraklarda adının okunması onun beyliğinde en önemli dönüm noktalarından birisi olacaktır.

7. BÖLÜM

VE KARACAHİSAR BAŞKENT

KESİM: A

İLK HUTBE

GÖR İMDİ ÂLEME KİM GELDİ OSMAN

Osman Gazi adına ilk hutbenin okunduğu çağda, hutbenin önemine ilişkin birkaç noktaya değinelim. Hutbe, ortaçağ ilk İslam devletlerinde bağımsızlık alametlerinin en güçlülerinden birisi olarak kabul edilmektedir. Zira hutbe dinsel olmasından daha ziyade siyasal niteliği ile ön plana çıkar. Çünkü hutbede hutbenin okunduğu yerin siyasal metbuunun (bağlı bulunulan hükümdarın) adı zikr edilmektedir. Hutbede adı zikredilen kişi bağımsız bir hükümdar olarak kabul edilir.

Aşıkpaşazade'de hutbe ile olarak verilen kayıtlarda dikkatimizi çeken konular şunlardır:¹¹⁹

1-Tursun Fakih hutbe için Selçuklu sultanından izin alınması gerektiğini savunmaktadır. Çünkü Osman Bey'in bağımsız olmadığına ve halen Selçuklu Sultanına bağlı olduğuna inanmakta ve hutbe için sultanın izninin alınması gerektiğini düşünmektedir.

Dursun Fakih'in Bilecik'te Şeyh Edebalı haziresindeki kabri

¹¹⁹ Tam metin için bkz: Ek:8

Bilecik-Küre'de Dursun Fakih'e izafe edilen türbe

2-Buna karşılık Osman Gazi kendi kılıcı ile bağımsızlığını sağladığını düşünmektedir.¹²⁰ Metinde Osman Gazi ilk hutbe okutabilme hakkını Gökalp neslinden gelmiş olmasına bağlamaktadır. Bu geleneğe göre hem Türkmen hiyerarşisi çerçevesinde kendi aşireti, Selçukluların mensup olduğu Kınık boyundan daha üstündür. Hem de kendi atası olan Süleyman şah Selçuklulardan daha önce Anadolu'ya gelmiştir. Bu iki yöndeki üstünlük nedeniyle bağımsızlığı hak ettiğini düşünmekte ve sultan iznine gerek olmadığını ileri sürmektedir. Bu anlatım, Sultan II. Murad devrinde ortaya çıkmış olan Oğuzculuk akımıyla ilgilidir.

¹²⁰ İbn Kemal, Osman Gazi'nin tavrını çok daha iddialı bir üslupla aktarmaktadır "...Ben kimsenin taht-ı hükümetinde değilim. Kendü başıma sultanım. Bu diyarı kılıcımınla açub dururım. Kul, nöker olmadım. Ne efendim var ne de sultanım. Ben icazet verdiğim yetmez mi benim iznim kifayet etmez mi? Sultan-ı zaman dediğiniz Melik-i Yunan ise benim mülkümde anın ne tasarrufu var? Ol kimdir ana ne ülkem halkının ihtiyacları ve ne hod benim mülkümün tevakkufu var. Nisbette andan eksik değilim. Benim aslım Güneştir, anın Ay. Hasb-ı hesabı araya gelirse hod maslahat görmez. İş kolay. Gökalp'i bilmeyen bilmez, bilen Selçuk'a nisbet kalmaz..." Tevarih-i Âli Osman, 1. Defter (yay. Şerafettin Turan) Ankara 1970, s.112-113.

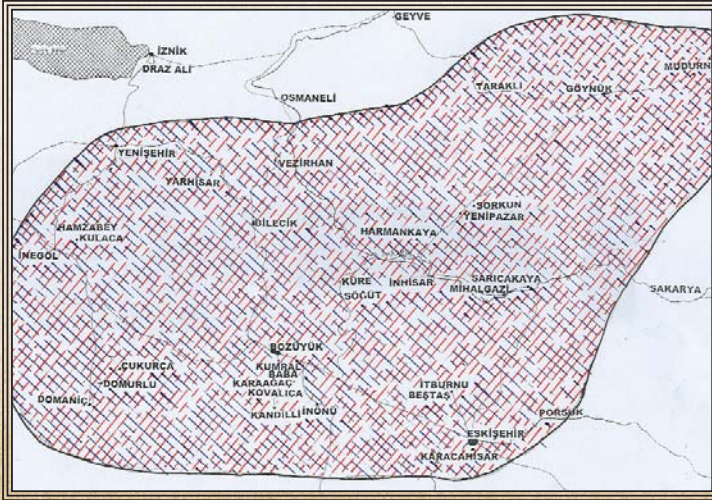

Küre'deki türbenin içeriden görünüşü

Oysa Osman Gazi'nin kendi adına hutbe okutmak için bundan daha sağlam gerekçeleri vardır. Hutbeyi okutmadan önce "...hod kendi kılıcı ile..." aldığı yerler haritamızda gösterilmiştir. Osman Gazi artık bölgenin efendisi haline gelmiştir. Bursa ve İznik gibi civardaki büyük merkezlerin kapısına dayanmış ve onları tehdit etmekte olan bir egemenlik alanının sahibidir. Aşıkpaşazade'nin veciz deyişiyle "Âleme şimdi doğmuştur". Kuşkusuz onun bölgede attığı temellerin en önemli vasfı, sahip olduğu egemenlik alanını aynı zamanda ekonomik bakımdan şenlendirerek bir cazibe merkezi meydana getirmiş olmasıdır. Oluşturduğu bu cazibe merkezinde sadece Müslüman Türkmenlere değil aynı zamanda bölgedeki Hristiyanlara da yer vardır. Daha sonraki asırlarda Osmanlıların toplum yönetimi politikalarına hâkim olacak olan "İstimâlet" anlayışının temelleri şimdiden atılmaktadır. Kuzey-batı Anadolu ucunda Osman Gazi'nin oluşturduğu bu cazibe merkezi hem Anadolu'da on yıllardır süregelen ekonomik ve sosyal buhran için hem de Bizans İmparatorluğu'nun zayıflamasıyla ortaya çıkan dağınıklık için bir "kurtuluş reçetesi" gibi görünmektedir.

İlk hutbeden önce Osman Gazi'nin egemenlik alanı

3-Karacahisar'ın fethedildiği 1288 yılında Anadolu Selçuklu sultanının ne derecede bağımsız olduğu ve bağımsızlık menşuru verip veremeyeceği önemli bir tartışma konusudur. Yukarıda 1277'den sonraki siyasi gelişmeleri incelerken artık Selçuklu sultanının tamamen bir gölge "sultan" haline geldiğini anlatmıştık. Bu tarihten sonra artık Anadolu'nun idaresi fiilen Moğolların eline geçmiş bulunuyordu. Şu halde kendisi tam bağımsız olmayan ve tahta geçişi bile Moğol İlhanı'nın iznine tabi olan bir Selçuklu sultanının bağımsızlık¹²¹ menşuru verme hak ve yetkisine sahip olduğu düşünülmemelidir.

1299 yılını (Selçuklu Sultanından bazı alametlerin gelmesi gibi) başka gerekçelerle Osman Gazi'nin bağımsızlık tarihi sayan farklı efsanevi anlatımlara katılmıyoruz. Osman Gazi'nin kendi gücü ile ve çevre dengelerini gözетerek izlediği stratejisi ile ilk hutbeyi hakkıyla okuttuğu görüşündeyiz.

"Harab ettiler ol küfrin diyarın Getürdiler yerine nûr-ı zâhir
Gör imdi aleme kim geldi Osman Neyi kim dutdı asan etdi kadir".¹²²

¹²¹ Zeki Velidi Toğan, 1299 yılı başlarında bütün batı ve orta Anadolu'yu ele geçiren Moğol komutanı Süleymiş'i bölgenin tek efendisi saymaktadır. Dolayısıyla Osman Gazi bir yüksek zattan emaret ünvanı, sancak ve nekkare almış ise bunun Süleymiş'den almış olabileceği düşüncesindedir. Umumi Türk Tarihi'ne Giriş, s.331.

¹²² Aşıkpaşazade, Ahmed Aşık, Tevarih-i Ahî Osman, (düzenleyen: Çiftçioğlu Nihal Atsız) Türkiye Yay. İstanbul, 1949. Bab.13. s.103.

KESİM: B

İLK SİKKEYE DAİR

Yukarıda kısaca temas edildiği üzere sikke hükümdardan bağımsız olma konusunda en önemli göstergelerden birisidir. Yine yukarıda değindiğimiz gibi sikke bastırmak sadece bağımsız olmak anlamına gelmez aynı zamanda -hatta daha önemli olmak üzere- para sistemini değiştirme gibi ticareti yakından ilgilendiren bir niteliğe sahiptir. Bu nedenle Moğolların, XIII. yüzyılın ikinci yarısında Anadolu'da titizlikle üzerinde durdukları hususlardan birisi, Anadolu'daki beylerin kendi adlarına sikke bastırmaları olmuştur. Kendi adına sikke kestiren kişi ister Selçuklu hanedanından olsun ister diğer beylerden olsun Moğolların bu konudaki son derece katı olan tavırları değişmemektedir. Örneğin Siyavuş (Cimri) olayında da Eşrefoğlu olayında da Moğollar kendi adlarına olmayan sikke bastırılmasını tepkiyle karşılamışlar ve derhal her ikisini de katletmek suretiyle cezalandırmışlardır.

Osman Gazi'nin kendisini uc bölgesinde serbest olarak hissettiği zaman bile adına bir sikke kestirip kestirmedeği tartışmalı bir konudur. 1977 yılında düzenlenen Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi (1071-1920) serisinin ilkinde bir bildiri sunan nümizmat İbrahim Artuk bilim dünyasının dikkatine o güne kadar bilinmeyen bir sikke sunmuştur. Tanıtılan sikke 15 mm çapında, 0.68 gram ağırlığında ve gümüşdür. Sikke İstanbul arkeoloji müzesi İslami sikke kabinesinin anonim sikkeler koleksiyonunda bulunmaktadır. Sikkenin ön yüzünde "düribe Osman bin Ertuğrul Abdullah" arka yüzünde ise "düribe Osman bin Ertuğrul"¹²³ yazılıdır. Sikkede darp yeri, yılı ve Osman Bey'in ünvanı yoktur. İbrahim Artuk bu eksiklikleri "Anadolu'daki İlhani valilerin kuşkulandırmasından çekinmek"¹²⁴ şeklinde açıklamaktadır.

¹²³ Fahamet'in BAŞAR sikkenin üzerinde Gündüz Alp kaydının olduğunu söyler ki her halde bir yanlış anlaşılma söz konusudur. Bkz: "Ertuğrul Gazi" mad. TDVİA. c.IX, s.314.

¹²⁴ İbrahim Artuk, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Gazi'ye Altı Sikke" Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi Kongresi (1071-1920), (Editörler: Osman Okyar- Halil İnalçık), Ankara, 1980, s.27.

Erken dönem kaynaklarımızda Osman Gazi'nin sikke bastırması hakkında kısa bir kayıt Neşri'de yer almaktadır. Neşri "...Çünkü hutbe ve sikke Osman Gazi adına mukarrer olub..." şeklinde ayrıntıya girmeden Osman Gazi'nin kendi adına sikke bastırıldığını kaydetmektedir.¹²⁵ Neşri'nin bu kaydı önemlidir. Zira o eserin başka bir yerinde Osman Gazi'nin Selçuklu Sultanı Alâeddîn ile ilişkisini açıklarken "...Sultan Alâeddîn ölünceye kadar -bağımsızlığını elde etmiş olmasına rağmen- Sultana duyduğu saygı nedeniyle hutbede ve sikkede Sultanın adına riayet etmiştir. Ancak sultan öldükten sonra hutbe ve sikkeyi kendi adına düzenlettirmiştir..." demektedir.¹²⁶ Ne var ki bugün elimizde Osman Gazi tarafından kestirilmiş Sultan Alâeddîn'in adı geçen bir sikke mevcut değildir.

Osman Bey'in sikkesi hakkında daha ayrıntılı bilgi veren tek kaynağımız olan Hadîdî, manzum eserinde şunları söylemektedir:¹²⁷

"Alıp dört kal'ayı Osman-ı Gâzî
Buyurdu emr idüp cum'a namazı

İdüp tertibi gayrı nâmı korlar
Hemân Osmân adına hutbe okurlar

Buyurdu akçaya sikke kazarlar
Ki Osmân ibn-i Er-tuğrul yazarlar"

Eğer para Osman Gazi'ye ait ise, paranın üzerindeki yazı Hadîdî'nin kaydına tamamen uymaktadır. Kuşkusuz sikke üzerinde tartışmaların var olduğunu hatırdan çıkarmamak gerekir.

¹²⁵ Neşri, s.111.

¹²⁶ Neşri, s.109.

¹²⁷ Hadîdî, Tevârih-i AHİ Osman (1299-1523) , (haz:Necdet Öztürk), İstanbul, Edebiyat Fak. Yay., 1991. s.43

KESİM: C

İLK KANUN - İLK VERGİ

Osman Gazi'nin kendi adına ilk hutbeyi okutmasından sonra bir adım daha atarak egemenlik gücünü gösteren diğer bir eylemi gerçekleştirdiğini görmekteyiz. Bu da pazar yerlerindeki ekonomik faaliyetlerden alınmak üzere vergi konulmasıdır. Yukarıda, Anadolu'nun ekonomik durumundan söz ederken Moğolların bazı vergileri Anadolu'ya getirdiklerinden ve bu vergiler arasında şehirlerdeki ekonomik faaliyetlerden alınan "Bac"ın da bulunduğunu dile getirmiştik. Kaynaklarımız adı geçen verginin Germiyan elinden gelen bir kişinin talebi üzerine konulduğundan söz ederler.¹²⁸ Bu anlatı verginin konulması öyküsünü daha da ilginç hale getiriyor. Çünkü bu vergi aslında Uygur ülkesinde İpek Yolu güzergâhında bulunan şehirlerde uygulanmakta olan bir vergidir. Muhtemelen Moğol bürokrasisinde görev yapan Uygur memurlar eliyle Moğol İlhanlı devletinin bir uygulaması olarak İran'a oradan da Anadolu'ya gelmiştir. Yine bildiğimiz üzere Germiyan vilayeti aynı zamanda kuzey-batı Anadolu'daki Moğol garnizonunun bulunduğu bölge idi. (Bugün Kütahya'ya 60 km. uzaklıkta bulunan Çavdarhisar yerleşimi garnizonun merkezi idi. Ünlü Moğol komutan Çavdar kendi ulusu ile buraya gelerek çevrede bulunan antik kalıntılardan yararlanmış ve yerleşimi garnizon merkezi haline getirmiştir. Osman Gazi devrinin bölgedeki komutanı Sülemiş de bölgeyi üs olarak kullanmıştır.) Bölgede sadece Moğol askerler değil aynı zamanda sivil Moğol ve Uygurlardan meydana gelen bir topluluk da ikamet etmekteydi.

¹²⁸ Örneğin bkz: Aşıkpaşazade, 15. bab, s.104. "Kadı konuldi. Ve sü başı konıldı. Ve bazar dürdi. Ve hutbe okundu. Bu halk kanun ister oldılar. Germiyan'dan bir kişi geldi. Eyidür : "bu bazarın bacını bana satun" der. Bu kavim eğitdi: "hana var" dediler. Ol kişi hana vardı. Sözüni söyledi. Osman gazi eyüdür: "bac nedür" dedi.ol kişi eyüdür : "Bazara her ne kim gelse ben andan akça alurın" der. Osman gazi eyüdür : "Sentün bu bazar ehlinde almun var kim akça istersin" dedi. Ol kişi eyüdür : "Hanum ! bu türedür. Cemi-vilayetlerde vardır kim padişah olanlar alur" dedi. Osman gazi eyüdür: "Tanrı mı buyırdı ve yâ begler kendüleri mi eyti" der. Yine bu kişi eyüdür: "bir kişi kim kazana, gavnnun mı olur ? kendünün mülkü olur. Ben anun malında ne kodum ki bana akça verdeyem birekşi ! var, gıt. Artuk bu sözi bana söyleme kim sana ziyanum değer "dedi. Ve bu kavim eyitdüler kim : "Hanum ! bu bazarı bekleyenlere adeddür kim bir nesnecük vereler" dediler. Osman gazi eyüdür: İmdi çünkü siz eyle dersiz, her kişi kim bir yük getüre, sata , iki akça versün " dedi. "Her kim ki satmasa hiç nesne vermesün " dedi. " Ve her kişi kim bu kanunumu boza , Allah anun dininin ve dünyasın bozsun" dedi. "

İşte bu nedenlerle Bac vergisinin Uygur ülkesinden kalkıp Karacahisar pazarına geliş öyküsü ilginç unsurlar içerir. Kaynaklarımızda kaydedilmiş olan anlatılardaki "Germiyan elinden gelmiş olan kişi"nin bir Uygur olması kuvvetle muhtemeldir. Hutbe ile bağımsızlık yolunda şer'i bir işlemi yerine getirmiş olan Osman Gazi vergi koyarak örfi ameliyeyi de tamamlamış olmaktadır. İlk kanun olarak bir pazar vergisinin konulması aynı zamanda Osman Gazi'nin öteden beri ekonomik faaliyetlere ve şenlendirmeye verdiği önemi bir kez daha göstermesi bakımından dikkat çekicidir.

KESİM: D

KARACAHİSAR'DA BAŞKENT NİZAMI

İlk hutbe okunduktan ve ilk kanun konulduktan sonra sırada Karacahisar'a bir başkent nizamı verilmesi vardır.

Bu nizamın idari, siyasi ve askeri olmak üzere üç ayağı bulunmaktadır. Şunu hemen belirtmemiz gerekir ki, kadı olarak atanan Dursun Fakih'in fonksiyonu sadece imamlık veya hutbe okumakla sınırlı değildir. Kadı aynı zamanda bulunduğu şehrin belediye hizmetlerini görmektedir. Muhtemeldir ki, Dursun Fakih (en azından Orhan Bey'in yokluğunda) ilk başkent Karacahisar'ın şehir idari işlerine de bakmaktadır. Kaynaklarımızda Karacahisar'a başkent nizamı verilirken Dursun Fakih'in atanmasından sonra siyasi ve askeri (kolluk kuvveti anlamında) görevlendirmelere de yer verilmektedir. Bu çerçevede olmak üzere Osman Gazi, oğlu Orhan'ı çevresiyle birlikte sancak olarak Karacahisar yöneticiliği görevine atamış; kardeşi Gündüz Beyi de askeri işlerden sorumlu olmak üzere görevlendirmiştir. Bu görevlendirmeler Osman Gazi'nin egemenlik alanı içinde Karacahisar'ı sadece ilk hutbenin okunduğu yer olmaktan çıkarmış ve bir başkent konumuna getirmiştir.

Böylelikle 1299 yılında Osmanlı Beyliği'nin Karacahisar merkez olmak üzere şekillendirilmiş olduğunu görmekteyiz.

KESİM: E

ESKİ PLANLAR YENİ TAKTİKLER

Osman Gazi, Karacahisar'ı başkent olarak düzenlerken egemenliği altındaki toprakları da genel politikası doğrultusunda yeniden şekillendirmiştir.

Buna göre;

-Orhan Bey Karacahisar'da bulunacaktı. Orhan Bey ayrıca Eskişehir, İnönü ve hatta Bozüyük'e kadar olan alanın yönetimi ve savunulmasından sorumlu idi. Orhan Bey'in neden geride bırakılmış olduğu sorusu akla gelebilir. Karacahisar kuşkusuz Germiyan sahasına yakınlığı nedeniyle saldırıya en yakın Osman Gazi toprağı idi. Bu nedenle buranın korunması ve yönetimi en yakın ve en güvenilir kişi tarafından yürütülmeliydi ki bu kişi de Orhan Bey'den başkası olamazdı. Bir kent merkezi olarak Karacahisar'da Dursun Fakih ve Gündüz Bey'in de bulunmaları Orhan Bey'e hareket özgürlüğü sağlamakta idi.

-İnegöl'ü Turgut Alp'a emanet etti. Turgut Alp'ın İnegöl civarında hayli yerleşim ve şenlendirme faaliyeti gerçekleştirerek sağlam temeller attığı anlaşıyor. Nitekim kaynaklarda İnegöl yöresindeki köylerine Turgut Eli denildiğinden söz edilmektedir.¹²⁹

-Bilecik'te ise kayınpederi Şeyh Edebalı'yı bıraktı. Eşini de Edebalı'nın yanına yerleştirdi. Kaynaklarda Edebalı'ya sadece şehrin gelirlerinin tımar olarak verildiği kayıtlıdır. İdari veya güvenlik işlerinden kimin/kimlerin sorumlu olduğu açık değildir. Bu işlerin Şeyh Edebalı dergâhına mensup kişilerce üstlenilmiş olduğu tahmin edilebilir.

¹²⁹ Aşıkpaşazade, 16.bab, s.105.

Gündüz Bey adına Söğüt Ertuğrul Gazi haziresinde temsili türbe

-Osman Gazi, Bilecik ve İnegöl fetihleri sırasında fethedilen Yarhisar'ı güvendiği bir nökeri olan Hasan Alp'a verdi. Yarhisar büyük bir yer olmamakla birlikte İznik için oluşturulan ileri hatta İnegöl'ün yanında Yenişehir'i destekleyen bir konuma sahipti.

-Son olarak, Osman Gazi en ileri hat sayılabilecek yerde Yenişehir'i kendisine üs seçti. Burada yanındaki gazilere evler yaptı. Özellikle İznik cephesi bakımından Yenişehir son derecede stratejik bir noktada bulunmaktadır.

KESİM: F

YENİŞEHİR

"...Osman Gazi kim Yenişehir'e geldi, etrafın kâfirleri kim geldiler, bunun ile uğraşdılar idi. Cemî'isünün vilayetini zabt etdi. Adl ü insaf ile ma'mur etdi. Gaziler ferah oldılar. Her birisine köyler verdi. Yerler verdi. Her kişiye hallu halınca ri'âyet etdi. Osman Gazinün yanındağı gaziler kuvvetlendiler. Dâyıma gazâ etmek isterler idi."¹³⁰

Yenişehir

Osman Gazi'nin ilk hutbe öncesindeki nüfuz alanını gösteren haritada da görüleceğı üzere İznik yönündeki cephe artık iyice pekişmiş bulunmakta idi. Sakarya Nehri'nin her iki yakasındaki verimli toprakların elde edilmesiyle Osman Gazi bölgede nüfuz ve iktisadî kaynaklarını da geliştirme ve güçlendirme imkânı bulmuştu. Böylelikle batı yönündeki cephenin en ilerisindeki noktayı yani Yenişehir'i üs edinmekle Osman Gazi İznik için nihai darbeyi vurmaya hazırlandığını ilan etmekteydi.

¹³⁰ Aşıkpaşazade, Bab:19, s.106.

-Karacahisar 1299'da Bilecik, Yarhisar ve İnegöl fetihlerinden sonra başkent haline getirilmiştir.

-İlk hutbe burada okunmuş, ilk kanun Karacahisar pazarında konmuştur.

-Bunlara ek olarak şehir; idari,siyasi ve askerî örgütlenmesi ile bir başkent olarak şekillendirilmiştir.

-Osman Gazi'nin hâkimiyet alanları içinde Karacahisar'a verilen bu statü kuşkusuz bağımsızlığa işaret etmektedir.

SON SÖZ YERİNE

Yukarıda metinde bölüm ve kesim sonlarında kutular içinde, Osman Gazi'nin genişleme stratejisindeki temel noktaları vurguladık. Şimdi bu stratejiyi genel olarak değerlendirelim.

Osman Gazi'nin, Ertuğrul Gazi'nin yerine geçtiği ilk yıllarda babasının izinde yürüdüğünü görüyoruz. Uc Beyi olduğu ilk yıllarda, çevredeki tekfurlarla iyi ilişkiler içinde yaşamıştır.

Bu devirde çevredeki beylerden ikisi ile farklı gerekçelerle bir rekabet ve giderek artan bir husumet havası ortaya çıkmıştır. Bunlardan ilki Eskişehir Beyi'dir. Osman Gazi, Eskişehir Beyi ile aynı kıza (Şeyh Edebalı'nın kızına) talip olunca ortaya çıkan gönül rekabeti silahlı çatışmaya dönüşmüştür. Osman Gazi'nin asıl rekabeti ise İnegöl tekfuruydudur. Söğüt-Domaniç yaylak-kışlak yolu üzerindeki kimi rahatsızlıklardan kaynaklanan rekabet; Osman Gazi'nin fetih stratejisini şekillendiren bir niteliğe bürünmüştür. Osman Gazi'nin ilk fethi bu rekabet çerçevesinde gerçekleştiği gibi, önemli çarpışmalar ve ilk şehitler de yine bu çatışmaların içinde meydana gelmiştir. İnegöl Tekfuru ile olan çekişme çalışmamızın kapsadığı dönemin sonuna kadar artan bir şiddette devam etmiştir. Hatta Osman Gazi'nin fetihlerini taçlandıran ilk hutbe de İnegöl'ün zaptından sonra gerçekleşmiştir.

İnegöl Tekfuru ile olan çatışmasında Osman Gazi, bir denge unsuru olarak Bilecik Tekfuru ile olan işbirliği ve ittifakı kullanmıştır. Bu ittifak İnegöl'e karşı esaslı bir koruma kalkanı vazifesi görmüştür. Bölgedeki konumu güçlendirme süreci boyunca Osman Gazi, hem Bilecik Tekfurunu hem de Bilecik ve civarındaki Hristiyan ahaliyi stratejisi gereği hoş tutmuştur. Söz konusu iyi ilişkileri İnegöl'e saldıracak duruma gelinceye kadar da devam ettirmiştir.

Osman Gazi; Söğüt-Domaniç hattının ortasında yer alan Bozüyük ve çevresine özel önem vermiştir. Bozüyük Ermeni Beli'nin başlangıcında bulunan bir yerdir ve Osman Gazi ile İnegöl Tekfurunun nüfuz mücadelesi yaptıkları alan olarak karşımıza çıkar. Bozüyük aynı zamanda Osman Gazi'nin Kumral Baba'ya verdiği ile ilk Osmanlı vakfının bulunduğu yerdir.

Karacahisar'ın fethi ile Osman Gazi Germiyan sınırına karşı esaslı bir cephe oluşturmuştur. Bu fetih ile aynı zamanda bölgedeki ekonomik hayat için son derece önemli bir yere sahip olan Eskişehir pazarının güvenliği de sağlanmış olmaktadır.

Osman Gazi'nin bölgede oluşturduğu cazibe merkezi giderek bölgeye doğru bir Türkmen hareketliliğini de gündeme getirmiştir. Osman Gazi, stratejisinin önemli bir parçası olarak civardaki Hristiyan ahalinin de gönlünü hoş tutmuştur. Klâsik dönemdeki "istimâlet" politikasının temellerinin Osman Gazi'ye kadar uzandığını söylersek sanınız çok iddialı bir söz söylememiş oluruz.

Sakarya Nehri ötesine sadece ganimet sağlamak amacıyla gerçekleştirilen sefer birkaç yönlü yarar temin etmiştir. Osman Gazi bir yandan kaynakları zengin olan bir alana adım atarken, gelecekte bu yöndeki fetihlerin zeminini hazırlamıştır. Bu sefer ile aynı zamanda gaziler için hatırı sayılır bir "doyumluk" temin edilmiştir.

Bilecik ve hemen ardından Yarhisar ve İnegöl fetihleri Osman Gazi'nin bölgedeki hâkimiyetini tartışılmaz biçimde perçinleyen hamleler olmuştur. Bu fetihler Osman Gazi'yi bir "Uc Beyi" durumundan "Han" konumuna getirmiştir. Böylelikle artık karşımızda kendi adına hutbe okutan, kanun koyan bir "Han" bulunmaktadır.

Bu hamleleri elde ettiği nüfuz bölgesini eski Türk geleneğine göre taksim etme izlemiştir. Bütün bunlara ek olarak Karacahisar'a başkent nizamı vermiş ve artık devletin temellerinin atıldığı bir yapılanmayı ortaya koymuştur.

Bütün bunlarla 1299'da Karacahisar etrafında şekillenmiş ve gözü batı ufuklarında olan düzenlemeyi Osmanlı Devletinin kuruluş temelleri olarak selamlıyoruz.

Çalışmamız temel olarak alan çalışmasına dayanmıştır. Bu çalışmalarda Söğüt-Domaniç yaylak-kışlak güzergâhı, Sakarya Ötesi sefer güzergâhı, Karacahisar şehri sivil yerleşim alanı gibi konularda elde ettiğimiz bulgular bilim dünyasının dikkatine ilk kez sunulacak ve çalışmamızı ayrıcalıklı kılan noktalardır.

BİBLİYOGRAFYA

Ahmedî; Dâstân ve Tevârih-i Mülûk-i Âl-i Osman, (Düz: Çiftçiöğlu Nihal Atsız), Türkiye Yay, İstanbul, 1949.

Ahmed bin Mahmud; Selçuk-Name (Haz. Erdoğan Merçil), c.II, İstanbul, 1972.

Akdağ, Mustafa; Türkiye'nin İktisadi ve İçtimai Tarihi I, (1243-1453), İstanbul, 1995.

Algül, Hüseyin; "Osman Gazi'nin Oğlu Orhangazi'ye Nasihatları" Osman Gazi ve Dönemi Sempozyumu Bildirileri, Bursa, 1996, s.99-104.

Artuk, Cevriye; "III. Keyhüsrev ve Sahte Selçuklu Sultanı Cimri Adına Kesilen Sikkeler", Malazgirt Armağanı, Ankara, 1972, s.287-296.

Aşıkpaşazade Ahmed Âşîki; Tevârih-i Âl-i Osman (düz: Çiftçiöğlu Nihal Atsız), Türkiye Yay. İstanbul, 1949.

Aydın, Filiz; "Sinop Alaiye (Pervane Süleyman) Medresesi" Vakıflar Dergisi, c.X (1973) s.251-271.

Barthold, Vasiliy W; "İlhanlılar Devrinde Mali Vaziyet", Türk Hukuk ve İktisad Tarihi Mecmuası, c.I (1931) s.135-159.

Barkan, Ömer Lütfi; "İstila Devirlerinin Kolonizatör Türk Dervişleri ve Zaviyeler", Vakıflar Dergisi, c.II, Ankara, 1942.

Barkan, Ömer Lütfi-Merçilî, Enver; Hüdavendigâr Livası Tahrir Defterleri I, TTK Yayını, Ankara, 1988.

Baykara, Tuncer; "Anadolu'nun İlk Türk İskânında Kaleler", XII. Türk Tarih Kongresi (12-16 Eylül 1994), Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK, Ankara, 1999, c.III s.663-669.

Baykara, Tuncer; "Osmanlılar ve Şehir Hayatı", XIII. Türk Tarih Kongresi (4-8 Ekim 1999), Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK, Ankara, 2002, c.III s.1923-1932.

Bayram Mikail; Anadolu Selçukluları Devrinde Genç Kızlar Teşkilatı Baciyanı Rum, Konya, 1986.

Bayram, Sadi-Karabacak, Ahmet Hamdi; "Sahip Ata Fahrü'd-din Ali'nin Konya İmaret ve Sivas Gökmedrese Vakfiyeleri, Vakıflar Dergisi, c.XIII (1981) s.31-62.

Cahen, Claude; Osmanlılardan Önce Anadolu'da Türkler, (çev: Yıldız Moran) İstanbul, 1979.

Doğru, Halime; XVI. Yüzyılda Eskişehir ve Sultanönü Sancağı, Odunpazarı Belediyesi Kültür Yayınları-5, Eskişehir, 2005.

Gibbons, H.Adams; Osmanlı İmparatorluğunun Kuruluşu, (çev: Ragıp Hulusi), İstanbul, 1928.

Imber, Colin; "İlk Dönem Osmanlı Tarihinde Düstur ve Düzmece" Söğüt'ten İstanbul'a içinde 2. Baskı, Ankara, 2005, s.39-71.

İbn Bibî; Selçuknâme, Terc. Mükrimin Halil Yinanç, Haz. Refet Yinanç Ömer Özkan, Kitabevi, İstanbul, 2007.

İnalcık, Halil; "Osmanlı Devletinin Kuruluşu problemi", Doğu-Batı Makaleler I, 3. Baskı, Ankara, 2006.

İnalcık, Halil; Doğu Batı Makaleler II, 1. Baskı, Ankara, 2008, Doğu Batı yayınları.

İnalcık, Halil; Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar I, İstanbul, 2009, Türkiye İş Bankası yayınları.

İnalcık, Halil; "Osmanlı Devleti'nin Doğuşu Meselesi", Söğüt'ten İstanbul'a, (Der: Oktay Özel- Mehmet Öz), s.225-232.

İzgi, Özkan; Uygurların Siyasi ve Kültürel Tarihi (Hukuk Vesikalarına Göre), Ankara, 1987.

Kafesoğlu, İbrahim; "Selçuklular", İ.A. c.X, Ankara, 1993, s.353-416.

Karasu, Cezmi; Osmanlı Beyliği'nin Kuruluş Dönemi ve Osman Bey, Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir, 1997.

Karasu, Cezmi; " Osmanlı Vakayinamelerindeki Soy kütükleri Hakkında Notlar", Türkler, c.9, Ankara, 2002, s.89-98.

Kayaoğlu, İsmet; "Turumtay Vakfiyesi" Vakıflar Dergisi, c.XII (1978), s.91 - 112.

Kaymaz, Nejat; "Anadolu'da Moğollar Adlı Bir Yazı Dolayısıyla" DTCF Dergisi, XXVI/3-4 (1968), s.135-155.

Kaymaz, Nejat; Pervane Muinüddin Süleyman, Ankara, 1970.

Koca, Salim; Anadolu Türk Beylikleri Tarihi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, Trabzon, 2001.

Köprülü, Fuad ; "Baba" mad, İA., c.II, İstanbul, 1993, s.165 -166.

Köprülü, Fuad; Türk Edebiyatında İlk Mutasavvıflar, 4.bs., Ankara, 1981.

Köprülü, Fuad; Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu, TTK, Ankara, 1994.

Langer, William l.-Blake, Robert P; " Osmanlı Türklerinin Doğuşu ve Tarihsel Arka Planı" Söğüt'ten İstanbul'a (der: Oktay Özel- Mehmet Öz), İmge Kitabevi, Ankara, 2005, s.177-224.

Müneccimbaşı, Ahmet Dede; Camiüd-düvel, (Selçuklulara Ait Kısım) (Çev: Hasan Fehmi Turgal), İstanbul, 1934.

Necipoğlu, Nevra; "Türklerin ve Bizanslıların Ortaçağda Anadolu'da Birliktelikleri (11. ve 12. Yüzyıllar)", Cogito, (Güz 2001), YKY Yayınları, İstanbul.

Mehmed, Neşri; Kitab-ı Cihan-Nümâ Neşri Tarihi, (yay: Faik Reşit Unat, Prof.Dr.Mehmed Altay Köymen), c.I, TTK, Ankara, 1987.

Ocak, Ahmet Yaşar; XIII. Yüzyılda Anadolu'da Baba Resül Babailer İsyanı ve Anadolu'nun İslâmlaşması Tarihindeki Yeri, İstanbul, 1980.

Ocak, Ahmet Yaşar; Kalenderîler (XIV-XVII Yüzyıllar) Ankara, 1992.

Pachymeres, Georgios: Bu eser ve eserle ilgili çalışmalar Ek-2'de gösterilmiştir.

Sevim, Ali; "Cimri Olayı Hakkında Birkaç Not" , Belleten, XXV/97 (1965), s.63-74.

Sevim, Ali-Yücel Yaşar; Türkiye Tarihi (Fetih, Selçuklu ve Beylikler Dönemi), TTK, Ankara, 1989.

Sümer, Faruk; "Ağaç-Eriler", Belleten, XXVI/103, (1962), "Anadolu'da Moğollar" Selçuklu Araştırmaları Dergisi, c.I. (1969), s.521-528.

Sümer, Faruk; Oğuzlar, 3.bs., İstanbul, 1980.

Sümer, Faruk; Yabanlu Pazarı, Selçuklular Devrinde Milletlerarası Büyük Bir Fuar, İstanbul, 1985.

Spuler, Bertold; İran Moğolları, (Çev: Cemal Köprülü), 2.bs., Ankara, 1987.

Şimşirgil, Ahmet; Kayı (Birincil Kaynaklardan Osmanlı Tarihi), Tarih Düşünce Kitapları, İstanbul, 2005.

Şükrullah; Behcetüttevarih, (Çev. Nihal Atsız), Türkiye Yayınevi, İstanbul, 1949.

Temir, Ahmet; Kırşehir Emiri Cacaoğlu Nureddin 1272 Tarihli Arapça ve Moğolca Vakfiyesi, Ankara, 1959.

Turan, Osman; "Selçuklu Kervansarayları", Belleten, X/39 (1946), s.471-496.

Turan, Osman; "Celaledin Karatay Vakıfları ve Vakfiyeleri" Belleten, XII/45 (1948), s.17-172.

Turan, Osman; Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi, 2.bs., İstanbul, 1984.

Turan, Osman; Türkiye Selçukluları Hakkında Resmî Vesikalar, 2.bs., Ankara, 1988.

Turan, Osman; "Keyhüsrev II" mad. İA., c.VI., s.620-629.

Togan, Zeki Velidi; "Moğollar Devrinde Anadolu'nun İktisadi Vaziyeti", Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, c.I (1931), s.1-41.

Togan, Zeki Velidi; Umumi Türk Tarihine Giriş, 3.bs., İstanbul, 1981.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; Osmanlı Devleti Teşkilâtına Medhal, TTK, Ankara, 1988.

Yaltkaya, Şerefeddin; "İlhaniler Devri İdari Teşkilatına Dair Nasirüddin Tusi'nin Bir Eseri", Türk Hukuk ve İktisat Tarihi Mecmuası, c.II. (1939), s.7-19.

Yücel, Yaşar; XIII-XV. Yüzyıllar Kuzey-Batı Anadolu Tarihi:
Çoban-Oğulları, Candar-Oğulları Beylikleri, TTK, Ankara, 1980.

Witteck, Paul; Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğuşu, (çev. Fatma
Berktaş), Kaynak Yayınları, İstanbul, 1985.

Witteck, Paul; "Anadolu'da Bir İlhanlı Kitabesi", Türk Hukuk ve İktisat
Tarihi Mecmuası, c.I (1931), s.161-164.

EKLER

EK-1

İZNİK KUŞATMASI HAKKINDA

Artık Osman Gazi; Karacahisar'ın Eskişehir'in İnönü'nün Bozüyük'ün Bilecik'in -ve tabii ki Söğüt ve Domaniç'in - İnegöl'ün, Kulaca'nın, Yenisehir'in, Yarhisar'ın Göynük'ün, Taraklı'nın, Mudurnu'nun, Harmankaya'nın efendisidir. Başlangıçta batıya yönelik Bilecik Söğüt-Domaniç cephesi yerini geniş bir egemenlik alanına bırakmıştır. 1300'lü yılların başlarında Osman Gazi; egemenlik alanını batı yönünde geliştirmiş ve geliştirmekte olan bir uc beyidir. Ve artık başlangıçtaki büyük hedefi İznik'e yönelmenin zamanı gelmiştir.

İznik, 1204-1261 yılları arasında Bizans İmparatorlarına başkentlik yapmıştı. IV. Haçlı Seferi sonucunda başkent İstanbul'da (Constantinopolis'te) Latin işgali başlayınca İmparator İznik'e taşındı. 1061 yılında ise Selçukluların da desteğiyle imparator tekrar İstanbul'a geri dönmüştür. İmparatorun İznik'teki son yılları Osman Gazi'nin henüz doğduğu, Ertuğrul Bey'in Söğüt ve Domaniç'te uc beyi olarak bulunduğu döneme karşılık gelmektedir.

İznik, Bizans İmparatorluğunda (İskenderiye Kudüs Antakya ile birlikte) en prestijli kilise merkezlerinden birisi idi. Muhtemelen bu nedenle Anadolu'nun Türklerce Malazgirt sonrası fethinde ileri harekâtın en önemli hedefi olmuştur. Çevresindeki Türkmen yerleşimi ile kısa sürede Türklerin eline geçmiş ve burada 1075 yılında Selçukluların başkenti meydana getirilmişti. İznik'in Türklerin elindeki ilk devri çok uzun sürmedi ve I.Haçlı seferi sonunda İznik tekrar Bizans'a döndü. Fakat bu tarihten sonra İznik'i tekrar elde etme hayali yakın yerlerde hüküm sürmekte olan Türklerin zihninden hiç silinmemiştir. Elindeki kaynakların yetersizliği nedeniyle Costantinopolis'i ele geçirmeyi düşünen Osman Gazi'nin doğal hedefi İznik olacaktır. Çalışmamız boyunca Osman Gazi'nin gerçekleştirdiği harekât ve fetihlerden anladığımız kadarıyla en temel hedefin İznik olduğu çok açıktır. İznik'i elde etme hedefi için son derece dikkatli ve adım adım hareket eden Osman Gazi'nin ömrü bu fethi görmeye yetmemiştir. Ama fetih için sağladığı alt yapı İznik'in ve daha batıdaki sonraki fetihlerin temelini oluşturmuştur.

Osman Gazi'nin İzniğe doğrudan saldırmak yerine İznik'i zayıf düşürebilmek amacıyla uzun sürecek bir kuşatma politikasını tercih ettiğini görüyoruz. Böylelikle Osman Gazi az bir kuvvet ile İznik'i güçsüz düşürmenin yolunu bulmuştur. Kuşatmanın en önemli ayağı kuşkusuz Taz Ali (bazı kaynaklarda Draz Ali) komutasındaki bir birliğin yaptığı kule kuşatmasıdır.

Taz Ali Hisarı'nın olduğu yerden İznik

Böylelikle İznik'e hâkim tepenin yamaçlarında oluşturulan havale kulesi ile İznik'in giriş çıkışları kontrol altına alınmış bulunuyordu. Bu bunalıcı kuşatma sonucta İzniklilerin başkent İstanbul'dan yardım istemeleriyle ve bunun sonucunda çıkacak olan Koyunhisar (Bafeos) savaşıyla sonuçlanacaktı.

Taz ali (Draz Ali)pınarının bulunduğu kayalık

"... İznik ol zamanda gayet sarp ve mu'teber ve galebe şehir idi. Dört yanı sazlık ve bataklık idi. Şöyle kim, adam yöresine varırmaz idi. Hem içinde adam galabalık idi. Şöyle rivayet iderler kim, dört kapısı var idi. Her kapusından bin alaca atlu kâfir çıkardı. Girü kalan renkli atı ana göre kıyas idgil, nice galebe şehir idi. Ol vakit kim gaziler iyüyidi her biri bir ejdardayidi eğer adam başına bin kâfir gelse yüz döndürmezlerdi. İtikadları muhkem idi. Hak teala anlara fırsat virürdi. İtikadları berakatında. Gelüp İznik'ün dayiresin yagma itdiler. Kâfirleri nice kez çıkdılar, uğraştılar. Hak teala gazilere fırsat virüp kâfirleri sıyup hisara koydular. Gördüler kim ceng ile alınmaz; dört yanı sur. Hiç katına adam varırmazdı. Vardılar Yenişehir'den yana olan tag divarında bir havele kal'a yaptılar. Ol kalanun içinde adamlar kodular. ol zamanda Taz-Ali dirlerdi, bir dilaver var idi. Gayet bahadır pehlüvan idi. Ana kırk kişi koşuk ol hisara koyup İznik'e havale kodular. Şimdiki halde ol hisarcuga Taz-Ali Hisarı dirler. Ve hem üstin yanında bir yüksek kaya vardır. Anun dibinde bir sovak pınar dahi vardır, ol pınara dahi Taz-Ali Pınarı

dirler. Andan sonra kâfirler zebun olup hisarda oturdular. Gaziler dahi daima seyirdip içerden adam çıkartmaz oldular. Taşradan dahi kimse gelimez oldu. Bir nice zaman bu hal üzere kalup oturdular..."¹³¹

...Akıbet kâfirler bir gün fırsat bulup İstanbul tekvırına adam dönderüp hallerin arz eylediler. Üzerimüze Türk geldü, bizi zebun itdi, Taşra çıkartmaz oldu, Aciz kaldık. Eger bize dermanun var ise eyle yohsa bizi zebun etdi. Oglumuzla kızımızla esir iderler veyahud açlıktan kırılırız, eger derman etmezsenüz didiler. Zira kim ol vakit İznik'e dahi İstanbul tekvırı hükm iderdi. Çünkü İstanbul tekvırı bu hale vakıf oldu, hayli gemiler cem idüp içine çok leşker koyup göndürdiler kim varalar gazileri İznik üzerinden ayıralar. Hem bir itimad itdüğü ademin bile göndürdi. Gemilere girüp azm idüp gittiler kim varalar Yalak ovasına çıkalar, andan İznik üzerine varalar, gazileri gafilün basalar. Bunlar bu yana bu kavli itdükle, meger ki gazilerün dahi bu casusu var idi. Kâfir leşkerine gönderüp nireye çıkacagun haber alup bilüp can atup geldi. Gazilere haber itti andan gaziler dahi yürütüp geldiler, ol kâfirleri çıkacak kenarda pusuya girüp pinhan olup durdılar kâfirlere dahi gemilerden sürüp varup ol Yalak ovasında ol kenara iskele vurup bir gece çıkmaga başladılar, kara yire dökildiler. Her biri atların ve esbabların çıkarmaga çalışırken gaziler dahi gafilin Allah'a sığınup tekbir getirüp cümle yağmaya hamle idüp at salup kâfirler üstüne koyulup kılıc urdılar. Heman dem kâfirleri birbirine kattılar. Şöyle kırdılar kim vasfını bir Allah bilür denize dökilüp gark oldular ki başına devleti olan gemiye girebildi. Mahassal-ı kelim, kâfirün çoğu helak oldu. Sehelcesi başları kayısı oldu. Hemen gemi içümde olanlar gemilerin olup kaçın gitmek ardınca oldular istanbul'a gelüp tekvıra haber virdiler. Tekvir bu haberi işidüp haylü melul oldu. Çok cez' u fez eyledi ve illa elinden ne gelür sabr idüp karar itdi. Çar u naçar oldu. Bu yanadan İznik kâfirlerine haber ilişecek ki tekvırı sındı, anlar dahi çok ağlaşup yas iddiler akıbet tanışup anı tedbir eddiler kim kaçalar. Kaçanlar kaçdı, kaçmayanlar kalaya virüp mut'i olalar. Hem öyle edip kalayı gazilere virdiler. Gaziler dahi alup toyum oldular. Çünkü İznik'i aldular, bu kez Yalak Ovasına doluşdular. Zira kim ol vakit bu Yalak Ovası sarp daglar ve sarp hisarlar idi. Ve hem bî-nihaye iller ve vilayetler ve şenlik yirler idi..."¹³²

"...Çünkü Osman Gazi, Bilecüğü ve Yar-Hisarı ve İnegöl'ü ve Yeni-şehiri tevâbiyle ve levâhikiyle feth itdi, andan sonra ikdâm idüp varub İznik

¹³¹ Anonim Tevârih-i Âli Osman, (Haz: Nihat Azamat), İstanbul, Marmara ün. Yay. ,1992. s.11

¹³² Anonim, s.11-12

şehrine seğirdim idüb İznik'in yolların kesüb şehre taşradan nesne girmez oldu. Kızlık olub şehir halkı bunalub gölden, uğrılaysın, İstanbul'a mededci gönderüb istimdat itdiler. İstanbul'dan yardım gönderdiler. Osman, Gazilere eytdi: İstanbul'dan bî-kıyas leşker geleyörür. Eğer ayrılırsavuz , üzerimize hücum idüb etrâf Rum'ınun kâfirleri bize şir-gir olurlar. Bu gelen kâfirlerün sınmasına bir çare olsa didi. Gaziler eytdiler : "bizüm âdemimiz azdur. Biz dahi Sultan Alaüd-Dîn-i sâni'den istimdat idelüm" diyüb fi'l-hâl Konya'ya âdem gönderdiler. Fetihlerin bildirüb olacak ihdası ilam itdiler. Sultan Alâüd-Dîn-i sâni bu haberleri işidüb şâd olub cüşe gelüb tabl , alem, kılıç ve at hil'at virüb Buyurdu ki " Sahibün Kara-Hisar'dan bir nice bin halk muavenete varalar" Sultan'a giden âdem dahi gelmedin, İstanbul'dan kâfir gelüb Dil'den geçmeğe başladı. Kâfirler Türki kaçdı deyü gaflet ile oturırken Osman Gazi Yalak-Hisar'undan dil alub kâfirlerün gafletün bilüb Dil'den geçenlerün üzerin urub dün baskunin idüb basub ba'zın kılıcdan geçürüb ve ba'zın denize gark idüb ve geçmiyenleri dönüb İstanbul'a gidüb gaziler ganâimle muğtenim olub İznik fethine mukayyed olmayub heman cemaatlerine beşâret haberin gönderüb makarr-ı izzete irişmeğe niyyet idüb göçüb gitdi. Validesi ve müteallikatı Osman Gazi'ye bir-iki göc istikbâl idüb gelüb buluşdılar. İttifak, ol esnâda ikindü vaktında Sultan Alaüd-Dînî sâni'den tabl ve alem ve bir at ve bir kılıç ve hilat-i şâhâne yitişdi. Hemandem erbâb-i dîvân ve erkân-ı ayân'ı ârâste idüb divân-ı sultânî'yi müretteb klub, Osman Gazi izzet-içün anası ayağın durgurub nevbet urulunca ayağın turub ber-kaide-i şâhâne ve kanun-ı emirane nevbet-i Osmanî uruldu...¹³³

Neşri ise hutbeyi Koyunhisar Savaşı'ndan sonraya koyar ve hutbenin okunma gerekçesiyle ilgili başka bir kurgu sunar:¹³⁴

"...Osman'a bütün tabl ve âlem gelince, ganimetin beşte birini ayırarak sayısız hediyelerle Konya'ya gidip; Sultan Alâeddîn'i ziyaret etmek, bağlılığını sunmak ve vâliyetliğini elde etmek istedi. Çünkü Sultan Alâeddîn Keykubad bin Feramürz'ün oğlu yoktu. Bu nedenle Osman'ı oğlu yerine görerek tabl, alem ve kılıç göndermişti. Osman Gazi Sultan Alâeddîn zamanında bağımsızlığını kazanmışsa da Sultana

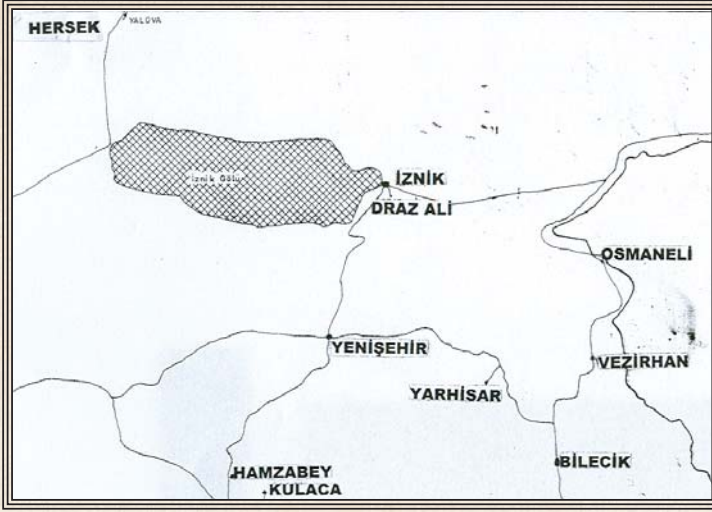
¹³³ Neşri, s.106-107

¹³⁴ Neşri, s.109-111. "Ve bil cümle çünkü Osman' a tabl ve alem geldi, ol dahi mal-i ganimetten humsın çıkarub tuhf-i bi-hadd ve hedâyâ-yı bila-nihaye birle kast etdi ki Konya'ya varub Sultan Alâeddîn'i Saniye buluşub safayî himmetin alub velî'ahdi ola. Zira bu Sultan Alaaddin Keykubad bin Feramürz'in oğlu yoğ idi. Osman'ı heman verine görüb tabl ve alem ve kılıç göndermişti. Osman Gazi dahi Sultan Alâeddin zamanında eğerçi neva istiklal bulmuşdı; lakin edebe riayet idüben hutbeyi ve sikkeyi yine Sultan Alâeddin adına kılmışdı. Çünkü Osman esbabın tehiye etdi ki Sultana gide, ol esnada haber geldi ki Sultan Alâeddin ahrete intikal etdi. Oğlu kalmadı; ecilden yerine vezin Sahib geçdi. Osman âni işidüb el hükmüllâh il aliyül-kebir diyüb hemandem buyurdi: Karacahisar'a Dursun fakih'i hem kadı ve hem katib itdiler. Zira bu Dursin fakih bir aziz kişiydi. Halka imamet ederdi. Edebali'yle dahi aşina idi. Ve Karacahisar'a dahi Germiyan'dan ve gayriden hayli müslümanlar gelüb senlenmişti. Evvel hutbe Osman Gazi adına ki okundu Karacahisar'da okındı.: bazılar eydür. Sultan Alâeddin'den tabl ve alem gelmesi Bilecik fethinden nice yıllar mukaddemdir. Karacahisar alındığı vakt Ak-temürle gönderdi dediler..."

hürmetinden hutbede ve sikkede onun adını zikretmeye devam etmişti. Tam Sultan'a gitmek için hazırlandığı sırada Sultan Alâaddin'in vefat ettiği haberi Osman Gazi'ye geldi. Oğlu kalmadığı için yerine vezir Alâaddin Sahip geçti. Osman bunu duyunca "Allah'ın büyük hükmü" diyerek Karacahisar'a Dursuh Fakih'i kadı ve hatip tayin etti. Bu Dursun Fakih aziz bir kişiydi. Halka imamlık ederdi. Edebalı ile tanışıklığı vardı. Ve Karacahisar'a da Germiyan'dan ve başka yerlerden pek çok Müslümanlar gelmiş ve burayı şenlendirmişlerdi. Osman Gazi adına ilk hutbe Karacahisar'da okundu. Bazıları Sultan Alâaddin'den tabl ve alem gelişinin Bilecik fethinden çok önce olduğunu; Karacahisar alındığı zaman Ak-temür ile gönderildiğini söylerler..."

EK-2

PACHYMERES VE ESERİ HAKKINDA

Georgios Pachymeres 1241/1242'de doğmuştur. Pachymeres'in hayatı hakkında eserinin girişinde verdiği bilgi dışında detaylı bilgimiz yoktur.¹³⁵ Yazar, Συγγραφικαὶ Historiαι adlı eserine; 'Γεώργιος Κωνσταντινουπόλιτης τὸ ἀνέκαθεν'¹³⁶ yani Konstantinopolis kökenli Georgios kelimeleriyle başlamıştır. Yazarın, İznik doğumlu olmasına karşın kendisini Konstantinopolis¹³⁷ kökenli olarak tanımlaması, IV. Haçlı

¹³⁵ Συγγραφικαὶ Ιστορίαι

¹³⁶ Georges Pachymères Relations Historiques, IIe Edition, Introduction et notes par A. Failler, traduction française par V. Laurent, Paris 1984, s. 23; Georgii Pachymeris de Michaelis et Andronico Palaeologis Libri Tredecim, recognovit Immanuel Bekkerus, Volumen Prius, Bonnae, Impensis Ed. Weberi, 1835, s. 11.

¹³⁷ Pachymeres, eserinin tamamında ifade ve tamlamalarda Attiki Yunancasını kullanmıştır.

Seferinde Konstantinopolis'in Latinlerin eline geçmesiyle buradan İznik'e kaçan bir aileden geldiğini düşündürmektedir.¹³⁸

1261 yılında Konstantinopolis'in Haçlılardan geri alınmasıyla Pachymeres başkente gitmiş ve burada bir süre kalmıştır. Pachymeres, Konstantinopolis'te bulunduğu sırada megas logothetes¹³⁹ Georgios Akropolites'in öğrencisi olmuştur. Başkentte öğrenci olduğu süre içinde mantık, retorik, Öklid Matematiği ve Aristoteles Felsefesi gibi konularda eğitim almıştır. Pachymeres, 20'li yaşlarda ruhban sınıfına girmiş, ilk olarak Aya Sofya'da diyakozluk yapmış ve kilise hiyerarşisinde hızlı bir şekilde ilerlemiştir. 1265 yılında notarios¹⁴⁰ olan Pachymeres, 1277 yılında didaskalos tou apostolou¹⁴¹, 1285 yılında hieromnemos¹⁴², 1285'ten sonra ise aynı zamanda hem protekdikos¹⁴³ hem de dikaio-phylaks¹⁴⁴ görevlerinde bulunmuştur. Her ne kadar devlet ya da kilise hiyerarşisinde en yüksek mevkilerde bulunmamış olsa da Pachymeres çok sayıda Patriklik ve Saray mensubu ile yakın ilişkiler kurmuştur. Suggrafikai Historiai adlı eserinden anlaşıldığı kadarıyla Patrik XI. Bekkos ve Patrik Antakyalı Theodosios; İmparator VIII. Mikhail Palaiologos'un kız kardeşi Eirene-Eulogia ile dostane ilişkileri vardı. Diğer Bizans tarihçilerinden farklı olarak Pachymeres, Grek-Ortodoks Kilisesinin siyaseti ile yakından ilgilenmiştir. Yazarın Grek-Ortodoks tutumu belirgin olmakla beraber Roma ile Union'u sert biçimde reddetmiştir.

Suggrafikai Historiai adlı eserin 1307 yılında aniden kesilmesi, yazarın 1307'den kısa bir süre sonra öldüğünü düşündürmektedir.

Pachymeres çok eser vermiş bir yazardır. En çok bilinen ve en uzun eseri Suggrafikai Historiai'dır. Bunun dışındaki eserleri ise:

¹³⁸ S.Lampakis, "Some Considerations on the Historiographical Work of Georgios Pachymeris", <http://byzsym.org/index.php/bz/article/view/908/804>, s. 135.

¹³⁹ Μέγας Λογοθέτης: Modern demokrasilerde karşılığı başbakan ya da devlet sekreteri olan unvan, bugün de; yeni seçilen Patriğin resmi mesajını hükümete çeviren kişi olarak kullanılmaktadır.

¹⁴⁰ Νοτάριος (Patriklik Noteri): Roma Dönemi'nde de kullanılmıştır; noter, sekreter ya da tescil ve evrak kayıtları ile uğraşan kişilere verilen unvandır.

¹⁴¹ Διδάσκαλος του αποστόλου: Kilise komünyonlarında Aziz Paulus'un mektupları ve Havariler Tarihi (Yeni Ahid) okuyan ve bunları yorumlayan kişi. Bu unvanın sahibi büyük olasılıkla; Aya Sofya'daki Patriklik Okulu'nda teoloji öğretmenliği de yapıyordu.

¹⁴² Ἱερομνήμων: Patriklik Bazilikasının günlük işlerinden sorumlu, Patrik'in uşağı ve hazineci.

¹⁴³ Πρωτέκδικος: Patriklik hiyerarşisinde altıncı derecede olan kiliseye verilmiş bannaklara dair konulardan sorumlu resmi memur.

¹⁴⁴ Δικαιοφύλαξ: : Kiliseyi ilgilendiren davalar ile uğraşan ve ruhban sınıfı içinden seçilen imparatorluk memuru. Bu unvana sahip olanların kamu hukuku ve kilise hukukunu iyi biliyor olması beklenirdi.

1-Quadrivium; matematik, geometri, astronomi ve müzik konularında geç dönem Bizans bilgisini gösteren tek ciltlik ansiklopedi.

2-Epitome; Aristoteles Felsefesinin on iki kitaplık özeti, orijinal Aristoteles yazmalarını kendi yorumlarıyla birleştirmiştir. Bu eser orijinal bir çalışma olmasa da Aristoteles'in bugün elimizde bulunan yazıları Pachymeres sayesinde günümüze ulaşmıştır.¹⁴⁵

3-Patrik İskenderiyeli III. Athanasios'a ithaf edilmiş Areopagus¹⁴⁶ Pseudo-Dionysios'un yazılarının bir yorumu.

4-1274 Lyon Konsili'nin hemen ardından kaleme alınmış olan Ortodoks dogmalarının tartışıldığı teolojik bir eser.

5-Klasik Yunan hitabet eserleri taklit edilerek kaleme alınmış olan Progymnasmata¹⁴⁷ ve staseis¹⁴⁸ adlı retorik sanatına dair iki alıştırma.

6-Patrik III. Athanasios'a hitaben yazılmış iki mektup.

7-Quadrivium ve Epitome'nin giriş bölümlerinde bulunan şiirler de dahil olmak üzere otobiyografik şiir parçaları ve şiir sanatına dair alışırmalar.

Pachymeres'in en çok bilinen eseri Suggrafikai Historiai 1261-1300 tarihleri için en güvenilir kaynak sayılmaktadır. Eser, Bulgar ve Moğol Tarihi'ne dair kıymetli bilgiler içermektedir. Ancak, Türk Tarihi açısından asıl önemi; Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemine ait tek çağdaş kaynak olmasıdır.

Pachymeres'i diğer Bizans yazarlarından ayıran en önemli özelliği olayları sebep sonuç ilişkisine dayanarak anlatmaya çalışmasıdır.¹⁴⁹ Yazar, eseri arkaik bir tarzda¹⁵⁰ kaleme almış, eserin pek çok yerinde Attiki lehçesini kullanmıştır. Eserde Attiki lehçesinin kullanılması, yazarın aldığı felsefe eğitimi ile açıklanabilir. Çünkü, Attiki lehçesi Yunanistan'ın Attika Bölgesi'ne¹⁵¹ ait olup Platon'un ve Thukydides'in yazı dili olarak geçmektedir. Bu lehçe aynı zamanda zarif bir şekilde az ve öz anlatımı simgeler. Ancak yine de Pachymeres'in anlattıklarının anlaşılması; çoğu

¹⁴⁵ N.J. Cassidy, "A Translation and Historical Commentary of Book One and Book Two of the Historia of Georgios Pachymeres", University of Western Australia, School of Humanities, Classics and Ancient History, 2004; Epitome'nin Latince çevirisi için bkz. P. Becchius, Georgii Pachymeris hieronimemonis, in universam fere Aristotelis philosophiam, epitome, Basel, 1560.

¹⁴⁶ Αρεοπάγος: Atina'daki en yüksek mahkemenin üyesi.

¹⁴⁷ Προγυμνάσματα: Alışırmalar.

¹⁴⁸ Στάσεις: Filozoflar grubu.

¹⁴⁹ Ch. Dendrinos, J. Harris, E. Harvalia-Crook, J. Herrin, eds., Porphyrogenita: Essays in honour of Julian Chrysostomides, London, 2003, içinde, J.R. Macrides, "The thirteenth century in Byzantine historical writing", s. 63-76.

¹⁵⁰ A. M. Talbot, "Pachymeres, George", Oxford Dictionary of Byzantium, vol. 3, s. 1550.

¹⁵¹ Yunanistan'ın Atina'yı da içine alan bir bölgesi.

kez ifadesi anlaşılır olmadığından, bir düşünceden diğerine atlamasından ve genellikle kişileri adlarıyla değil de zamirlerle karşıladığından son derece zor olduğu gibi kelimesi kelimesine bir tercümesini yapmak yalnız güç değil yer yer imkânsız hale gelmektedir.

Eser gelenek olarak, iki bölüme on üç kitaba ayrılmaktadır. Birinci kısım altı kitaptan oluşur ve VIII. Mikhail Palaiologos'un yükselişi ve hükümdarlığı (1259-1282) anlatılır. İkinci kısım yedi kitaptan oluşur ve Andronikos II. Palaiologos'un hükümdarlığının ilk yarısı (1282-1328) anlatılır. Pachymeres, öncelikli olarak din ve siyaset konularıyla ilgilenmiş bunların dışında eserde geleneksel olarak Bizans tarih yazımında yer verilen; dış ülkelerle ilişkiler, ordu ve hanedan ilişkileri gibi konulara da değinmiştir.

Suggrafikai Historiai; Cizvit ve alim olan Pierre Poussinus tarafından Latince'ye çevrilmiş, ilk kısmı (I-VI. Kitaplar) Roma'da 1666'da, ikinci kısmı (VII-XIII. Kitaplar) ise 1669'da basılmıştır.¹⁵² Poussin'in nüshası 1729'da tekrar basılmış, 1835 yılında ise Alman filolog I. Bekker'in ön sözüyle iki cilt olarak yayımlanmıştır.¹⁵³ 1835'teki yayında sadece Roma edisyonunda bulunan basım hataları düzeltilmiş ancak el yazmaları hesaba katılmamıştır. Pachymeres'in eseri ayrıca; A. Karpov tarafından Rusça'ya, L. Cousin tarafından Fransızca'ya çevrilmiştir, bu çevirilerde de I. Bekker'in editörlüğünü yaptığı Poussin'in nüshası kullanılmıştır. Bunlardan başka Suggrafikai Historiai'nin; 1984 yılında Vitalien Laurent tarafından Fransızca'ya çevrilen bir baskısı daha bulunmaktadır. Bu çeviri, Albert Failler tarafından yayıma hazırlanmıştır. V. Laurent, esere ait on üç el yazmasını kronolojik olarak aşağıdaki gibi ayırmıştır;¹⁵⁴

- Monacensis gr. 442 (= A), XIV. yüzyıl, 280x190 mm.
- Vaticanus Barberinianus gr. 198 (=B), XIV. yüzyıl, 285x210 mm.
- Vaticanus Barberinianus gr. 203 (=C), XIV. yüzyıl, 290x203 mm.
- Parisinus gr. 1723 (= b), XV. yüzyıl, 287x204 mm.
- Venetus Marcianus gr. 404 [coll. 899] (=a), XV. yüzyıl, 287x210 mm.
- Hierosolymitanus Timiou Staurou 4, XV. yüzyıl, 363x255 mm.
- Scorialensis I 10, XVI. yüzyıl, 360x250 mm.
- Matritensis 4752 [olim O 22], XVI. yüzyıl, 348x248 mm.
- Tubingensis Mb 13, XVI. yüzyıl (1578), 310x205 mm.

¹⁵² Corpus Venice.

¹⁵³ Corpus Bonn.

¹⁵⁴ Georges Pachymères Relations Historiques, I, s. 23-25.

Matritensis 4818 [olim O 95], XVI. yüzyıl, 198x140 mm.

Vaticanus gr. 1490, XVII. yüzyıl, 324x225 mm.

Atheniensis Gennadiou 40, XVII. yüzyıl, 207x165 mm.

Parisini Coisliniani 138-140, XVII. yüzyıl, 308x203 mm.

V. Laurent'e göre XIV. yüzyıla ait birbirinden bağımsız üç kopya vardır ve bunlar diğer on el yazmasına örnek oluşturmuştur. Bu üç bağımsız kopya A, B ve C ailelerini oluşturur. Bu aileler; XIV. yüzyıla ait Monacensis gr. 442 (A), Vaticanus Barberinianus gr. 198 (B) ve Vaticanus Barberinianus gr. 203 (C) olarak adlandırılan kopyalardan meydana gelir. Ancak, el yazmalarından bazı sayfaların kaybolması ya da kopya edilirken değişiklikler yapılması bunlardan kopya edilen nüshalarda da bozulmaya sebep olmuştur. Dolayısıyla, mevcut hiçbir el yazması tek başına bir metin oluşturmamaktadır. Ayrıca, B ailesinin kopyaları morfoloji ve sentaks açısından diğer ailelerden farklılık gösterirken, C ailesinde bu tip farklılıklar yoktur. Buna rağmen, el yazmaları üzerinde yapılan çeşitli ekleme ve düzeltmelere bağlı olarak C ailesinde de yerler, kişiler ve olayların kronolojisi değiştirilmiştir. Bu nedenle, metin oluşturulurken yukarıda parantez içinde küçük harfle gösterilen kopyalarla A, B ve C ailelerine ait kopyalar karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiş ve birlikte ele alınarak bir metin oluşturulabilmiştir.¹⁵⁵

Pachymeres hakkında toplam sayısı onu geçmeyecek ansiklopedi maddesi yazılmıştır. Fakat bunların çoğu, ana hatları Krumbacher ve Hunger tarafından çizilmiş olan anlatımın¹⁵⁷ tekrarı niteliği taşır ve her zaman hatasız da değildirler. Palaiologoslar döneminde gerçekleştiği varsayılan edebi rönesans'ta Pachymeres'in önemli bir yeri olduğu kabul edilmişse de; en çok bilinen ve en uzun eseri hakkında sistematik bir araştırma yapılmamıştır. Osmanlı Devleti'nin kuruluşu açısından son derece önemli olan bu eserin başlığı bile XIII. yüzyıl Bizans tarih yazıcılığı açısından uc bir noktada bulunmaktadır.¹⁵⁸ Eserin V. Laurent tarafından yapılan ve modern tarihçiler tarafından en çok kullanılan Fransızca çevirisinde her ne kadar başlık olarak Relations Historiques; Türkçe karşılığı ile 'Tarihi İlişkiler' kullanılmış olsa da eserin Yunanca başlığı, Fransızca çeviriden farklı bir anlam taşıyan

¹⁵⁵ A ailesine örnek oluşturan el yazmasında defter 12'nin (folyo 83-90) önemli iki sayfası değiştirilmiş dolayısıyla A'nın bütün kopyaları bozulmuştur. Failler, s. 25.

¹⁵⁶ Failler, s. 26-32.

¹⁵⁷ Krumbacher, Geschichte der byzantinischen Literatur von Justinian bis zum Ende des oströmischen Reiches, Munich 1897, 288-291; Hunger, Die hochsprachliche profane Literatur der Byzantiner, Munich, 1978, s. 447-453.

¹⁵⁸ S. Lampakis, s. 135.

‘Συγγραφικαὶ Ἱστορίαι’ dır. Bu tip bir başlığın başka hiçbir Bizans kaynağında kullanılmamış olması ilginçtir. Pachymeres'in eseri için seçtiği ‘Συγγραφικαὶ Ἱστορίαι’ başlığı; bir ‘yazar’ gibi kesinlik ve doğrulukla anlatmak anlamına gelen Platon’a ait bir söz öbeği olan “συγγραφικός ἐρεῖν”¹⁵⁹ i çağrıştırmaktadır.¹⁶⁰ Yazarın felsefe eğitimi görmüş olması ve Platon'un eserleri üzerine çalışmasının bu başlığı seçmesinde etkisi olabilir. Pachymeres'in eserin çeşitli yerlerinde kendinden ‘ὁ συγγραψάμενος’, ‘ὁ συγγράφων’, ‘ὁ συγγραφεὺς’ ve benzeri ifadelerle söz etmesi, yazarın bu başlığı tesadüfen seçmediğini göstermektedir. Çünkü, kullandığı bu kelimelerin hepsi yazar anlamına gelmektedir. Şu halde Suggrafikai Historiai, ‘Yazarın Tarihleri’, ‘Yazarın Anlatıları’ anlamına gelebilir.¹⁶¹ Ayrıca, yazar eserde bizzat tanıklık ettiği olayları anlatacağını belirtiyor, esere ‘Yazarın Tarihleri’ anlamına gelen bu başlığı koyması bir anlamda anlattığı olayların kesinliğinden, doğruluğundan emin olduğunu ya da kesinlik konusunda iddialı olduğunu göstermektedir. Açıktır ki yazar, ‘kendi tarihi’ni yazmayı hedeflemiştir ve çevirilerde de yazarın seçtiği başlığın eserin çevrildiği dile yansıtılması konusunda dikkatli olunması gerekmektedir. XIII. yüzyıla ait en güvenilir kaynaklardan biri sayılmasına rağmen Pachymeres'in objektifliğinden ya da kesinliğinden şüphe etmek mümkündür, yazar zaman zaman kendi fikirlerini açığa vurmaktadır.

Pachymeres eserinde olayları kaydederken benzetme¹⁶² konusunda özellikle hassasiyet göstermiş olmasına rağmen pek çok yerde doğüstü güçlere, olağanüstü olaylara ve hurafelere yer vermiştir.¹⁶³ Bu durum Bizans tarih yazıcılığında olağan sayılmaktaysa da yazarın anlattığı olaylara eleştirel yaklaşmak gerektiği açıktır.

Pachymeres; imparatorun sefere çıkması, önemli savaşlar, imparator değişiklikleri gibi olaylar için tarih vermiştir. Yazar, olayları çoğunlukla Attiki takviminin aylarında değişiklik yaparak vermiş, yer yer

¹⁵⁹ Liddell-Scott, Jones, A Greek English Lexicon, seventh edition, Oxford 1959, συγγραφεὺς s. 753.

¹⁶⁰ Ş. Lampakis, s. 135.

¹⁶¹ Ş. Lampakis, s. 136.

¹⁶² Στελῖος Λαμπάκης, Ὑπερφυσικὲς Δυνάμεις, Φυσικὰ Φαινόμενα καὶ Δεισιδαιμονίες στὴν Ἱστορία τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη, s. 77.

¹⁶³ Georges Pachymeres Relations Historiques I, 11:49; II, 8:145; II, 23:181-III, 25:301; XI, 32:452-455; XIII, 21:607-608; Ş. Lampakis, ‘Ὑπερφυσικὲς Δυνάμεις, Φυσικὰ Φαινόμενα καὶ Δεισιδαιμονίες στὴν Ἱστορία τοῦ Γεωργίου Παχυμέρη’, <http://byzsym.org/index.php/bz/article/view/711/629>, s. 77.

'Paskalya'dan sonra ikinci hafta' gibi ifadeler de kullanmıştır.¹⁶⁴ Olayların yıllar ile verilmemesi tarih konusunda belirsizliğe neden olmuştur. Bu nedenle yıl konusunda kesinliğe varılabilmesi için diğer kaynaklarla karşılaştırmalı olarak ele alınmalıdır.¹⁶⁵ Bizanslılar yıllar için **Ετος Κοσμοῦ**¹⁶⁶ ya da **Ετη Γενέσεως Κόσμου κατὰ Ρωμαίους**¹⁶⁷ olarak adlandırılan, dünyanın yaratılışının esas alındığı ve yaratılış için 1 Eylül 5509 (İ.Ö.) ile 31 Ağustos 5508 (İ.Ö.) tarihleri arasının kabul edildiği takvimi kullanıyorlardı. Ayrıca ay ve günler için de Jülyen takvimi kullanılıyordu. Yazarın bu takvimi seçmesi Antik Yunan dönemine duyduğu özlem ile açıklanabilir. Ancak, önemli olan Attiki takvimindeki ayların karşılığını bulabilmektir. Attiki takvimindeki¹⁶⁸ on iki ay şöyledir:¹⁶⁹

- 1-Hekatombaion (Temmuz-Ağustos)
- 2-Metageitnion (Ağustos-Eylül)
- 3-Boedromion (Eylül-Ekim)
- 4-Pyanepsion (Ekim-Kasım)
- 5-Maimakterion (Kasım-Aralık)
- 6-Poseideon (Aralık-Ocak)
- 7-Gamelion (Ocak-Şubat)
- 8-Anthesterion (Şubat-Mart)
- 9-Elaphebolion (Mart-Nisan)
- 10-Mounichion (Nisan-Mayıs)
- 11-Thargelion (Mayıs-Haziran)
- 12-Skirophorion (Haziran-Temmuz)

Pachymeres, Attiki Takvimini birkaç değişiklik ile şu şekilde kullanmıştır:¹⁷⁰

- 1-Hekatombaion (Ocak)
- 2-Lenaion (Şubat)
- 3-Kronios (Mart)
- 4-Boedromion (Nisan)
- 5-Pyantion (Mayıs)
- 6-Maimakterion (Haziran)

¹⁶⁴ Georgii Pachymeris de Michaele et Andronico Palaeologis Libri Tredecim, 1. cilt, s. 50; Georges Pachymères Relations Historiques VI: 35; VII:6-7 X:25.

¹⁶⁵ Bkz. Mihael VIII. Palaiologos'un tahta çıkış tarihi, Georges Pachymères Relations Historiques, 1.s. 114-115.

¹⁶⁶ Dünya yılı.

¹⁶⁷ Romalılarda Dünya'nın oluşumu yılları.

¹⁶⁸ R. Hannah, Greek and Roman Calendars: Constructions of Time in the Ancient World. London, 2005; J. D. Mikalson, The Sacred and Civil Calendar of the Athenian Year. Princeton, 1975.

¹⁶⁹ 1. Έκατομβαιών 2. Μεταγειτνιών 3. Βοηδρομιών 4. Πυανεσιών 5. Μαιμακτηριών 6. Ποσειδεών 7. Γαμηλιών 8. Άνθεστηριών 9. Ελαφηβολιών 10. Μουνυχιών 11. Θαργηλία 12. Σκιροφοριών..

¹⁷⁰ 1. Έκατομβαιών 2. Αθηναίων 3. Κρόνιος 4. Βοηδρομιών 5. Πυανεσιών yerine kullanılmıştır. 6. Μαιμακτηριών 7. Άνθεστηριών 8. Ποσειδεών 9. Γαμηλιών 10. Ελαφηβολιών 11. Μουνυχιών 12. Σκιροφοριών

7-Anthestrion	(Temmuz)
8-Poseideon	(Ağustos)
9- Gamelion	(Eylül)
10-Elaphebolion	(Ekim)
11-Mounychion	(Kasım)
12-Skirophorion	(Aralık)

A ve C el yazmalarında çoğunlukla Attiki takvimi aylarının Jülyen takvimindeki karşılıkları verilmiş ve çevirilerde de bu karşılıklar kullanılmıştır. B el yazmalarında Pynapsion¹⁷¹ yerine iki kez Pyantion kullanılmıştır ki bunlar Failler tarafından doğru olarak nitelendirilmiştir.¹⁷²

Eserin Latince çevirisinde; Pachymeres tarafından aktarılan olayların, müteakip yıllar şeklinde tablosu verilmiştir. Kronolojik olarak anlatılan esas olayın yer yer kesilmesi ve yan olayların anlatılması, aktarılanların sırasını belirlemede güçlük yaratmaktadır. Bu nedenle; Fransızca çeviride, eserde bir bütün meydana getiren bölümlere, içeriklerine uygun tarihler verilmiştir. Böylece, geçmiş ve gelecek ya da gelecek ve geçmiş olayların anlatımındaki belirsizlik giderilmeye çalışılmıştır.

Antik Yunan döneminde kullanılan üç takvimden biri olan Attiki takviminin sistemi ne yazık ki döneme ait hiçbir yazar tarafından tam olarak açıklanmamıştır, bu nedenle de modern araştırmacılar bu takvime şüphe ile yaklaşmaktadırlar. Bu takvim dini festivallerin günlerine göre ayarlanmış olup, tanrıların isimleri ve festival isimleri ay isimleri olarak kullanılmıştır. Takvim, güneş ile ayın hareketleri ve ilişkisine bağlı olarak düzenlenmiştir. Takvimde on iki ay, her ayda 29 ya da 30 gün bulunmaktaydı ve bir yıl 353-355 günden oluşmaktaydı. Dolayısıyla bu takvim, güneş yılından yaklaşık 10 gün daha kısadır. Yaz gündönümünü takip eden yeni ayın ilk görüldüğü gece yılın başlangıcı sayılırdı.

Pachymeres, Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi için önemli bir olay olan Koyunhisar Savaşı'nı¹⁷³ 27 Anthestrion¹⁷⁴ olarak vermiş, yıl vermemiştir. Attiki takviminin sekizinci ayı olan Anthestrion adını,

¹⁷¹ Πρηνεψίων : Apollo onuruna düzenlenen Pianeptia festivalinin yapıldığı, Attiki takviminin dördüncü ayı. Ekim sonu Kasım başına tekabül eder.

¹⁷² failler, 1: s.114.

¹⁷³ Pachymeres'te Koyunhisar, 'Βαφεία' Baphea olarak geçmektedir. Georgii Pachymeris de Michaela et Andronico Palaeologis Libri Tredecim, IV: 25. Bu nedenle savaş 'Bapheos Savaşı' olarak da adlandırılmaktadır.

¹⁷⁴ "Μηνὸς γὰρ Ἀνθεστριῶνος εἰκοστῇ καὶ ἑβδόμῃ", Georgii Pachymeris de Michaela et Andronico Palaeologis Libri Tredecim, IV:25; Georges Pachymères Relations Historiques, IV, s. 359.

Dionysos onuruna kutlanan dört Atina festivalinden birinden almıştır ve doğrudan festivalin adıyla anılan tek aydır. Bu ay çiçek ayı olarak da geçmektedir. Şu halde, Anthestrion ayının Miladi takvimdeki yaklaşık karşılığı Şubat sonu ya da en geç Mart sonudur. Ancak her yıl, yılın başlangıcı tekrar hesaplanmadığı ve yaz dönümünün yeniden başlamasına bağlı olarak özellikleri tekrar gözden geçirilmeyip yıllar devrettiği için bazı yıllarda Anthestrion ayının Miladi takvimdeki yeri Mart ya da Nisan da olabilir. Ayrıca ay yılı güneş yılından 10-13 gün daha kısa olduğu için; birbirini takip eden yıllara düzensiz aralıklarla on üçüncü bir ay eklenmesi söz konusuydu. Bu nedenle de Anthestrion ayının Miladi takvimdeki yeri düşünülenden çok daha değişken olabilir. Ayrıca, archonların istedikleri yıllarda gelişigüzel seçtikleri aylara gün ekleyebilme yetkilerinin bulunması festival takvimi olan Attiki takviminin ay takvimine göre daha uzun olmasına sebep olmaktadır. Dahası, Pachymeres'in Attiki takvimini değişiklikler yaparak kullanması, anlatılan olayların Miladi takvimde hangi aya karşılık geldiğini bulmayı zorlaştırmaktadır. Eserde Koyunhisar Savaşı'ndan bahsedilen kısımda "Meyvelerin toplanması gerektiği zaman, böylece bütün ülkede büyük kötülüklerin başladığı dönem oldu, bazıları ele geçirildi, bazıları öldürüldü, bazıları kaçarak kötü kaderlerini gittikleri kalelere emanet etti." denilmektedir, "meyvelerin toplanması gerektiği zaman" tarihi belirlemek açısından bize ipucu verebilir. Ancak burada Pachymeres hangi meyveden bahsetmektedir? Anthestrion ayı, Dionysos onuruna kutlanan festivallerden biriyle ilgilidir, Dionysos'un şarap tanrısı olması, Pachymeres'in üzümünden bahsettiğini düşündürülebilir. Dolayısıyla Anthestrion ayı, bağ bozumunun denk düştüğü Eylül ayı da olabilir.

Pachymeres, genellikle olayları kronolojik sıraya göre vermesine rağmen zaman zaman geçmiş ve gelecek olayların yerlerini karıştırmaktadır. Dolayısıyla, olayların sırasına dayalı bir tahmini tarihlendirmenin ne kadar kesin olacağı titizlik ile değerlendirilmelidir.

Bizans tarih yazarlarının aktardıkları konularda Bizanslılar için uygun bulmadıklarını bahsetmeden geçtikleri ve hatalı olabilecek biçimde eksik aktarmalarının bir gelenek olduğu da unutulmamalıdır. Gelecek kuşaklara aktarmada fayda görmedikleri olayları bilinçli bir şekilde atlamaktadırlar. Pachymeres'in Osmanlı Devleti'nin kuruluş dönemi açısından son derece önemli olan eseri Sığgrafikai Historiai, belirttiğimiz hususlar göz önünde bulundurularak değerlendirilmelidir.

EK-3

PACHYMERES'İN ESERİNDE OSMANGAZİ İLE İLGİLİ

KAYITLAR

Anthestirion ayının yirmi yedisinde Bafea yakınlarında (ki bu yer hayranlık uyandıran Nikomedia¹⁷⁵ civarındadır) Atman¹⁷⁶ yanında binlerce kişi ile aniden ortaya çıktı- ama sözü başından anlatmak gerekir. Ali Amourios, kardeşi Nasireddin ile birlikte yıllarca Romalıların rehini olmuş sonra Kastamonu Persleri¹⁷⁷ ile işbirliği yaparak Romalılara kötülük yapmaya (saldırmaya) başlamıştı. Ve sonra Karadeniz civarında ve daha içeride Sangarios¹⁷⁸ çevresinde kaldı, kibiri (aç gözlülüğü) arttı ve bizimkileri hor gördü...

...Sonra Atman; Nikaia Bölgesinden ayrılıp, vadileri geçerek Halizones¹⁷⁹ topraklarına doğru ilerlemeye hazır hale gelmişti, ancak bu durum Mouzalon'u harekete geçirdi. Ama bunlar olmadan önce çok sayıda düşman, yaklaşık yüz kişi, bir araya toplandı; ansızın, Telemaia¹⁸⁰ da uyumakta olan Mouzalon ve yanındakilerin karşısına çıktılar, muazzam bir kargaşa yaşandı, pek çok şeye ve mızraklara el koyarak, mızrakları zirvede geri döndüler. Bu defa Romalılar saldırılara devam ederek bunları kovalamaya başladı ama onlar daha önceden işgal ettikleri dağlık bölgeye gelerek kendilerini burada güven altına aldılar, Romalıları kuşatarak, yay şeklindeki savaş düzenini alıp, cesur bir soylu olan Romalıların komutanına saldırdılar ama bunlar sadece onun atını yaralayabildiler. Bu olay ve işitilenlerden dolayı Atman cesaretlendi ve kibirli barbar, onun ordusunun yanına geldi ve Meandros¹⁸¹ civarından fazlaca sayıdaki diğer Pers yandaşlarıyla birleşerek yetenekli suc ortaklarıyla baskın için ilerledi. Bu durum, Amourios'u heyecanlandırdı ve harekete geçmesi gerektiğine ikna oldu ve onu kışkırttı ama İmparatorun hatırına geri durdu. Ama (şimdi) çekinmesine rağmen, daha sonra yapacaklarıyla bu adam yol alacaktı. O zaman Atman geldi, adamlarına ve evlilik yoluyla bağlı olan diğerlerine öncülük etti, büyü

¹⁷⁵ İzmit.

¹⁷⁶ Eserde Osman Bey, Atman olarak geçmektedir.

¹⁷⁷ Eserde pek çok yerde Persler kullanılmıştır. Persler, Türkleri ifade etmektedir.

¹⁷⁸ Sakarya.

¹⁷⁹ ΑΛΙΖΩΝΟΣ, kelimesinin sözlük karşılığı 'etrafı denizlerle çevrili'dir. Yalova ve Karamürsel arasındaki düz kıyı ovasına -Yalak Ovası- bu ad verilmiştir. Bkz. İnalcık, Osman Gazi'nin İzmit Kuşatması ve Bafeus Muharebesi, Osmanlı Beyliği (1300-1389), İstanbul, 1997, s. 94.

¹⁸⁰ İzmit ve İzmit arasında bulunmaktadır. Bafea'daki çarpışmadan önce, Mouzalon ile yapılan ilk muharebeden sonra ikinci Türk-Bizans muharebesi burada olmuştur. Bkz. Georges Pachymères Relations Historiques, I-II Edition, Introduction et notes par A. Failler, traduction française par V. Laurent, Paris 1984, s. 364, dipnot 63.

¹⁸¹ Menderes Nehri.

cesaretle harap ve yok etmeye hazır olan adamları Paflagonya¹⁸² bölgesini hızla geçti. Mouzalon ise, Romalılar kadar Alanları ve evlilik bağıyla olanlar kadar yabancıları da olmak üzere yaklaşık iki bin kişiyi birleştirmişti. Ama sayıca kendilerinden fazla olmalarına rağmen kendi memleketlerinde savaşmak onlara güç verdi ve eğer bu samimi kalpler acele edip sırayla saldırsaydı zafer kazanabilirlerdi. Ama şimdi oldukça gevşemişlerdi, kötü niyetlerinden çok tembelliklerinden, Alanlarla iş birliği yapmak için para ve atlarını kaybedip şevksiz ve yüreksiz bir şekilde çarpışıyorlardı. Ve belki de sayıca daha fazla olduklarından Persler, çok daha ataktı. Çarpışma hem sayı hem de inanç bakımından eşit olmayan bir hal aldı, Romalıların çoğu dağılmış, bir kısmı aceleci bir şekilde onur kırıcı bir biçimde yakında bulunan Nikomedia'ya kaçmıştı. O zaman Romalılara göre daha fazla sayıda olan Alanların büyük faydası oldu, hem piyade hem süvari düşmanların etrafını çevrelediği sırada, Roma piyadeleri sürünerek yaklaşırken ve ileri doğru kaçarken, piyadeleri fazla olanlar (Alanlar) bir bulut gibi bunlara saldırdı, piyadeler bunları çapraz ok saldırısına tutarak süvarileri yaraladı. Ve böylece bu zaferden sonra Persler, önlerine hiçbir engel çıkmadan buralara yayıldılar ve yağmalar yapmaya devam ettiler. Meyvelerin toplanması gerektiği zaman, böylece bütün ülkede büyük kötülüklerin başladığı dönem oldu, bazıları ele geçirildi, bazıları öldürüldü, bazıları kaçarak kötü kaderlerini gittikleri kalelere emanet etti.

O zaman kendi kurtuluşları için köylüler şehirlere göç ettiler. Daha içlerinde yaşayan insanlar da arazilerini kurtarmak için umutsuzca toplandılar. Talihsizliklerin bu en büyüğünden kaçmayanlardan, sürü halinde adamlar ve canavarlar geldi; aynı kişiler kaybettikleri, kocaları, oğulları, kızları, kız ve erkek kardeşleri ve diğer akrabaları için yas tutuyor ve yakarıyorlardı, acınacak biçimde şehrin içinde ve dışında kıyıda, hayatları ve eşyaları kaybolmuş bir şekilde yol alıyorlardı. Çocuklar ve yaşlı kadınlar cesetlerin içinde sessiz bir şekilde sokaklarda yatıyordu. Ordunun diğer ülkeden olan askerleri karşıya geçip, utanç verici bir şekilde geri döndüklerinde; evlerini, eşyalarını düşmanlara terk etmiş olan yerliler de kendilerini kurtarmak için kaçıyorlardı. Düşmanlar yukarıdaki bölgelerde özgürce sefa sürüyordu. Pek çok esir almışlardı, hem ganimet hem de yıllık ürünü toplayarak, hayvanları sayesinde önlerine çıkan her şeyi alıp taşıyorlardı. Ancak, muhtemelen ele geçirmeye cesaret edemedikleri için Nikomedia'dan aşağıdaki bölgelere dokun-

¹⁸² Paflagonya veya Paphlagonia; Anadolu'da, Karadeniz'in kıyısında, Pontus ve Bitinya arasında kalan bölgedir.

madılar. Komşuların saldırısından korkarak, şehrin dışındaki mahalleleri kutsal ve dokunulmazmış gibi korudular. Bu şanssızlığın yanı sıra İmparatorun bulunduğu Atramition'a ve aşağıda doğuya dek olan ve buradan yukarıda bulunan kuvvetlendirilmiş kaleler ve ilerisi düşmanlar tarafından yağmalandı, denizden kısa bir mesafede olan Achyraos,¹⁸⁵ Kyzikios,¹⁸⁴ Pigas¹⁸⁵ ve Lopadion¹⁸⁶ özgür kalmaya devam etti. Bütün kırsal bölgeler harap edilirken bu talihsizlik Prousa¹⁸⁷ ve Nikea'lıların da kapısına dokundu, bu sınav korkunç ve acımasızdı, her şey birkaç ay içinde yerle bir edildi. Bunlar ilahi gazabın sonucuydu ve ilahi gazap ıstırap çekmeyi gerektiriyordu o zaman ilahi ıstırapların tek ilahi korunma yolu Tanrı'dan merhamet dilemekti. Ama bu konudan yeterince bahsettik.

EK-4

OSMANLI DEVLETİ'NİN KURULUŞ TARİHİ HAKKINDA

Yukarıda Bilecik ve İnegöl'ün fethinden sonra Osman Gazi'nin kendi gücüne dayalı olarak hutbe okuttuğunu ve dolayısıyla bağımsızlığını ilan ettiğini kaydetmiştik. Kendi gücü ile elde ettiği bu konumu Osman Gazi'nin bağımsızlık tarihi olarak selamladığımızı vurgulamıştık. Üstat tarihçimiz Halil İnalcık son dönemlerde yaptığı tetkiklere dayalı olarak vardığı neticeyi aşağıdaki anlatımda ortaya koymaktadır:

"Bir imparatorluk ordusuna karşı kazanılan bu zafer, Osman'ı bölgede karizmatik bir bey durumuna getirmiştir. Çağdaş kaynak Pachimeres onun bu zaferle şöhretinin Paflagonya (Kastamonu) bölgesine kadar yayıldığını ve gazilerin onun bayrağı altına koşuştuklarını kaydeder. XV. Yüzyıl sonlarında Tarihçi Neşri onun beyliğini ve bağımsızlığını haklı olarak bu tarihe kor. Bapheos (Koyunhisar) Savaşı Osman'a bir hanedan kurucusu karizmasını kazandırmış, kendisinden sonra oğlu Orhan itirazsız beylik tahtına geçmiştir. Biz 27 Temmuz 1302 tarihini Osmanlı hanedanının dolayısıyla Osmanlı Devletinin kesin kuruluş tarihi olarak kabul edebiliriz."¹⁸⁸

¹⁸³ Bigadic'in doğusunda bulunan bir antik kent.

¹⁸⁴ Erdek.

¹⁸⁵ Biga.

¹⁸⁶ Uluabat.

¹⁸⁷ Bursa.

¹⁸⁸ İnalcık, Devlet-i Aliye, s.12

Şu halde bu görüş karşısında kendi fikirlerimizi ortaya koymamız kaçınılmaz olmaktadır.

Şunu hemen belirtmemiz gerekiyor ki yazarımız 27 Temmuz 2009 tarihinde Yalova'da Halil İnalcık'ın görüşleri doğrultusunda düzenlenen Uluslar arası Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Tarihi Sempozyumu'na Sempozyum Bilim Kurul Üyesi olarak katılmıştır. Ek olarak tüm araştırma ekibimiz ile sempozyumda hazır bulunarak ortaya konulan görüşleri ilk elden izleme fırsatı elde ettik.

Sözü edilen sempozyumda (yerel yöneticilerin daha başka kaygılarla ateşli bir üslupla ortaya koydukları görüşler hariç tutulursa) 1302 tarihini destekleyen başka bir konuşmacı olmamıştır. Üstat tarihçimiz Halil İnalcık bu sempozyumdaki konuşmasında yukarıda verdiğimiz çerçevede değerlendirmelerde bulunarak 27 Temmuz 1302 tarihinin Osmanlı Devletinin kuruluş tarihi olduğu tezini tekrarlamıştır. 27 Temmuz 1302 tarihi için biraz daha fazla ikna edilmeye ihtiyacımız vardır. 27 Temmuz 1302 tarihi üzerindeki çekincelerimizi ve neden 1299 tarihini tercih ettiğimizin gerekçelerini şöylece sıralayabiliriz:

1-Öncelikle şunu söylemeliyiz ki 1299 tarihini tercih ederken Osman Gazi'nin kendi kılıcı ile elde ettiği nüfuzu esas aldık. İlk hutbe bahsinde değindiğimiz gibi Osman Gazi ancak Bilecik-Yarhisar-İnegöl hattını zaptettikten sonra kendi adına hutbe okutarak "Hanlığını" ilan etmiştir. Vurguladığımız üzere ana kaynağımız Aşıkpaşazade bu olayı "Osman Gazi'nin aleme doğması" olarak selamlar. Diğer bir deyişle bu olay Osman Gazi'nin şahsi tarihinde ve Osmanoğulları ailesinin tarihinde çok önemli bir dönüşümü ifade etmektedir. Nitekim bizim bağımsızlık için en önemli adım olarak değerlendirdiğimiz bu olayı Halil İnalcık da "kesin bir tarih" olarak ifade eder.

2-Osman Gazi ilk hutbeyi okuturken kendi nüfuzunun yanında Moğollar arasında baş gösteren çekişmeler başta olmak üzere bölgede yaşanan bütün gelişmeleri göz önünde bulundurmıştır. Stratejisini daima en uygun şartları bekleyerek atan Osman Gazi bağımsız hareket için 1299 yılındaki pozisyonu değerlendirmiştir.

3-Osman Gazi'nin hutbeden sonra vergi koyma, tımar dağıtma gibi devlet gücü ve otoritesi gerektiren eylemlere girişmiştir ki bunlar bizim için 1299 yılını bağımsızlığın pekiştiği tarih olarak kabul etmemiz için yeterli sebeplerdir.

4-Özellikle tımar dağıtımı Osmanoğulları ailesinin hiyerarşik yapısı hakkında bize ilginç bilgiler vermektedir. Bu şemada başkent Karacahisar ve çevresinin hâkimi olarak Orhan Bey babasının varisi

konumunu elde etmiştir. Osman Beyin bir kardeşi Savcı Bey (Saruyatı) ve onun oğlu Bay Hoca zaten 1299'dan önce şehit olmuşlardır. Osman Gazi'nin diğer kardeşi Gündüz Bey de Karacahisar'ın sübaşısı olarak yeğeni Orhan'ın emrinde yer almakta bir beis görmemektedir. Osman Gazi'nin diğer yeğeni Ak Timur bey ise henüz herhangi bir yerin yöneticisi olacak durumda değildir. Onun adını daha sonraki fetihlerde iyi bir asker olarak duyacağız. Bu durum karşısında rahatlıkla söyleyebiliriz ki 1299'daki gelişmelerden hemen sonra Osman Bey ölmüş olsa bile oğlu Orhan Bey yerine tartışmasız aşiretin başına geçecek konumdadır.

5-1299'dan sonra meydana çıkan olaylar ve gerçekleştirilen genişleme Osman Gazi'nin nüfuzunu pekiştirmiştir.

6-Osman Gazi'nin kuzey-batı Anadolu'da sahip olduğu nüfuz sahası hem Moğolların hem de Bizans'ın aleyhine olmuştur. Germiyan ili üzerinden özellikle Çavdarhisar'dan zaman zaman Karacahisar üzerine Moğol saldırıları devam etmiştir. Diğer yandan Bizans'ta da rahatsızlıklar ortaya çıkmaya başlamıştır. Yukarıda İznik kuşatması bahsinde anlatıldığı üzere Bizans İmparatorluğu Osman'ı durdurmak üzere harekete geçme ihtiyacı hissetmişti. Böyle bir ihtiyacın ve bir askeri harekât zorunluluğunun ortaya çıkması kuşkusuz Osman Gazi'nin bölge hâkimiyetinin Bizans tarafından ciddiye alınması idi. Bu durum ise bizzat bu hareket sonucunda yapılan Bapheos (Koyunhisar) Savaşının kendisi kadar önemlidir.

7-Diğer yandan Bafheus Savaşında Osman Gazi'nin Karahisar-ı Sahip'ten (Afyonkarahisar) büyük bir askeri destek alması da Osman Bey'in bu savaş öncesinde 1299'dan itibaren sağladığı karizmatik liderliğin bir sonucu olarak görülmelidir.

8-Yukarıda Osman Gazi'nin çağdaşı olan Bizanslı tarihçi Pachymeres'in Bapheos Savaşı ile ilgili kayıtları aslından çevrilerek verilmiştir. Ne yazık ki Pachymeres'te Osman Gazi'nin Bapheos Savaşı öncesi bölgede elde ettiği konumla ilgili aydınlatıcı bilgiye rastlanmaz. Bu nedenle savaşın Osman Gazi'nin kariyerindeki yeri hakkında; çağdaş yerleşik güç olan Bizans'a karşı kazanılan savaşın büyük siyasi sonuçlar doğurması gerektiği fikrinden hareketle bazı tahminler ve çıkarımlarda bulunulabilir. Muhtemelen Halil İnalcık'ı Osmanoğullarının Bapheos Savaşı sonrasında bir hanedan hüviyetini kazanmış oldukları sonucuna götüren vaziyet de bu olmalıdır.

9-Diğer yandan 27 Temmuz 1302 tarihi bizzat Pachymeres'in nitelikleri itibarıyla sorunlu bir tarihtir. Yukarıda bir tarih kaynağı olarak Pachymeres değerlendirilirken bahsedildiği üzere Bizanslı tarihçi takvim kullanımı açısından bazı problemler taşımaktadır.

10-Öncelikle şunu belirtmemiz gerekir ki yıl olarak 1302 tarihi kaynakta yoktur. Ancak olayların akışı ile bir kronolojik tahminde bulunulabilir. Nitekim Halil İnalcık savaşı önce 1301 yılına tarihlemiş daha sonra fikrini değiştirerek 1302 yılını kabul etmiştir.

11-27 Temmuz günü de problemlidir. 27 Anthestrion olarak verilen ay ismi Ocak-Şubat aylarına karşılık olabildiği gibi meyvelerin toplandığı zamanı da ifade edebilmektedir. Ancak Pachymeres'le ilgili bölümde belirtildiği üzere savaşın bağ bozumu zamanına muhtemelen eylül ayında yapılmış olması daha güçlü ihtimaldir.

12-Şunu da hemen belirtmek gerekir ki Pachymeres değerlendirilirken önemli bir nokta gözden uzak tutulmamalıdır. Bir Bizans tarihçisi olarak Pachymeres, eserinde Osman Gazi karşısında Bizans kuvvetlerinin durumunu değerlendirmiştir. Osman Gazi'nin Bizans karşısındaki konumu, bu zaferin onun kariyerindeki önemi gibi konular açıktadır. Daha açık söylemek gerekirse Bapheos Savaşı öncesi Osman Gazi'nin durumu hakkında onun bölgede fetihlere giriştiği bilgisinden daha fazlası yoktur. Bize göre bu nedenle, sadece Bapheos eksenindeki bilgilere dayalı olarak çıkarımlarda bulunmak, Osman Gazi'nin kariyerine ilişkin bazı tartışmaları körükleyecektir.

13-Ösman Gazi'nin uc Türkmenlerinin ilgisini çeken bir şenlendirme bölgesi meydana getirmesi daha erken zamanlarda belki de Mudurnu-Göynük seferi öncesinde başlayan bir olgudur. Bu yoğun ilgi ile meydana gelen nüfus yoğunluğunun Bizans ordusuna karşı elde edilen galibiyet ile daha batıdaki bölgelere kayması çok doğal bir durumdur.

Bütün bu değerlendirmelerimiz ışığında daha başka güçlü ve ikna edici öneriler ortaya konuncaya kadar kuruluş tarihinin ilk hutbenin okunduğu yıl olan 1299 yılı görüşünde olduğumuzu tekrarlıyoruz.

EK-5

İLK KAYNAKLARDA UCA GELİŞ İLE İLGİLİ

KAYITLAR

Çünkü Süleyman Şah müteveffa oldu, dört oğlu kaldı. Biri Sunkur Tekin ve biri Gün Toğdı ve biri Ertuğrul Gazi ve biri Tundar (Dündar) Etrâk'dan ba'zı bu dört karındaşa uyub yine Rum'a düşüb Fırat başında Pasin Ovası'na ve Sürmeli Çukuru'na vardılar. Ertuğrul'i Tundar'la anda dört

yüz mıkdârı göçer evle kalub ol iki karındaşları yine vatan-ı asliyelerine rücû itdiler. Bir nice eyyâm anda turub yaylayub kışladıktan-sonra Rûm'a azm itdiler. Gelüb Engûriyye'ye karîb Karaca-Tağ'a nüzûl itdiler. Andan Sultan-Öyüğü'ne rihlet itdiler Ve ba'zi sıkâtdan işitdüm ki, hatta kîdvet 'ül-müttetkîn Merhum Meviânâ Ayaz eytdi: Ben Orhan'un irkib-dâr(rikâbdâr)'ına buluşdum; pir kişiydi. Eytdi: atamdan ve dedemden işitdim ki, eytdiler, ol vakit ki Ertuğrul dört yüze yakın erle Rûm'a azm itdiler, Sultan Alâüd-Dîn-i evvel dahi ba'zi a'dasiyle cenk sadedinde idi. Bunlar dahi göçmen gelüb ittifak Sultan Alâüd-Dîn'ün şol haline yetüşürler ki Tatar, sultan Alâüd-Dîn'i bunaldu b sıyayürür. Ertuğrul'un yanında birkaç yüz yarar yoldaş var idi. Ertuğrul eytdi: Hey yârenler, cenge tuş (düş) geldük. Yanımızda kılıç götürürüz. Avret gibi geçüb gitmek erlik değildir. Elbette şunların birine muâvenet itmek gerek. Gâlibe mi muâvenet asîrdur. Âdemümüz azdur ve hem yeğine kuvvet dimişlerdür didiler. Ertuğrul eytdi: Bu söz merdağneler kelâmı değildir. Erlik oldır-kim mağluba yardım idevüz. Hızır gibi bun deminde biçârelere medet yitişe. Dest-gîr olavuz didi.

Pes heman Ertuğrul etba'îyle el kılıca urub bir taraftan ki Sultan Alâüd-Dîn'ün mukabelesinde idi. Tatara kılıç koydular. Şahin kargaya girer gibi girüb fi'l hâl aduvvı münhezim kıldılar. Sultan Alâüd-Dîn anı görüb Ertuğrul'a istikbal gösterdi. Ertuğrul dahi etbâîyle inüb Sultan Alâüd-Dîn'ün elin öpdî. Sultan Alâüd-Dîn dahi Ertuğrul'a hil'at-i fâhir giyürüb tevâbi' ine ve levâhikine atâ vü ihsanlar eğledi. Andan Söğüt nâm yiri halkına kışla(k) ve Tomanıç'i ve Ermeni Tağlarını yaylak virdi. Osman Gazi'nün zuhûr Söğüt'den olmasına hikmet budur. Ve ol vakit Karaca-Hisar feth olunmamışdı. Amma Karaca-Hisar'la Bilecik Alâüd-Dîn'e itaat iderlerdi. Ol taraflar uc idi. Ma-hasal, Sultan Alâüd-'din, Ertuğrul'un şecâatin ve merdâneliğın gördi. Çehresinde âsâr-i necâbet ve alnında envâr-i saadet müşahede idüb uc'ı ana virdi. Ol vakit Ertuğrul henüz nev civandı. Amma mehâbetünden Sam ü Neriman kan kaşanurdu ve Efrasyâb-ı zaman koşunırdı. Andan Ertuğrul Söğüt'i makam idindi. Ol zamanda Sahibin Kara-Hisar'da Germiyan babası Ali-Şîr vardı. Çavdar nâm bir tatarla gâh gâ gelüb Karaca-Hisar'ı incidürlerdi. Ertuğrul Söğüt'de mutavattın olmağla ol vilayet emin oldılar. Bunun üzerine birkaç yıl geçti Söğüt'i kışlayub Tomanıç'i yayladılar."¹⁸⁹

"... Er Dunrıl Gazinün Ruma gelmesinde bir niçe rivayet vardır. Esehhi-i kavil budur ki bu fakir zıkr ettiğümdür. Ol bir oğlu Saru Yatıy, Sultan

Alâaddin'e göndürdi. Dedi kim'Bize dahı yurt gösterün. Varalum gaza idelüm' dedi. Sarı Yatı atasının habarın Sultan Alâaddin'e getürdi. Sultan Alâaddin dahı gayetde ferah oldı bunlarun geldüklerine. Sultan Öni'nün ve Karaca Hisar'un tekfuru muti idi. Sultan Alâaddin Karacahisar ile Bilecik arasında Söğüd'i bunlara yurt gösterdiler. Domalıc dağını ve Ermeni Beli'ni bunlara yayla verdiler. Sarı Yatı atasına geldi. Bu habarı verdi. Er Dunrıl dahı kabul etdi. Ol vaktin yürüb Engürü'ye geldiler. Yerlerinde sakin oldılar. Er Dunrıl Gazi zamanında ceng ve cidal ve kıtal olmadı. Yaylakların yayladılar ve dahı kışlakların kışladılar. Ve ol zamanda Şabın Kara Hisar'un vilayetinde Germiyan babası Alişar var idi. Ve hem Çavdar derler idi bir Tatar dahı var idi. Bu Kara Hisar vilayetiyle Bilecük vilayetini gâh gâh gelürler, ururlar, üşendürürler idi. Bu Er Dunrıl Gazi gelmesiyle ol kâfirlerün vilayetü emin olmuş idi ol Tatarlardan. Geldüklerinden bir nice yıl sonra Er Dunrıl Gazi Allah rahmetine vardı..."¹⁹⁰

EK-6

SAKARYA ÖTESİ SEFERİ HAKKINDA İLK KAYNAKLARDAKİ KAYITLAR

"... Aldı bu gazileri, doğru Sorkun üzerine iletti. Ve o vilayetin kâfirleri Samsa Çavuş ile aşına olmuşlar idi. Heminki anı gördüler ve askeri gördüler, muti ve münkat oldular. Eri ve avratı karşı geldiler. Aralarında müteayyince kâfir var idi. Anı okudular. Geldi. Osman Gazi ile ahd ü beyman ettiler, kim Samsa Çavuş her ne der ise, anı kabul edeler.

Sual: Samsa Çavuş ne kişidür?

Cevap: Bir kişidür kim anun dahi hayli cemaati var ve hem yoldaşlığa yarar bir kardaşı dahı var, Sülemiş derler. Ve ol vaktin kim Erdunrıl Gazi Söğüd'e geldi. Bunlar dahı anun ile bile gelmişler idi. Ol aralıkta durmadılar. İnegöl kâfiri incitdiğinden vardılar, Mudurnı vilayetinde karar ettiler. Anun kâfirleri ile müdârâ edüp otururlar idi. Ve o sebepten Osman Gazi ol vilayeti bunlara ısmarladı. Ve oradan Osman Gazi segirdim ettiler. Göynük vilayetin vurdular. Darakçı Yenicesi vilayetin dahı vurdular. Vilayetini harap ettiler. Geldiler, Göl-Flanoz'a çıktılar. Yine Harmankaya'dan Karaca Hisar'a çıktılar. Mihal önlerince kılavuz oldu. Esir almadılar. Mal ve ganimet çok aldılar. Anun içün kim halkı kendülere tabii etmek için..."¹⁹¹

¹⁹⁰ Aşıkpaşazade, 2. Bab. S.93.

¹⁹¹ Aşıkpaşazade, Bab:10, s. 100.

EK-7

BİLECİK, YARHISAR VE İNEGÖL'ÜN FETİHLERİ İLE İLGİLİ KAYITLAR

"...Kim ol dahı Yar Hisar tekvirünün kızı alsa gerek. Ol dahı Mihalı okudi. Danıştılar. Cemi düğünün esbabın tamam etdiler. Ol dahı etrâfun tekvirüne okuyucılar göndürdi. Osman Gazi'ye okuyıcı varmadın Bilecük Tekvirüne süriyle koyun göndürdi. Eğitti. Kim: 'kardaşum bunu düğüne hizmet edenlere yedursin' dedi. ' İnşallah ben dahı varduğum vaktin saçumu iledem' dedi. ' Ve ger kardaşuma lâıyk saçum yoğ ise bize lâıykın eyledü' dedi. Elhâsılı bunlar okumadın göndürdigidür. Anun için kim Mihal düğüninde vadeler etmişler edi kim Tekvür dahı Mihalı Osman Gaziye okıyıcılığa göndürdi. Ve haylı gümüş ve altun Avadanlığın bile göndürdi Mihal dahı geldi Osman Gaziye, tekvürlerun muradları nedür, bildurdi. ' Gafil deprenme' dedi ve gaziye düğüne dahı okıdı. Osman Gazi dahı Mihala okıyıcılık haylı nesne verdi Osman Gazi dahı eyüdür : ' Mihal Beg ! Var, kardaşuma benden çok çok selam et, Üşde şimdi biz dahı yaylaya göçsevüz gerek. Ve hem kayın anam ve hatunum dahı kardaşumun anasıyle bilişmek isterler. İmdi kardaşum hod bilir kim Germiyanoglı bizum ile ne haldadur. Yine kerem etsunler. Dâyıma zahmatumuz çekegelmişlerdur. Bu yıllığa dahı çeksunler. Anamun ve benum havâyiclerümüzü gene hisara gönderelum' dedi. Osman Gazinun habarın gelup tekvüre habar verdi. Tekvür dahı gayet sevindi. Can ile sözün kabul eyledi Mihalı gene göndurdi. Bir güne vade olundu. Kim Osman Gazi dahı anda vara. Ve hem dedi kim: ' Bizum hatunlarımız sahrâya öğrenmişlerdur. Bilecük dar yerdur düğini anda etmesunlar. Çakır Bınarında etsun' dedi. Bu sözi dahı kabul etdi. Düğüni Çakır Bınarında eyledi. Ve hem vade olunduğı gün Osman Gazi dahı öküzlerini yüklendürdi. Hemişe ileden hatunlara verdi. Ve keçeler arasına bir nice adamlar bile sardılar. Sürdiler, ahşam karanusunda hisara girdiler. Bir iki katar öküz kim girdi, keçe yüklerinden adam ile yalın kılıclar döküldi. Kapucıları paraladılar. Hisarda hod adam az kalmış idi. Ekseri düğüne gitmişler idi. Hisar feth olundu. Bu tarafta Osman Gazi dahı görelum neyler: Ve bir niçe gazileri başbezleriyle avrad donuna koydı. Tekvürine habar göndürdi. Eyidür: ' Bunları ayruca bir yerde kondursunlar kim hatunlarımız ondahı tekvürleri görüb utanmasunlar ' tekvür dahı bu söze gayetde sevinur. Türkün eri, avratı, elume girdi dedi. Yer hazırladular Osman Gazi dahı öküzleri getirenler

ile kavlı etmişlerdi ki onlar hisara girdüğü saat Osman Gazi dahı tekvüre geleyidi. Ve hem oldahı ahşamın geldi. Yani hatunlarını âşıkâre geturmezler. Tekvür dahı karşıladı. Tazîm ilen kondurdu. Dahı Tekvür odasına varmadın Osman Gazi bindi. Mıhal dahı bile bindi. ' Hay! Türk kacdı' dediler. Tekvür dahı sarhoşcayidi. Bindi. Ol dahı Türkün ardına düşdi. Osman Gazi geldi Kaldırık derler bir dere vardır. Bilecüğe yakın yerde, anda durdu. Tekvür dahı ol araya kim erdi, boğazı ele verdi. Osman Gazi, tekvürün başını kesdürdü..."¹⁹²

EK-8

İLK HUTBE HAKKINDA KAYITLAR

"...Kaçan kim Karaca Hisar'ı aldı, şehrin evleri boş kaldı ve Germiyan vilayetinden ve gayri vilayetden hayli adamlar geldiler. Osman Gazi'den evler dilediler. Osman Gazi dahı verdi ve sehel zaman da ma'mur oldu. Ve bir niçe kiliseler dahı vardı ki kim mescit etdiler. Ve bazar dahı durgurdılar. Ve bu kavim ittifak etdiler kim Cuma namazın kılalum ve hem bir kadı daha dileyelüm dediler. Dursun Fakı derler idi bir aziz var idi. Ve ol kavma imamlık eder idi. Halların ona söylediler. Ol dahı geldi. Osman Gazi'nin kayın atası Edebalı'ya söyledi. Dahı söz tamam olmadan Osman Gazi geldi sordı. Muratların bildi. Osman Gazi eyüdür: "her ne kim size gerekdür anı edün " der. Dursun Fakı eyidür: "Hanım! Sultan'dan izin gerekdür" dedi. Osman Gazi eyüdür: " Bu şehiri ben hod kendü kılıcım ile aldum. Bunda Sultanun ne dahli var kim andan izin alam ona sultanlık veren Allah bana dahı gazâ ile hanlık verdi." Dedi. " ve ger minneti şu sancağ ise ben hod dahı sancak götürüb kâfirler ile uğraşdum." der. "ve ger ol, ben Âli Selçukvan der ise ben hod Gök Alp oğlının derim. Ve ger bu vilayete ben anlardan önce geldüm der ise, Süleyman Şah dedem hod andan evvel geldi" der ve ol kavim dahı razı oldılar. Kadılığı ve hitabeti Dursun Fakı'ya verdi. Cuma Hutbesi evvel Karaca Hisar'da okundu. Bayram namazın anda kıldılar..."¹⁹³

¹⁹² Aşıkpaşazade, 12. Bab. S.101-102.

¹⁹³ Aşıkpaşazade, 14. bab. s.103.

ARAŞTIRMA EKİBİ

CEZMİ KARASU

TUĞÇE M. SAKARYA

OKTAY BERBER

PELİN OKKA

EMRE GÖKHAN

ÇAĞHAN SARI

MÜZEYYEN ULU

TUĞÇE TUĞRAN

EBRU BİRİCİK

SERCAN AKİNİZ

MİNE ACAR

GÜLSÜM ÖZDEMİR

İNDEKS

(Anadolu, Osman Gazi, Osmanlı Beyliği, Selçuklu... gibi çok sık kullanılan kelimeler indekse dahil edilmemiştir.)

A

Abdal: 26-28
Abdalan-ı Rum (Rum Abdalları):
24-25, 27
Abdurrahman Gazi: 45
Abdülhamid (II): 46
Achyraos (antik bir kent): 134
Afyonkarahisar (Karahisar-ı Sahip):
30, 33, 39, 40, 136
Ahiyân-ı Rum: 25
Ahi: 21, 26, 28
Ahi Evran: 21
Ahmed Gazi (Gümüştekin): 29
Ahmedi: 24, 39, 41
Akköy: 74
Akropolites: 124
Aksaray: 16, 29-30
Ak-temür: 123
Alâaddîn Keykûbad (I): 13-14, 21, 24,
30, 39, 42, 61, 101, 122, 123, 139
Alaaddin Sahip (vezir): 123
Alanlar: 133
Alaiyye: 40
Ali Amourios: 132
Alışir: 33, 138-139
Alperenler: 29
Amasya: 14, 29
Andronikos II. Palaiologos: 126
Ankara (Engüriyye): 30-31, 33, 38, 40,
42, 138
Antalya: 20, 30-31, 34
Anthestrion (Pachymeres'te
Temmuz ayı): 130
Aşıkpaşazâde: 25-26, 41-42, 56, 60-
61, 63, 66, 70, 79, 83-84,
96, 98, 135
Atman (Osman Bey): 132
Attiki (Yunancası, lehçesi, takvimi):
123, 125, 128-131
Aydoğdu Bey: 45

B

Baba: 26

Baba İlyas: 14
Baba İshak: 14, 26
Babai: 14-15, 26
Babai İsyanı (Ayaklanması): 19, 26
bac (vergi): 22-23, 102-103
Bacıyan-ı Rum: 21, 25-26
batı ucu: 31
Baycu (Moğol Emiri): 16
Bay Hoca: 50, 53-54, 88, 91-92, 136
Bekker (Alman filolog): 126
Beştas: 42, 48, 54, 62, 70-75, 81, 91
Bilecik: 42-43, 48, 52, 54, 62, 73, 88-
89, 91-92, 94, 98, 105-106, 110-
111, 118, 121-123, 134-135, 138-139
Bilecik Tekfuru: 48, 52, 88-89, 110
Bizans: 16, 19-20, 29-30, 33-34, 39-
40, 92, 98, 118-119, 124-129,
131- 132
Boedromion (Pchymeres'te Nisan
ayı): 129
Bozüyük: 42, 48, 53-55, 56, 62, 89,
91, 98, 105, 110, 118

C-Ç

Caber Kalesi: 38
Celaleddin Karatay: 16, 21
Cemaleddin Hoca Yakut: 22
Cengiz (Han): 13
Cimri (Siyavuş): 17-19, 100
Colin İmber: 82, 84-85
Çavdarhisar: 61, 102, 136
Çayköy: 74
Çobanoğulları: 33, 39-40
Çorum: 29
Çöte Mahallesi: 75-77
Çukurca (Karye-i Çukurca): 42, 47-48,
54, 91, 98, 62

D

Danişmendiye (Vilayeti): 30
Darakçı Yenicesi: 70, 139

İNDEKS

- Dede: 26
Denizli: 20
Derviş: 14, 25-27, 56
didaskalos tou apostolou: 124
Dionysos (şarap tanrısı): 131
diyakozluk: 124
Diyarbakır: 30
Domanıç: 10, 12, 39, 42-43, 47-48,
52-54, 56, 62, 73, 88-89, 91, 98,
110-111, 118
Domurlu: 42, 48, 54, 62, 73, 91, 98
doyumluk: 79, 111
Dursun Fakih (Dursun Faki): 24, 91,
96-97, 104-105, 122-123, 141
Dündar Bey: 38, 137
gaza: 24, 42, 45, 52, 107, 139, 141
Gaziyan-ı Rum: 25
Germiyan, Germiyanogulları
(Germiyanlı): 33-34, 40,
61-62, 65, 68, 89,
102-103, 105, 110, 122-123, 136,
138-141
Gök Alp (Gökalp): 24, 39, 97, 141
Göl-Flanoz: 139
Gölpazarı: 85
Göynük: 70, 72, 74, 80-81, 91, 98,
118, 137, 139
Gündoğdu Bey (Gün Toğdı): 45, 137
Gündüz Alp: 24, 38-40, 100, 104-
106, 136
Güneydoğu Türkmen Bölgesi: 30

E-F

- Edebali (Şeyh Edebali): 24-26, 56, 70,
90-92, 96, 105, 110, 122-123, 141
Eirene-Eulogia: 124
Elaphebolion (Pachymeres'te Ekim
ayı): 130
Ermeni Beli: 39, 42, 47-49, 53, 88-89,
110, 139
Ermeniler: 29
Ermeni Dağları: 138
Ermeni Kontluğu: 34
Ertuğrul Gazi (Er Duğrul, Ertunrul): 12-
13, 24, 26, 38-43, 44-48, 50, 88,
100-101, 106, 110, 137-139
Erzincan: 38
Erzurum: 38
Eskişehir: 22, 39-40, 43, 60, 62-63, 70-
73, 76-77, 84, 91, 98, 105, 110, 118
Eskişehir Pazarı: 34, 89, 110
Eşrefoğlu: 18, 100
Etrāk-i Uc, Uc Türkleri: 29, 32, 35
Fahreddin Ali (Selçuklu Veziri): 21, 33
Fatma Bacı: 21
fütüvvet teşkilatı: 21

G

- Gamelion (Pachymeres'te Eylül ayı): 130

H

- Hacı Bektaş Veli: 25
Haçlılar: 29
Haçlı Seferi (I, IV): 118, 123
Hadîdî: 101
Halep: 30, 38
Halil İnalcık: 9, 25-26, 39, 48, 52-53,
65, 74, 134-137
Halime Doğru: 66
Halime Hatun: 45
Halizones (Yalak Ovası): 132
Hamdullah Kazvinî: 22
Hamzabey: 42, 48, 53-54, 88, 91, 98
Harmankaya: 42, 48, 62, 73-75, 79,
81-84, 86, 91, 98, 118, 139
Harmanköy: 85
Hasan Alp: 106
Hatiroğlu isyanı: 17, 19
Hekatombaion (Pachymeres'te Ocak
ayı): 129
hieromnemos: 124
Horasan Erenleri: 24-26, 58
Hüdavendigar Livası: 47, 83, 85
Hülagu: 16
Hüsameddin Çoban: 33, 39

İNDEKS

I-İ

- İğdir: 20
İlhanlı: 16-17, 19, 22
İlk hutbe: 10, 61, 93, 96-97, 99, 102,
104, 107, 110, 123, 135, 137
İlk kanun: 103-104
İlk vergi: 23, 61, 66-67
İnegöl: 42, 47-48, 52-53, 56, 61-62,
73, 88-89, 91-94, 98, 105-106,
110-111, 118, 121, 134-135, 139
İnegöl Tekfuru: 50, 52-54, 56, 88-89,
92, 110
İnhisar: 42, 48, 54, 73-74, 91, 98
İnönü: 42, 48, 54, 73, 91, 105, 118
İstanbul (Constantinopolis,
Konstantinopolis): 100, 119-123
İtburu: 42, 48, 54, 62, 70-71, 73, 91, 98
İznik: 19, 39-40, 73, 91-92, 94, 98,
106-107, 118-124, 136

J

- Julyen takvimi: 129-130

K

- Kandilli, Kandilli Çam: 42, 48, 54-55,
62, 73, 91, 98
Karaağaç: 42, 48, 58, 62, 73, 91, 98
Karacahisar: 42, 54, 60-63, 65-68, 70,
73, 91, 98-99, 103-105, 108, 110-
111, 118, 122-123, 135-136, 138-
139, 141
Karacadağ: 38, 40, 54, 138
Karacaşehir: 60-63, 65
Karadeniz: 29, 132-133
Karakeçili: 41, 46
Karaman: 30, 39-40
Karamanoğlu Mehmed Bey: 15, 17,
19
Karpov: 126
Karye-i Mizal: 47
Kastamonu: 29-31, 33, 39, 134
Kastamonu Persleri: 132

Kayı: 41

Kayıcılık: 46

Kayseri: 17, 21, 29-30

Keyhüsrev: 14, 16-17, 29, 32

Keykavüs: 16, 19, 21

Keykubad: 13-14, 16, 21, 30, 39, 61,
122

kılan (vergi): 22

Kılıçarslan (Kılıç Arslan): 16, 29, 30,
32

Kınık: 97

Kıpçak: 39

kışlak: 34, 39, 42-43, 48, 53, 79, 110-
111, 139

Kolonizatör Türk Dervişleri: 27-28, 36

konar-göçer: 15, 25, 27, 34-36, 53

Konya: 15-17, 19, 21, 30, 122

kopçur (vergi): 22-23

Kovalıca: 42, 48, 54, 58, 62, 91, 98

Koyunhisar, Bapheos: 120, 122, 130-
131, 134, 136

Kösedag (Savaşı): 15-16, 19, 21

Kronios (Pchymeres'te Mart ayı): 129
kul: 32, 97

Kulaca, Kulaca Hisar: 42, 48, 52-54,
56, 73, 91, 98, 118

Kumral Baba (Dede, Abdal): 24, 42,
54, 56-58, 62, 89, 98, 110

kuzey-batı ucu: 9, 12, 13, 24, 29, 41-
42, 61, 73, 98, 102, 136

Küre: 27, 42, 48, 54, 62, 73, 91, 98

Kütahya: 29, 31, 33, 47, 61, 63, 102

Kyzikios (Erdek): 134

L

L. Cousin: 126

Latin istilası: 19, 118

Lenaion (Pchymeres'te Şubat ayı):
129

Lopadion (Uluabad): 134

M

Maimakterion (Pachymeres'te

İNDEKS

Haziran ayı): 129
Malatya: 29
Malazgirt: 29, 119
Mal Hatun: 70
Melikşah: 29, 32
Mihal, Mihal Gazi, Köse Mihal: 70,
74, 77, 79, 81-86, 91, 98, 139-140
Mihalıcık: 76
Mikhail Palaiologos: 124, 126
Moğol İstilası: 13-14, 21, 33
Moğollar: 14-17, 19, 21-23, 61, 99-
100, 102, 135-136
Mounychion (Pachymeres'te Kasım
ayı): 130
Mouzalon: 132-133
Mudurnu: 70, 72-74, 76, 79, 81, 91,
98, 118, 137
Murad (II.): 97
Musul: 30
Muzafferüddin Berucirdi: 22

N

Nasıreddin: 132
Neşri: 52, 101, 122
Niğde: 30
Nikaia: 132
Nikola, Aya Nikola: 88, 92
Nikomedia: 132-133
Niksar: 29-30
Nilüfer Hatun: 90
notarios (Patrik Noteri): 124
nöker: 32, 82, 84, 97, 106
Nureddin Caca: 22
Nureddin Sultanşah: 29

O-Ö

Oğuz: 24, 26
Oğuzculuk: 41, 46, 97
Orhan Gazi, Orhan Bey: 26, 35, 83,
85, 90, 104-105, 134-136, 138
Osmaneli: 73, 91

Ögedey: 14
öşür (vergi): 23, 26

P

Pachymeres, Georgios Pachymeres:
123-132, 136-137
Padişah Hatun: 22
Paflagonya (Kastamonu): 133-134
Palaiologoslar: 127
Pasin, Pasin Ovası: 38, 137
Paul Wittek: 24, 61, 84
Pazarlu: 45
Persler (Türkler): 132-133
Pervane Müinüddin (Muineddin
Süleyman): 16-17, 21, 60
phylaks: 124
Pierre Poussinus: 126
Pigas (Biga): 134
Poseideon (Pachymeres'te Ağustos
ayı): 130
protekdikos: 124
Prousa (Bursa): 134
Pyantion (Pachymeres'te Mayıs ayı):
129

R

Roma, Romalılar: 124, 126, 129, 132-
133
Rükneddin Kılıçarslan (IV): 16
Rükneddin Süleymanşah: 29

S-Ş

Safranbolu: 29
Sağ-Kol Uc Vilayeti (Sahası): 31, 39
Sağ-Kol Uc Beylerbeyliği: 31, 33
Sahip Ataoğulları: 61
Sahip Ata Fahreddin Ali: 21
Sakarya, Sakarya Nehri, Sakarya
Ötesi, Sangarios: 34, 42, 48, 70, 72-
74, 79-80, 82, 91, 98, 107, 111, 132

İNDEKS

Samsa Çavuş: 45, 70, 79, 81, 139
Satuk Buğra Han Destanı: 25
Savcı Bey, Saru Yatı: 42-43, 50, 54, 61,
88, 136, 138
Seyfeddin Kızıl (Emir Kızıl): 33
Seyfeddin Torumtay: 21
Sinop: 20-21, 30-31
Sivas: 21, 29-30
Skiraphorion (Pachymeres'te Aralık
ayı): 130
Sol-Kol Uc Vilayeti (Sahası): 31, 40
Sol-Kol Uc Beylerbeyliği: 31, 33
Sorkun: 70, 75-77, 79, 81-82, 139
Söğüt: 10, 12, 27, 39, 42-43, 47-48,
50, 52-54, 75, 88, 91, 98, 106,
110-111, 118
Suggrafikai Historiai: 123-126, 128,
131
Suğdak: 39
Sultan Hanı: 16
Sultanönü, Sultan Öni: 42
Sultan Öyüğü: 138
Şükrullah: 41
Süleyman Şah: 38, 97, 137, 141
Sürmeli Çukur: 38, 137
Şemseddin Cüveyni: 22
şenlendirme: 27-28, 103, 105, 137
Şeyh: 26
Şeyh Süleyman: 71

T

tamga (vergi): 22
Taraklı: 70, 73-74, 81, 91, 118
Taz Ali, Draz Ali: 73, 119-120
Telemaia: 132
Theodosios: 124
Tokat: 14, 16, 21, 29-30
Trabzon Rumları: 29
Trabzon Rum İmparatorluğu: 34
Turgut Alp: 45, 92, 105
Turgut Eli: 105
Turhal: 29

Türkmen: 14-15, 17-18, 26-27, 29-
30, 32-35-36, 39, 61, 73, 80-81,
97-98, 111, 119, 137
Türkmenü'l-Uc: 29

U

Uc Beylerbeyleri: 32, 63
Uc Beyi, Uc Beyleri: 10, 12, 32-33, 38-
40, 62, 110-111, 118
Uc Teşkilatı: 29, 39
Uc Türkmenleri: 15, 29, 32
Uc Ümerası: 32
Uc Vilayetleri: 30
Uludere: 70-71
Urfa: 30
Uygur: 23, 102-103
Uzun Hasan: 84

V

Vefai Tarikati: 26
Vezirhan: 48, 54, 91, 98
Vitalien Laurent: 126

Y

Yarhisar: 42, 48, 54, 62, 73, 89-92, 98,
106, 111, 118, 135
yaylak: 34, 39, 42-43, 47-48, 53, 79,
110-111, 138-139
Yazıcızâde Ali: 39
Yenipazar: 74-77, 91, 98
Yenişehir: 48, 54, 62, 73, 91, 98, 106-
107, 118, 120-121
Yunan Vilayeti: 30

ODUNPAZARI BELEDİYESİ

KÜLTÜR YAYINLARI- 00

Yenidoğan Mahallesi No:15

Tel: +90 (222) 217 30 30 Fax: +90 (222) 217 45 45

www.odunpazari.bel.tr